

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 113

(2004–2005)

Om lov om oppheving av løsgjengerloven
og om endringer i straffeloven mv.
(eget straffebud mot vold i nære
relasjoner mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	3.5.1	Gjeldende rett	26
			3.5.2	Straffelovkommisjonens forslag	27
2	Bakgrunnen for lovforslagene	7	3.5.3	Høringsinstansenes syn	27
2.1	Bakgrunnen for forslaget om å oppheve løsgjengerloven	7	3.5.4	Departementets vurdering	27
2.1.1	Straffelovkommisjonens delutredning VII	7	3.6	De øvrige bestemmelsene i løsgjengerloven	28
2.1.2	Høringen	7	3.6.1	Løsgjengerloven § 3	28
2.1.3	Innst. S. nr. 48 (2004-2005) og Justisdepartementets oppfølging	7	3.6.2	Løsgjengerloven § 4	28
2.1.4	Tidligere utredninger	8	3.6.3	Løsgjengerloven § 22	30
2.1.5	Andre tiltak for å forhindre tigging ..	8			
2.2	Bakgrunnen for forslaget om å endre straffeloven § 219 – et nytt straffebud mot vold i nære relasjoner	9	4	Forslaget til endring i straffeloven § 219 – nytt straffebud mot vold i nære relasjoner	31
2.2.1	Kvinnevoldsutvalgets mandat og forslag	9	4.1	Gjeldende rett	31
2.2.2	Høringen	10	4.2	Nordisk rett	33
2.2.3	Tiltak 23 i regjeringens handlingsplan «Vold i nære relasjoner»	12	4.3	Er det behov for et eget straffebud mot vold i nære relasjoner?	33
2.2.4	Stortingets anmodningsvedtak nr. 331 (2004-2005)	12	4.3.1	Straffelovkommisjonens forslag og høringsinstansenes syn	33
2.2.5	Andre tiltak mot vold i nære relasjoner	13	4.3.2	Kvinnevoldsutvalgets forslag	34
2.3	Bakgrunnen for de øvrige forslagene	14	4.3.3	Høringsinstansenes syn	35
			4.3.4	Departementets vurdering	36
			4.4	Den nærmere utformingen av bestemmelsen	37
			4.4.1	Kvinnevoldsutvalgets forslag	37
			4.4.2	Høringsinstansenes syn	38
			4.4.3	Departementets vurdering	38
3	Forslag om å oppheve løsgjengerloven	15	5	Forslag til andre lovendringer	42
3.1	Innledning	15	5.1	Forslag til endring i straffeloven §§ 256 annet ledd, 271 annet ledd, 276 annet ledd og 286 første punktum	42
3.1.1	Historikk	15	5.2	Forslag til endring i lov om tjenesteplikt for politiet	42
3.1.2	Løsgjengerlovens praktiske betydning i dag	17	5.3	Forslag til endringer i straffeprosessloven	43
3.1.3	Den videre fremstilling	17	5.3.1	Forslag til endring i straffeprosessloven § 67 annet ledd	43
3.2	Tigging («betling») mv.	17	5.3.2	Forslag til endring i straffeprosessloven § 147 a annet punktum	43
3.2.1	Gjeldende rett	17	5.4	Forslag til endringer som følge av endret bruk av begrepet «særreaksjon»	43
3.2.2	Nordisk rett	18			
3.2.3	Straffelovkommisjonens forslag	18	6	Økonomiske og administrative konsekvenser av lovforslagene	44
3.2.4	Høringsinstansenes syn	19	6.1	Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget om å oppheve løsgjengerloven	44
3.2.5	Departementets vurdering	19			
3.3	Løsgjengerloven § 17	20			
3.3.1	Gjeldende rett	20			
3.3.2	Straffelovkommisjonens forslag	21			
3.3.3	Høringsinstansenes syn	21			
3.3.4	Departementets vurdering	21			
3.4	Løsgjengerloven § 24	24			
3.4.1	Gjeldende rett	24			
3.4.2	Straffelovkommisjonens forslag	24			
3.4.3	Høringsinstansenes syn	25			
3.4.4	Departementets vurdering	25			
3.5	Løsgjengerloven § 28	26			

6.2	Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget til endring i straffeloven § 219 – nytt straffebud mot vold i nære relasjoner	44	7.4	Merknader til endringene i straffeprosessloven	48
6.3	Økonomiske og administrative konsekvenser av de øvrige lov-forslagene	44	7.5	Merknader til endringene i lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven mv.	48
7	Merknader til de enkelte bestemmelsene	45	7.6	Merknader til endringene i straffegjennomføringsloven	48
7.1	Merknader til opphevelsen av løsgjengerloven	45	7.7	Merknader til ikraftsettingsbestemmelsen	49
7.2	Merknader til endringene i straffeloven	45		Forslag til lov om oppheving av løsgjengerloven og endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)	50
7.3	Merknader til endringen i lov om tjenesteplikt i politiet	48			

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 113

(2004–2005)

Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet 9. september 2005,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Departementet foreslår i proposisjonen å oppheve løsgjengerloven (lov 31. mai 1900 nr. 5 om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap). I tillegg foreslås det endringer i straffeloven, straffeprosessloven, lov om tjenesteplikt for politiet og straffegjennomføringsloven.

Hele løsgjengerloven foreslås opphevet, men departementet foreslår at to bestemmelser føres videre i andre lover. Departementet foreslår at innholdet i løsgjengerloven § 17 om ordensforstyrrelser mv. i beruset tilstand innarbeides i straffelovens generelle bestemmelse om ordensforstyrrelser (§ 350). Forskrift 8. juni 2005 nr. 538 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. § 4-1 annet ledd fører videre § 24. Som en følge av forslaget om å innarbeide løsgjengerloven § 17 i straffeloven § 350, foreslår departementet endringer i denne bestemmelsen. Departementet foreslår å innarbeide i § 350 straffebudet mot i selvforskyldt rus å forulempe eller volde fare for andre, som i dag finnes i løsgjengerloven § 17. Nytt i forhold til gjeldende rett er at bestemmelsen utformes rusnøytralt, slik at alle rusmidler regnes med. Forstyrrelser av den offentlige fred og orden eller den lovlige ferdsel begått i beruset tilstand vil etter utkastet bli

omfattet av det generelle straffebudet i § 350 mot ordensforstyrrelser. Påtalen gjøres ubetinget offentlig for alle tilfeller som omfattes av § 350.

Departementet går inn for at alminnelig tigging («betling») avkriminaliseres og foreslår derfor ikke å videreføre straffebudet mot slik tigging, som i dag finnes i løsgjengerloven § 11.

Departementet foreslår en straffebestemmelse som retter seg mot vold i nære relasjoner, ved å endre det gjeldende straffebudet mot mishandling mv. i nære relasjoner (§ 219). Straffeloven § 219 rammer i dag både fysisk og psykisk mishandling, men krever i noen tilfeller at den som mishandles er ute av stand til å hjelpe seg selv på grunn av sykdom, alder eller andre omstendigheter. Det har vært noe usikkert om vilkåret etter gjeldende rett knytter seg til alle de grupper av fornærmede som bestemmelsen nevner, men Høyesterett har nylig slått fast at vilkåret ikke gjelder ektefeller/samboere og barn. I forslaget stilles det ikke lenger et slikt vilkår for noen grupper. Samtidig foreslås det at bestemmelsen forenkles og moderniseres for å legge til rette for at den kan bli mer brukt. Flere personer enn i dag, blant annet fraskilte, vil bli vernet av den nye bestemmelsen. Departementet leg-

ger til grunn at det nye straffebudet primært er det som skal brukes ved mishandling i nære relasjoner, og at bestemmelsen kun i mindre grad skal brukes i konkurrans med andre overlappende straffebud. Derfor foreslår departementet at strafferammen heves fra 2 til 3 års fengsel.

Departementet fremmer også forslag om å endre polititjenestepliktloven, slik at det går klart frem av ordlyden at også kvinner kan pålegges slik tjeneste.

De øvrige forslagene til endringer er av redaksjonell art.

2 Bakgrunnen for lovforslagene

2.1 Bakgrunnen for forslaget om å oppheve løsgjengerloven

2.1.1 Straffelovkommisjonens delutredning VII

Departementet viser til Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff punkt 2.3.1 (side 35-38) for en gjennomgåelse av Straffelovkommisjonens mandat, sammensetning og arbeid. Det fremgår av kommisjonens tilleggsmandat (jf. Justisdepartementets brev 9. februar 1994) at kommisjonen skulle vurdere om det er grunn til å videreføre de straffebudene som er nevnt i punkt 9.49 i NOU 1992: 32 Bedre struktur i lovverket. Det såkalte Lovstrukturutvalget ga der uttrykk for at løsgjengerloven 13. mai 1900 nr. 5 under gitte forutsetninger kunne oppheves (utredningen side 230, se nærmere om forslaget i punkt 2.1.4).

Straffelovkommisjonen avga 4. mars 2002 sin sjuende delutredning som NOU 2002: 4 Ny straffelov (heretter kalt delutredning VII). I Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) fulgte departementet opp utredningen for så vidt gjaldt ny straffelov – alminnelig del. Departementet vil senere legge frem en proposisjon om den spesielle delen i en ny straffelov. I proposisjonen her følges forslaget om å oppheve løsgjengerloven opp.

Om bakgrunnen for forslaget om å oppheve løsgjengerloven uttaler Straffelovkommisjonen (delutredning VII side 450):

«De aller fleste av bestemmelsene i den opprinnelige løsgjengerloven er i dag enten opphevet eller overført til nyere lovgivning. Dette har for en stor del skjedd som følge av endrede holdninger i samfunnet, ved at de tidligere bestemmelsene ble ansett som repressive og modne for reform. (...)

Det er hovedsakelig straffebestemmelser som står igjen, og av disse synes bare § 17 å være i nevneverdig bruk i praksis. Denne bestemmelsen foreslås overført til straffeloven, jf. avsnitt 11.2.2.6 foran. Kommisjonen antar at også § 24 bør opprettholdes, og foreslår den overført til alkoholloven 2. juni 1989 nr 27, jf. avsnitt 11.3.3 foran. De øvrige straffebudene i løsgjengerloven rammer dels forhold som etter kommisjonens oppfatning ikke bør være straffbare, dels overlappes de av bestemmelser i

straffeloven eller annen lovgivning, jf. nedenfor. Løsgjengerloven foreslås på denne bakgrunn opphevet.»

Departementet vil komme tilbake til kommisjonens forslag i tilknytning til gjennomgåelsen av de enkelte bestemmelsene.

2.1.2 Høringen

Straffelovkommisjonens delutredning VII ble sendt på høring 13. juni 2002 med høringsfrist 1. mars 2003. En liste over høringsinstansene er gjengitt i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 40-42. Departementet viser til samme proposisjon side 42 og 43 for en oversikt over hvilke instanser som har hatt og ikke har hatt bemerkninger til Straffelovkommisjonens utredning.

Følgende instanser har uttalt seg om kommisjonens forslag om å *oppheve løsgjengerloven*:

Politidirektoratet
Asker og Bærum politidistrikt
Troms politidistrikt
Sosial- og helsedirektoratet
Den Norske Advokatforening
Forbundet Mot Rusgift

Den Norske Advokatforening uttaler generelt at Straffelovkommisjonens forslag om å oppheve strafferettslig særlovgivning ikke gir grunn til kommentar. Innholdet i de øvrige høringsuttalelser vil bli kommentert nedenfor i tilknytning til de enkelte punktene i lovforslaget.

2.1.3 Innst. S. nr. 48 (2004-2005) og Justisdepartementets oppfølging

Stortingsrepresentant Inga Marte Thorkildsen fremmet i Dokument 8: 91 (2003-2004) følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om å oppheve forbudet mot tigging, i tråd med forslag fra Straffelovkommisjonen.»

Forslaget ble begrunnet slik:

«Den siste tiden har vi sett at politiet har benyttet seg av de «sovende» bestemmelsene mot

tigging i lov 31. mai 1900 nr. 5 om Løsgjænger, Betleri og Drukkskab, for å fjerne tiggere fra gatene i Oslo. Hele loven, med unntak av to bestemmelser som overføres til straffeloven og alkoholloven, foreslås opphevet av Straffelovkommisjonen. Både i kommisjonens arbeid og i lovkommentaren heter det at loven § 11 om ordinær tigging ikke lenger har praktisk betydning. Straffelovkommisjonen peker i tillegg på at straff ikke er en rimelig reaksjon for det eventuelle ubehag forbipasserende måtte føle ved en forespørsel om penger. Dersom det er mer aggressiv og truende tigging etter loven § 13 det er snakk om, så påpeker både kommisjonen og lovkommentaren at dette vil rammes av bestemmelser i straffeloven.

De fleste tiggerne i Oslo er rusavhengige, og mange venter på en behandlingsplass. For de fleste vil alternativet til tigging være kriminalitet og prostitusjon for å finansiere rusmisbruket. Å bøtelegge tiggerne er lite hensiktsmessig og vil bare bidra til å forverre situasjonen. Samfunnet må styrke de sosiale tiltakene overfor denne gruppen, i stedet for å bruke politiet til å skremme dem vekk.»

Justisdepartementet uttalte i brev 1. november 2004 at spørsmålet om å oppheve løsgjengerlovens bestemmelser mot tigging burde ses i sammenheng med forslaget om å oppheve hele løsgjengerloven. Komiteen sluttet seg til denne fremgangsmåten, og uttalte ved behandlingen av Dokument 8: 91 (2003-2004) (Innst. S. nr. 48 (2004-2005) side 1):

«Komiteen viser til Justisdepartementets brev der det opplyses at departementet om kort tid vil sende et forslag på høring om å oppheve løsgjengerloven. Komiteen er enig i at mange av løsgjengerlovens bestemmelser ikke lenger har særlig praktisk betydning. Komiteen mener de nærmere vurderinger av hvilke bestemmelser som eventuelt skal videreføres i andre lover, bør avvende til departementet har avsluttet sitt arbeid.»

Forslaget ble deretter vedlagt protokollen (romertall I). Komiteens flertall vedtok i tillegg følgende tilråding til Stortinget (romertall II):

«Stortinget ber Regjeringen vurdere å fremlegge for Stortinget forslag til obligatorisk registrering av innsamlinger av en viss størrelse i innsamlingskontrollen, krav til hvor stor del av det innsamlede beløp som skal gå til formålet med innsamlingen, samt andre forhold som berører regelverket for innsamlinger.»

Stortinget vedtok 2. desember 2004 komiteens tilråding (vedtak nr. 90 og 91).

Proposisjonen her følger opp komiteens forslag om å vurdere opphevelsen av løsgjengerlovens

bestemmelser under ett. Departementet ser ikke lenger behov for å gjennomføre en ny høring. De prinsipielle spørsmålene ved å oppheve løsgjengerloven ble drøftet av Straffelovkommisjonen i delutredning VII, og har derfor allerede vært på høring (se punkt 2.1.2). Kommisjonen fremmet riktignok ikke konkrete lovforslag til hvordan §§ 17 og 24 skulle videreføres i henholdsvis straffeloven § 350 og i alkohollovgivningen, men dette reiser i all hovedsak bare lovtekniske spørsmål som ikke gjør det påkrevd med en egen høring.

Stortingets anmodningsvedtak (vedtak nr. 91 (2004-2005)) vil departementet komme tilbake til.

2.1.4 Tidligere utredninger

Straffelovrådet avga 9. april 1964 utredningen Endringer i de strafferettslige regler om drukkskapsforseelser og alkoholmisbruk (inntatt i Innstillinger og betenkninger 1964 bind 1). Et av forslagene var at løsgjengerloven §§ 22-24 og § 26 skulle overføres til den dagjeldende alkoholloven (utredningen side 58).

Det såkalte Lovstrukturutvalget foreslo i NOU 1992: 32 Bedre struktur i lovverket å oppheve løsgjengerloven, og viste til at loven både språklig og innholdsmessig er umoderne og lite aktuell (utredningen side 230). Utvalget la til grunn at §§ 17, 22, 24 og 28 var de bestemmelsene som var aktuelle å videreføre i annen lovgivning og uttalte om dette (NOU 1992: 32 side 230):

«De tre første paragrafene er rene straffepregede bestemmelser som eventuelt bør finne sin plass i straffeloven eller straffeprosessloven. §§ 22 og 24 kan også vurderes i forhold til alkoholloven. § 28 er en ren straffeprosessuell bestemmelse som hører hjemme i straffeprosessloven, dersom en skulle være av den oppfatning at det fortsatt er behov for disse bestemmelsene.»

2.1.5 Andre tiltak for å forhindre tigging

I proposisjonen her foreslår departementet å oppheve løsgjengerloven, men videreføre §§ 17 og 24 i andre lover. Bestemmelsene mot tigging foreslås ikke videreført, se punkt 3.2.5. Hovedbegrunnelsen for forslaget er at det bør brukes sosialpolitiske virkemidler, ikke strafferettslige, for å unngå at personer tigger.

Sosialtjenestelovens bestemmelser om sosiale tjenester (lov 13. desember 1991 nr. 81 kapittel 4) er utformet generelt og er ikke rettet mot spesielle brukergrupper. Sosialtjenestene skal være tilpasset individuelle behov samtidig som det stilles krav til at tjenestene er faglig forsvarlige. Kommunene

er gitt stor frihet til å utvikle et tjenestetilbud tilpasset behovet i den enkelte kommune.

Statens helsetilsyns rapport 4/2005, Oppsummering av landsomfattende tilsyn med kommunale sosialtjenester til rusmiddelmissbrukere i 2004, viser at de sosiale tjenestene i liten grad er innrettet mot rusmiddelmissbrukere. Tjenestene blir dermed ikke de viktige virkemidlene de er ment å være for å sikre rusmiddelmissbrukere sosial trygghet og gode levekår. Rapporten viser også at der tjenestene er tilgjengelige, blir de mange steder ikke benyttet fordi innretningen av dem mer er tilpasset eldre og funksjonshemmede enn rusmiddelmissbrukere. Situasjonen er bedre når det gjelder innretningen av råd- og veiledningstjenesten, midlertidig husvære og oppfølgingen for dem som er under behandling, men også her viser rapporten at mange kommuner har mangelfulle tjenester.

Regjeringen vil på bakgrunn av Helsetilsynets rapport vurdere tiltak for å sikre at personer med rusproblemer får de tjenestene de har krav på.

Flere helsetiltak er styrket de senere år og bidrar til å redusere overdosedødsfallene og gir bedre helsetjenester til hardt belastede rusmiddelmissbrukere. Såkalte «lavterskel» helsetiltak kan være relevante for tungt belastede rusmiddelmissbrukere, for eksempel Frelsesarmeens Gatehospital i Oslo. Gjennom slike tiltak gis rusmiddelmissbrukere som i liten grad har kontakt med helse- og sosialtjenesten, et tilgjengelig og gatenært tilbud i form av nødvendig helsehjelp og omsorg og mulighet for videreformidling til aktuelle tjenester lokalt og i spesialisthelsetjenesten. Det er utarbeidet en tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum, og det satses generelt på behandlingstiltak innen spesialisthelsetjenesten for rusmiddelmissbrukere, herunder legemiddelassistert rehabilitering.

Vedvarende lavinntekt og påfølgende levekårsproblemer er i stor grad knyttet til manglende eller liten tilknytning til arbeidslivet. Regjeringens hovedstrategi for å forebygge fattigdom og hjelpe personer ut av fattigdom er å gjøre flere i stand til å forsørge seg selv gjennom eget arbeid. Effekten av tiltakene blir løpende vurdert. Regjeringen styrker i 2005 satsingen på tiltak for å bedre arbeidslivstilknytningen for personer som står helt eller delvis utenfor arbeidsmarkedet. Denne satsingen må også ses i sammenheng med tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne. Videre vektlegges en bedre målretting av velferdsordningene slik at tjenester og kontantytelser samlet bidrar til at den enkelte får den hjelp og oppfølging som er nødvendig for å komme i arbeid. Tiltaksplanen omfatter også tiltak for å forebygge sosial utstøting som har

sammenheng med fattigdomsproblemer, særlig blant barn og unge.

Flere av tiltakene er rettet mot de tyngste rusmiddelmissbrukerne. Innsatsen omfatter behandlings- og oppfølgingstilbud og øremerking av plasser i arbeidsmarkedstiltak for gruppen.

Tiltak rettet mot bostedsløse kan bidra til å inkludere sosialt utsatte grupper i aktivitet og viktige sosiale fellesskap. To tiltak i tilknytning til regjeringens tiltaksplan mot fattigdom bør nevnes. Sosial- og helsedirektoratet har i 2005 tildelt 550 000 kroner i tilskudd til organisasjonen Erlik til utgivelse av et magasin kalt «Oslo». Organisasjonen skal opprette en selgerstab bestående av bostedsløse personer. Tiltaket vil bidra til at bostedsløse vil kunne tjene egne penger, og således være et alternativ til tigging.

En tilskuddsordning til oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse ble etablert i 2003. Tilskuddet skal benyttes til å styrke de ordinære tjenestene i kommunene; sosialtjenesten og pleie- og omsorgstjenesten, slik at disse i større grad kan ivareta de behovene bostedsløse har for oppfølging. Det er i statsbudsjettet for 2005 bevilget 52 mill. kroner til formålet.

I tillegg til de nevnte tiltakene er et godt samspill mellom alle relevante sektorer viktig for effektivt å kunne forebygge tigging.

2.2 Bakgrunnen for forslaget om å endre straffeloven § 219 – et nytt straffebed mot vold i nære relasjoner

2.2.1 Kvinnevoldsutvalgets mandat og forslag

Kvinnevoldsutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 29. august 2001 som ledd i en styrket innsats for voldsutsatte kvinner.

Kvinnevoldsutvalget ble gitt i mandat å

«utrede stillingen for kvinner som utsettes for fysisk og psykisk vold, trusler og overgrep fra nåværende eller tidligere samlivspartner. Utvalget kan også vurdere om utredningen skal omfatte vold fra andre nærstående personer. Utvalgets arbeid skal styrke stillingen til kvinner utsatt for vold og overgrep gjennom å foreslå forbedringer og innskjerpinger av lovverket, iverksettelse av forbedrede forebyggende tiltak og utvikling av tiltak for at ofrene kan bli møtt av offentlige instanser på en bedre måte».

Kvinnevoldsutvalget avga 4. desember 2003 sin utredning NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold,

med undertittelen «Menns vold mot kvinner i nære relasjoner». Utredningen var enstemmig. Utvalgets utredning omfatter en bred gjennomgåelse av arbeidet med å forebygge og bekjempe menns vold mot kvinner i nære relasjoner på en rekke samfunnsområder. Kvinnevoldsutvalget fremmer en rekke forslag, både til lovendringer og andre tiltak.

Utvalget foreslår for det første å innføre en ny straffebestemmelse som retter seg mot vold mot kvinner i nære relasjoner. Bestemmelsen skal fange opp kompleksiteten som kjennetegner denne type vold. Den skal også ramme psykisk vold. I denne sammenheng ber Kvinnevoldsutvalget Regjeringen om å foreta en utredning med sikte på å konkretisere den foreslåtte lovendringen.

Kvinnevoldsutvalget foreslår videre en rekke andre strafferettslige og straffeprosessuelle endringer.

I statsråd 2. juli 2004 ble det utnevnt et utvalg som skal utrede hvordan den fornærmedes straffeprosessuelle stilling kan styrkes og foreslå lovendringer med sikte på en slik styrking («Fornærmedeutvalget»). Utredningen skal være ferdigstilt innen 1. januar 2006. Av utvalgets mandat fremgår det at utvalget i sitt arbeid skal se hen til NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold. Departementet vil komme tilbake til de straffeprosessuelle spørsmålene som berører fornærmedes stilling, når Fornærmedeutvalgets utredning er lagt frem.

Noen av de andre spørsmålene av strafferettslig og straffeprosessuell karakter som Kvinnevoldsutvalget drøfter, vil departementet vurdere under arbeidet med proposisjonen om ny straffelov – spesiell del. I proposisjonen her vil departementet utelukkende vurdere spørsmålet om å innføre et nytt straffebud mot vold i nære relasjoner.

2.2.2 Høringen

Justisdepartementet sendte 8. desember 2003 Kvinnevoldsutvalgets utredning på høring og ba høringsinstansene særskilt om å ta stilling til utvalgets anbefaling om en ny straffebestemmelse som retter seg mot vold mot kvinner i nære relasjoner. Følgende instanser og institusjoner ble bedt om å uttale seg:

Barne- og familiedepartementet
Finansdepartementet
Helsedepartementet
Kommunal- og regionaldepartementet
Kultur- og kirke departementet
Sosialdepartementet
Utdannings- og forskningsdepartementet

Høyesterett
Domstoladministrasjonen

Riksadvokaten
Statsadvokatene
Politidirektoratet
Politidistriktene og særorganene

Barneombudet
Likestillingsombudet
Regjeringsadvokaten
Rikstrykdeverket
Sivilombudsmannen
Utlendingsdirektoratet (UDI)

Adferdssenteret, Universitetet i Oslo
African Youth In Norway
Aglow – tverrkirkelig Fellesskap for kvinner
Aksjon Hvitt Bånd
Aleneforeldreforeningen
Alternativ til Vold, Drammen
Alternativ til Vold, Oslo
Alternativ til Vold, Telemark
Ammehjelpen
Amnesty International Norge
Antirasistisk senter
Arbeiderpartiet
Arktisk urfolks kvinnenettverk
Avdeling for kvinnerett, Universitetet i Oslo
Bergen Krisesenter
Bispedømmene
Bistandsadvokat Bente Oftedal Roli
Care Norge
Den eritreiske kvinneunion
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Den norske jordmorforening
Den norske lægeforening
Den norske presteforening
Den norske tannlegeforening
Det norske Arbeiderparti
Det norske Arbeiderparti, Kvinnepolitisk utvalg
Diakonhjemmets internasjonale senter
DIXI ressursenter for voldtatte
Elevorganisasjonen i Norge
Etatsansattes Landsforbund
Europeisk Kvinneunion
Fadime Stiftelsen v/Saynab Mohamud
Familievernkontoret i Molde
Fellesaksjonen mot Pornografi og Prostitusjon
Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO)
Flyktningerådet
FN-sambandet i Norge
Forum for Menn og Omsorg
Fødsel i fokus
FOKUS- forum for kvinner og utviklingsspørsmål
Foreningen 2 foreldre

Forskningsstiftelsen FaFo	Kvinner Frivillige Beredskap
Forsvarerforeningen av 1977	Kvinneraksforeningen v/ Siri Hangeland
Framtiden i våre hender	Kvinneuniversitetet i Nord
Fredrikkes hage	Kvinneuniversitetet på Løten
Frelsesarmeens Kvinneorganisasjon	Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring
Fremskrittspartiet	Landsforeningen for voldsofre
FUNK – Funksjonshemmede Norske kvinner	Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner
Funksjonshemmedes fellesorganisasjonen	Lensmannsetatens Landslag
Fylkeskommunene	Likestillingssenteret
Fylkeslegen i Vestfold v/Solveig Nordahl	Mannskomiteén av 1988
Fylkesmennene	Mellomkirkelig råd
Fylkesnemndene for sosiale saker	Menn mot vold
Høyre	Mental Helse Norge
Høyres kvinnevalg	MiRA Ressursenter for innvandrere- og flyktningekvinner
Human Right Service v/Rita Karlsen	Mosaik kvinneforbund
Human-etisk forbund	Nasjonalt ressursenter for seksuelt misbrukte barn
Incestsenteret for menn	Nettverk for forskning om menn
Innvandrerenes landsorganisasjon	NIBR
Institutt for klinisk sexologi og terapi	Nordisk Institutt for kvinne- og kjønnsforskning
Institutt for kriminologi og rettssosiologi v/ Astrid Renland og Ragnhild Hennum	Nordisk koordinator for mannsforskning
Institutt for menneskerettigheter	Nordisk samisk kvinneorganisasjon
Interessegruppa for kvinner med spiseforstyrrelser	Norges Blindeforbund, Kvinnepolitisk utvalg
Internasjonal Dugnad's Kvinnegruppe	Norges Bonde- og småbrukarlags kvinnevalg
Internasjonal Kvinneliga for fred og frihet	Norges Bondekvinnelag
Islamsk kvinnegruppe Norge	Norges Bygdekvinnelag
Juridisk rådgivning for kvinner	Norges Fiskarkvinnelag
Jussbuss	Norges forskningsråd
KIM – Kvinner i mannsyrker	Norges juristforbund
Kirkelig ressursenter for mishandlede kvinner	Norges Kristelige Studentforbund, internasjonalt kvinnevalg
Kirkens Bymisjon v/ Helen Bjørnøy	Norges Kvinne- og familieforbund
Kirkens Kvinnevalg	Norges lotteforbund
Kirkens ressursenter mot vold og seksuelle overgrep	Norges Røde Kors
Kirkerådet	Norges Venstrekvinnelag
Klagenemnda for likestilling	Norsk Folkehjelp
Kommunenes Sentralforbund	Norsk Fysioterapeutforbund
Kompetansesenter for voldsofferarbeid	Norsk Helse- og sosialforbund
Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene	Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
Kriminalpolitisen	Norsk Kommuneforbund
Krise- og rådgivningstelefonen for menn	Norsk kvinneforbund
Krisesenterbevegelsen i Norge	Norsk kvinnelig teologforening
Krisesentersekretariatet	Norsk kvinnesaksforening
Kristelig Folkeparti	Norsk Lærerlag
Kristelig Folkepartis Kvinner	Norsk Organisasjon for Asylsøkere
Kristent interkulturelt arbeid	Norsk Politiforbund
Kvinnefronten	Norsk Psykologforening
Kvinnegruppa i Framtiden i våre hender	Norsk Sykepleierforbund
Kvinnegruppa Ottar	Norsk økumenisk kontaktforum for kvinner
Kvinnekraftgruppa v/Ingunn Eriksen	Norske Kvinnelige Juristers Forening
Kvinner mot fundamentalisme	Norske Kvinneres Sanitetsforening
Kvinner og miljø	NORUT Samfunnsforskning AS
Kvinner Viser Vei	

Nyfeministene
 Organisasjon mot offentlig diskriminering
 Oslo Krisesenter
 PION Prostituertes interesseorganisasjon
 Politiembetsmennenes Landsforening
 Politiets data- og materielltjeneste (PDMT)
 Politiets Fellesforbund
 Presteforeningen
 Psykososialt senter for flyktninger
 Redd Barna
 Regionale helseforetak:
 – Helse Nord
 – Helse Midt-Norge
 – Helse Vest
 – Helse Sør
 – Helse Øst
 Regionssentrene for barn og unges psykiske helse
 Rettspolitisk avdeling
 Rød Valgallianse, Kvinneutvalget
 Sametinget
 Samisk KvinneForum
 Sarahkka - Samisk kvinneorganisasjon
 Selvhjelp for innvandrere og flyktninger
 Senter for kvinne- og kjønnsforskning
 Senter for kvinneforskning, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim
 Senter for kvinneforskning, Universitetet i Bergen
 Senter for kvinneforskning, Universitetet i Oslo
 Senter for kvinneforskning, Universitetet i Tromsø
 Senter mot etnisk diskriminering
 Senterkvinnene
 Sentralkontoret for folkeregistrering
 SOS Rasisme
 Sosialistisk Venstreparti
 Stortingets ombudsmann for forvaltningen
 Støttingen for kvinneuniversitetet
 Støttesenter mot Incest
 SV's Kvinnepolitiske gruppe
 Trondheim Krisesenter
 Ungdom mot vold
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Oslo
 Universitetet i Tromsø
 Universitetet i Trondheim
 Venstre
 Voksne for Barn
 Voldtekstmottaket i Oslo
 Yngre legers forening
 Høringsfristen var 8. mars 2004.

Følgende høringsinstanser har hatt merknader til spørsmålet om det bør innføres en ny straffebestemmelse som retter seg mot vold mot kvinner i nære relasjoner:
 Domstoladministrasjonen

Riksadvokaten
 Nordland Statsadvokatembeter
 Politidirektoratet
 Agder Politidistrikt
 Likestillingsombudet
 Amnesty International
 Den norske Dommerforening (Dommerforeningens utvalg for strafferett)
 Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO)
 Fylkesmannen i Vestfold
 Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
 Kirkens bymisjon
 Krisesenteret i Trondheim
 Kvinnefronten
 Likestillingssenteret
 Norges Kvinne- og Familieforbund
 Norsk krisesenterforbund
 Norsk Kvinnelig Teologforening
 Presteforeningen
 Prostituertes interesseorganisasjon (PION)
 Sarpsborg kommune
 Stine Sofies stiftelse
 Universitetet i Bergen (Det psykologiske fakultet)

I tillegg har følgende instanser inngitt merknader til forslaget om et nytt straffebud mot vold mot kvinner i nære relasjoner:

Salten tingrett
 Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)
 Fagforbundet
 Nasjonalt kunnskapssenter om vold
 Norsk krisesenterforbund

Innholdet i høringsinstansenes merknader vil bli kommentert nedenfor i tilknytning til de enkelte punktene i lovforslaget.

2.2.3 Tiltak 23 i regjeringens handlingsplan «Vold i nære relasjoner»

Regjeringen la i juni 2004 frem den treårige handlingsplanen «Vold i nære relasjoner». I planen foreslås innsatsen med å forebygge, bekjempe og lindre konsekvensene av denne typen vold styrket gjennom tretti forskjellige tiltak.

Handlingsplanen skal sikre oppfølging og kontinuitet av handlingsplanen «Vold mot kvinner», som regjeringen Bondevik I la frem i 1999.

Tiltak 23 i handlingsplanen 2004 lyder:

«Regjeringen vil utrede om det er behov for en ny straffebestemmelse for å fange opp kompleksiteten i saker om vold i nære relasjoner.»

2.2.4 Stortingets anmodningsvedtak nr. 331 (2004–2005)

Spørsmålet om en ny straffebestemmelse mot vold i nære relasjoner gjelder straffelovens spesielle del og inngikk ikke i departementets proposisjon om ny straffelov – alminnelig del (Ot.prp. nr. 90 (2003–2004)). Da justiskomiteen behandlet proposisjons forslag om fastsetting av fengselsstraff, uttalte den seg samtidig om en slik straffebestemmelse (Innst. O. nr. 72 (2004–2005) side 58):

«Komiteen mener det er behov for en egen bestemmelse i straffeloven om vold i nære relasjoner. Komiteen viser til at en straffebestemmelse om vold i nære relasjoner primært vil ramme vold mot kvinner. Like fullt mener komiteen at regelen må utformes kjønnsnøytralt. Komiteen viser til at departementet allerede har startet arbeidet med utformingen av en slik bestemmelse, og ber om at arbeidet gis prioritet.»

Komiteen fremmet etter dette følgende forslag (forslag D, Innst. O. nr. 72 (2004–2005) side 128):

«Stortinget ber Regjeringen utarbeide en straffebestemmelse om vold i nære relasjoner.»

Stortinget vedtok 26. april 2005 komiteens forslag, jf. anmodningsvedtak nr. 331.

2.2.5 Andre tiltak mot vold i nære relasjoner

Handlingsplanen «Vold i nære relasjoner» følges opp av Barne- og familiedepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justisdepartementet.

Det skal etableres et godt organisatorisk rammeverk rundt arbeidet for å bekjempe vold i nære relasjoner. Etableringen av Nasjonalt Kunnskaps-senter om vold og traumatisk stress og opprettelsen av regionale ressursentre med spisskompetanse på vold og traumer er eksempler på dette. I tillegg skal det iverksettes tiltak for å øke kunnskapen om vold, samt styrke samarbeidskompetansen i politiet og hjelpeapparatet.

Tiltak for å øke åpenheten om og forsterke holdninger mot denne volden, både i hjelpeapparatet og i befolkningen generelt, skal bidra til at flere voldsutsatte oppsøker hjelpeapparatet. Justisdepartementets «voldsmåling» som ble gjennomført i 2003, er et eksempel på synliggjøring av omfanget av slik vold. En tilsvarende måling ble gjennomført i juni 2005.

Voldtekt representerer en særlig utfordring for rettsapparatet og helsetjenesten. Både anmeldelseshyppigheten og antall anmeldte saker som ender i fellende dom, er lav. Videre har kartlegging

vist at helsetjenestetilbudet til voldtatte er sterkt varierende både med hensyn til kvalitet, innhold og organisering av tjenesten. Tilbudet til voldtektsutsatte skal gjøres bedre gjennom styrking av helsetjenestetilbudet lokalt og regionalt. Det skal etableres minst ett interkommunalt mottak for volds- og voldtekts ofre i hvert fylke.

Barn som er vitne til at mennesker de er glad i og som står dem nær, utsettes for vold, skal tilbys nødvendig oppfølging og hjelp.

Innsatsen må også rettes mot den som utøver volden. Straff alene er ikke veien å gå. Både offentlige og private instanser tilbyr behandling til menn som utøver vold i nære relasjoner. Tilbudet er imidlertid ujevnt fordelt geografisk, og behandlingstilbudene er ikke tilfredsstillende evaluert. Hjelpe- og behandlingstilbudet til menn som utøver vold, skal gjennom handlingsplanperioden utvikles og gjøres tilgjengelig over hele landet. Alternativ til Vold Oslo tilbyr også hjelp til kvinner med volds- og aggresjonsproblemer.

I 2002 ble det etablert en ordning med familievold-koordinatorer ved hvert av landets 27 politidistrikter. Koordinatoren skal sørge for at offeret og de pårørende møtes med forståelse og innsikt fra politiet. I samarbeid med Politidirektoratet og Politihøgskolen vil Justisdepartementet fortløpende vurdere behovet for å øke kompetansen ved de enkelte politidistriktene for å sikre at bosted ikke blir avgjørende for hvilken hjelp den voldsutsatte mottar fra politiet.

Politiet tok i bruk et landsdekkende system med mobil voldsalarm 1. januar 2004. Tilbudet inngår som ett av flere beskyttelsestiltak politiet kan iverksette.

Krisesentrene utgjør et viktig supplement til det offentlige hjelpetilbudet og er et lavterskeltilbud om midlertidig bosted til kvinner og deres barn som er i en krisesituasjon på grunn av vold. I tillegg gir sentrene råd og veiledning og driver forebyggende arbeid og informasjonsarbeid. Noen sentre har også tilbud til incestutsatte. De fleste sentrene har etablert fast kontakt med eksternt fagpersonell som blir trukket inn ved behov. Det finnes i dag i alt 50 krisesentre spredt rundt i landet, fordelt på samtlige fylker. I tillegg finnes det en operativ krisetelefon. Enkelte krisesentre tar også imot menn. Det finnes også et eget ressurs-senter for menn (REFORM), som har fokus på menns problemer og muligheter. Menn kan her få råd og veiledning i kriser, sorg og vanskeligheter.

Krisesentrene er i hovedsak etablert og blir drevet av frivillige organisasjoner. Staten og kommunene yter tilskudd.

Ordningen med rådgivningskontorer for kriminalitetsofre ble etablert i 1996. Kontorene tilbyr råd og veiledning til ofre for kriminalitet, som informasjon om hvilke instanser som kan tilby profesjonell hjelp, informasjon om hva som skjer i retten ved en eventuell rettssak, tilbud om vitnestøtte og bistand til utfylling av søknad om voldsoffererstatning. Det er i dag etablert ti rådgivningskontorer i Norge.

Det er også vedtatt lovendringer for å styrke situasjonen for ofre for vold i hjemmet. Endringen ved lov 30. august 2002 nr. 67 i straffeprosessloven § 222 a innebærer blant annet at et besøksforbud kan omfatte overgriperens eget hjem.

2.3 Bakgrunnen for de øvrige forslagene

I proposisjonen her foreslås det også enkelte andre endringer i straffeloven, samt i straffeprosessloven, lov om tjenesteplikt for politiet og straffegjennomføringsloven. Endringsforslagene er av redaksjonell art eller forslag til følgeendringer i kjølvannet av allerede vedtatte lovforslag og har ikke vært på høring. Forslagene er omtalt i punkt 5.

3 Forslag om å oppheve løsgjengerloven

3.1 Innledning

3.1.1 Historikk

Løsgjengerloven (lov 31. mai 1900 nr. 5 om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap) trådte i kraft 1. august 1907 (jf. res. 1. juli 1907). Som det fremgår av tittelen, rettet loven seg mot tre fenomener. *Løsgjengere* omtales i forarbeidene som «omstreifere», «fanter», «landstrykere» og «lediggjengere/ørkesløse». Begrepene har noe ulikt meningsinnhold, men brukes i loven til dels om hverandre. En løsgjenger har verken arbeid eller bolig, mens en lediggjenger mangler arbeid. Straffebudet mot løsgjænger (§ 4) setter ikke som vilkår at lediggjengeren ikke har bolig. Omstreifere, fanter og landstrykere var betegnelser på folk som reiste fra sted til sted, og var «typeeksempler» på løsgjengere/lediggjengere. *Betleri* vil si tigging. Loven inneholder også regler om gaver og understøttelse. Bestemmelsene om *Drukkenskap* rettet seg opprinnelig mot den som beruser seg ved drikke (alkohol eller andre rusmidler). Paragraf 20 (arrest) ble senere endret til å gjelde alle rustilstander.

Ett formål med loven var å begrense omfanget av omstreiferi, som den gang ble ansett for å utgjøre et betydelig samfunnsproblem (Ot.prp. nr. 2 (1898-99) side 1):

«Allerede forlængst har det været erkjendt, at Omstreifervæsenet og navnlig da det saakaldte Fantefolks Omstreiferi ikke alene er en Plage for mange Landdistrikter, hvis spredte Befolkning ofte formelig tyranniseres af de regelmæssig i større Følge optrædende Omstreifere, men ogsaa i sig selv indebærer en Fare for Retssikkerheden i Samfundet.»

For dagens leser fremstår en slik begrunnelse lite human. Men da løsgjengerloven ble gitt, ble det også fremhevet at den på noen områder var mindre streng enn tidligere lovgivning. Blant annet uttalte statsråd Qvam om lovutkastet om betleri (Forhandlinger i odelstinget (1899/1900) side 952–953):

«Det indeholder imidlertid en meget stor modifikation og begrænsning af de straffebestemmelser for betleri, som vi har i vor gjældende lovgivning. Den gjældende lov, det er fattig-

lovene for by og land, fastsætter en straf af 2 måneders tvangsarbeide for simpelt betleri, og naar det gjentar sig, forhøies tvangsarbeidet med 2 måneder hver gang lige til et aar. Her har man jo sat en straf af fængsel paa vand og brød fra 2 indtil 10 dage.»

Nytt ved loven var også at bare *sedvanemessig* betling skulle være straffbart.

Loven inneholdt straffebestemmelser, enkelte straffeprosessuelle regler, samt regler med et mer sosialpolitisk tilsnitt.

Løsgjengerloven har gjennomgått store endringer i det drøye sekelet den har eksistert. De fleste av bestemmelsene i den opprinnelige loven er i dag opphevet – dels på grunn av endrede holdninger i samfunnet til de problemstillingene reglene omhandler, dels fordi de forholdene som bestemmelsene regulerer, dekkes av mer generelle regler og derfor har vært ansett overflødige. Noen bestemmelser har, samtidig som de har blitt opphevet i løsgjengerloven, blitt videreført i annen lovgivning. Departementet vil nedenfor gi en oversikt over endringslover som har ledet til at bestemmelser i løsgjengerloven er opphevet. Andre endringslover til loven blir bare gjennomgått dersom de har betydning for opphevelser eller for de spørsmålene som vurderes i proposisjonen.

Ved lov 4. mai 1901 nr. 1 om Anmeldelse av Reisende og Fremmede ble løsgjengerloven §§ 9 og 10 opphevet. Bestemmelsene omhandlet utvisning av løsgjengere som ikke var norske statsborgere eller hadde oppholdsrett (§ 9), og straff for gjenreise etter utvisning (§ 10). Etter komiteens forslag ble § 9 innlemmet i lov om Anmeldelse av Reisende og Fremmede (§ 6). Begrunnelsen for innlemmingen var at det på det tidspunktet var usikkert når løsgjengerloven ville tre i kraft, og at den hørte naturlig hjemme i en lov om utvisning av utlendinger (Indst. O. II (1900-1901) side 9). Bestemmelsen ble videreført i lov 22. april 1927 nr. 4 om utlendingers adgang til riket, og senere i fremmedloven 27. juli 1956 (§ 11 bokstav d om avvisning og § 13 bokstav c om utvisning). Først ved lov 24. juni 1988 nr. 64 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) ble reglene om avvisning og utvisning på grunn av løsgjænger og lignende opphevet fordi det ble lagt til grunn at for-

hold som nevnt i bestemmelsene ikke burde gi grunnlag for slike reaksjoner (Ot.prp. nr. 46 (1986-87) side 124 flg.).

Allerede i 1916 gikk et flertall i justiskomiteen inn for å oppheve straffebudet mot tigging (Indst. O. XXI – 1916 side 20). Under behandlingen i Odelstinget fikk ikke komiteflertallets forslag flertall: 29 stemte for å oppheve §§ 11 og 12, 50 stemte imot (Forhandlinger Odelstinget 1918 side 91).

Ved lov 22. mai 1953 nr. 3, som gjorde endringer i lovgivningen om rettighetstap, ble løsgjengerloven § 25 opphevet. Bestemmelsen ga hjemmel til fradømmelse av retten til å utøve næringsvei og ble ansett overflødig slik straffeloven § 29 nr. 2 ble formulert (Ot.prp. nr. 39 (1952) side 25).

Det ble vedtatt to store endringer i løsgjengerloven ved lov 6. mai 1970 nr. 27: Sanksjonsformen *tvangsarbeid* ble opphevet, og *beruselse på offentlig sted* ble avkriminalisert. Departementet hadde i proposisjonen ikke foreslått så vidtgående endringer (jf. lovforslaget i Ot.prp. nr. 54 (1968-69), fremmet på ny i Ot.prp. nr. 23 (1969-70)), men hadde i stedet oppnevnt et utvalg (kalt Midbøe-utvalget) til å utrede spørsmålet om bruk av strafferettslige reaksjoner overfor offentlig drukkenskap og løsgjengeri (Ot.prp. nr. 23 (1969-70) side 1). En enstemmig justiskomite ville derimot ikke vente, og Stortinget sluttet seg enstemmig til komiteens innstilling om å oppheve tvangsarbeidsordningen og avkriminalisere offentlig beruselse. Opphevelsen av *tvangsarbeidsinstituttet* ble begrunnet med at kroniske alkoholmisbrukere i stedet for fortsatt å høre under justisvesenet, burde overføres til alkoholist- og sosialomsorgen (Innst. O. X (1969-1970) side 7). Både hjemmelen for å idømme alkoholmisbrukere anbringelse i tvangsarbeidshus eller kuranstalt (§§ 18 og 19 annet ledd) og hjemmelen for å idømme løsgjengere tvangsarbeid (§ 5) ble opphevet. Som en konsekvens av at sanksjonsformen ble fjernet, ble også reglene i § 6 (bortfall av fengselsstraff ved dom på tvangsarbeid), § 27 (forskriftshjemmel om opphold i kuranstalt) og § 29 (aldersgrenser og foreldelse ved tvangsarbeid) opphevet. Komiteen begrunnet avkriminaliseringen av *beruselse på offentlig sted* med at det særlig var alkoholikere som ble rammet av bestemmelsen, og at beruselsen for dem var et utslag av en lidelse. Komiteen la videre til grunn at bestemmelsen verken hadde individualpreventiv eller almennpreventiv effekt (Innst. O. X (1969-1970) side 8). (På bakgrunn av at Stortinget allerede hadde tatt stilling til hovedpunktene i mandatet for Midbøe-utvalget, ble dets arbeid overført til Sosialdepartementets ansvarsområde og erstattet av et rådgivende aksjonsutvalg, oppnevnt 6. mai 1970

(NOU 1972: 17 side 5). Aksjonsutvalget fikk i oppdrag å vurdere utbygging, administrasjon og finansiering av alkoholistsorgen.)

Ved lov 31. mai 1985 nr. 41 ble det gjort endringer i en rekke lover ved innføringen av et nytt inntektssystem for kommunene og fylkeskommunene. Løsgjengerloven § 8, som regulerte kommunenes og statskassens ansvar for utgiftene til fattigvesenet, ble opphevet ved overgangen til det nye inntektssystemet.

Da lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholloven) trådte i kraft, ble samtidig løsgjengerloven §§ 23 og 26 opphevet. Bestemmelsen om skjenking og salg av alkohol til berusete eller mindreårige personer (§ 23) ble ansett overflødig ved siden av alkoholloven, særlig §§ 1-5 og 8-11. Løsgjengerloven § 26 regulerte hestand og kreditt ved skjenking av alkoholholdig drikk. Bestemmelsen ble opphevet fordi den reiste en del tolkingsspørsmål, særlig ved bruk av ulike former for kontant- og kredittkjøp, og fordi den ble ansett for å ha marginal edruskapspolitisk betydning (Ot.prp. nr. 31 (1988-89) side 29).

Da lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester trådte i kraft, ble løsgjengerloven §§ 1, 2, 19 og 21 opphevet. Løsgjengerloven §§ 1 og 2 regulerte «ørkesløshet», og bestemmelsene ble ikke brukt i praksis. Det ble heller ikke ansett ønskelig å blåse liv i reglene. Det samme gjaldt § 19, som satte straff for bl.a. å måtte motta sosialhjelp på grunn av alkoholmisbruk (Ot.prp. nr. 29 (1990-91) side 170). Den opprinnelige § 21 hjemlet tilbakehold av alkoholikere i kuranstalt i inntil 2 år, og ble opphevet ved millombils lov 24. juni 1933 nr. 7 um edruskapsnemnder m.m. (i kraft 1. juli 1933) og lov 26. februar 1932 nr. 1 om edruelighetsnevnder og behandling av drikkfeldige (edruskapsloven). Bestemmelsens innhold ble videreført i den sistnevnte loven § 20. (Loven trådte først i kraft ved tilleggslov 26. mai 1939 nr. 4, og § 20 ble til § 16. Edruskapsloven § 16 ble opphevet da sosialtjenesteloven trådte i kraft. Sosialtjenesteloven §§ 6-2, 6-2 a og 6-3 har regler om tilbakehold i institusjon.) Løsgjengerloven fikk en ny § 21 ved lov 6. mai 1970 nr. 27. Bestemmelsen åpnet nå for at avrusning kunne skje på sykehus i stedet for i politiets fyllearrest (jf. § 20), og for et edruskapsnemnda i visse tilfeller skulle kunne holde den pågrepne i inntil 1 uke i observasjonsøyemed. Bestemmelsen ble opphevet ved lov 13. desember 1991 nr. 81 fordi den ikke ble brukt, og fordi sykehusenes oppgaver burde utledes av helselovgivningen (Ot.prp. nr. 29 (1990-91) side 94).

Samtidig som lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) trådte i kraft, ble løsgjengerloven

§§ 7 og 20 opphevet. Paragraf 7 omhandlet politiets rolle overfor omstreifere. Bestemmelsen ble opphevet fordi den ikke var i bruk, og fordi det heller ikke var aktuelt å la politiet gjenoppta en slik rolle innen sosialomsorgen (Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) side 71). Hjemmelen for i visse situasjoner å innsette rusmisbrukere i arrest ble ved samme lov flyttet fra løsgjengerloven (§ 20) til politiloven § 9.

3.1.2 Løsgjengerlovens praktiske betydning i dag

De fleste gjestående bestemmelsene i løsgjengerloven er av strafferettslig art (§§ 3, 4, 11-15, 17, 22 og 24). Paragraf 28 inneholder hovedsakelig straffeprosessuelle regler, mens § 30 gjelder ikraftsettingen.

I perioden 1996-2003 ble det årlig etterforsket mellom 4000 og 6000 saker som gjaldt løsgjengerloven, mens antall straffereaksjoner i samme periode har ligget mellom 2000 og vel 3000 i året. De aller fleste sakene gjelder overtredelse av løsgjengerloven § 17. I politiets registreringssystem STRASAK er løsgjengerloven §§ 4, 11 og 15 samlet i én kodegruppe. I 2004 var 130 saker registrert i denne gruppen. 118 saker ble påtaleavgjort i 2004, og av disse endte 37 med forelegg, tiltale, påtaleunntatelse eller dom.

De aller fleste straffereaksjoner på forseelser mot løsgjengerloven skjer i form av forelegg. I 2003 ble det reagert med straff mot forseelser mot løsgjengerloven i totalt 3.233 saker. Av disse ble 3.139 saker avgjort ved forelegg, 93 ved bot med dom og én med betinget fengsel.

3.1.3 Den videre fremstilling

Departementet vil i de følgende punktene behandle særskilt de bestemmelsene i løsgjengerloven som enten har vakt debatt, eller som Straffelovkommisjonen har foreslått eller reist spørsmål om å videreføre. Deretter vil de øvrige bestemmelsene bli behandlet i punkt 3.6.

3.2 Tigging («betling») mv.

3.2.1 Gjeldende rett

Løsgjengerloven har bestemmelser om «betling» (tigging) i §§ 11-14, og en regel om gaver eller understøttelse i § 15. *Paragraf 11* rammer tigging og lyder:

«Den, som betler til sedvane, eller som gjentagne ganger betler paa et almindelig befærdet

eller for almindelig færdsel bestemt sted eller gaaende fra hus til hus, straffes med fængsel indtil 2 maaneder, hvis han ikke fældes efter § 4.

Paa samme maate straffes den, som anvender andre til saadant betleri for sig eller tillater nogen under hans forsorg staaende umyndig at gjøre sig skyldig deri.»

Bestemmelsen rammer sedvanemessig eller gjentatt tigging, mens et engangstilfelle faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Gatemusikanter rammes ikke av bestemmelsen, idet de yter musikk som vederlag.

Den høye levestandarden i Norge har gjort at tigging har vært et lite problem de senere tiår, og løsgjengerloven § 11 har knapt vært brukt. I de siste årene har imidlertid antallet personer som i storbyer ber forbi passerende om penger, økt betraktelig, og politiet har igjen begynt å håndheve løsgjengerloven § 11. Oslo politikammer har imidlertid opplyst at bestemmelsen ikke har vært brukt til å strafforfølge noen for tiggervirksomhet, men at den sammen med politiloven § 7 har vært brukt som en *bortvisningshjemmel*. Politiloven § 7 første ledd nr. 3 gir politiet hjemmel til å gripe inn for å avverge eller stanse lovbrudd, og etter § 7 annet ledd kan politiet i slike tilfeller blant annet bortvise og fjerne personer.

Løsgjengerloven § 12 hjemler visse unntak fra straffebudet mot tigging i § 11 og lyder:

«Straf efter foranstaaende Paragraf kommer ikke til Anvendelse paa den, som har betlet, tvungen af en uforudseet Nødstilstand, eller som paa Grund af særlige Omstændigheder har erholdt Politiets Tilladelse dertil.»

Det går ikke klart frem av forarbeidene eller rettspraksis hvilke situasjoner som regnes som en «uforutsett nødstilstand». Departementet legger til grunn at mange av de som i dag tigger, er hardt belastede rusmisbrukere, som tigger for å finansiere sitt rusmisbruk. Det er videre grunn til å tro at noen av disse ville begått vinningskriminalitet eller livnært seg ved salg av seksuelle tjenester dersom de ikke hadde tigget. Lovens vilkår om «nødstilstand» vil trolig i noen slike tilfeller være oppfylt. Det kan være mindre klart hva som kreves for at nøden skal være «uforutsett». I forbindelse med at justiskomiteens flertall under forberedelsen av endringsloven 9. mars 1918 nr. 1 gikk inn for å oppheve straffebudet mot tigging, uttalte den om § 12 (Indst. O. XXI (1916) side 4):

«Det hjælper ogsaa litet, at strafbarheten efter § 12 bortfalder under «uforutseet nødstilstand». Under alderdom og sygdom vil nødstil-

stand ofte kunne forutsees, men dette gjør den ikke mindre pinagtig.»

Løsgjengerloven § 13 rammer kvalifisert tigging og lyder:

»Den, som betler paa en truende maate eller i for-
ening med nogen anden eller under falske foregi-
vender, som han søker at gi tiltro ved kunstgrip
eller skriftlige bevidnelser, eller som medvirker
hertil, straffes med fængsel indtil 3 maaneder,
hvis han ikke fældes efter § 2 eller § 4.»

Bestemmelsen er ikke lenger i bruk. De handl-
ingene som bestemmelsen retter seg mot, kan
etter omstendighetene rammes av straffelovens
bestemmelser om ordensforstyrrelse (§ 350), hen-
synsløs atferd (§ 390 a), tvang (§ 222), trusler
(§ 227) og bedrageri (§ 270).

Løsgjengerloven § 14 rammer en særlig form for
medvirkningshandling og lyder:

»Den, som udsteder nogen Bevidnelse eller lig-
nende Erklæring til Brug ved straffbart Betleri,
straffes med Bøder.»

Bestemmelsen har ikke noe praktisk anvendel-
sesområde i dag. Utstederen av erklæringen kan
etter omstendighetene straffes for dokumentfalsk
(straffeloven § 182) eller for medvirkning til bedra-
geri (straffeloven § 270 siste ledd).

Løsgjengerloven § 15 lyder:

«Den, som ved falske foregivender søker at til-
vende sig eller andre gaver eller understøttelse
eller som medvirker hertil, straffes med bøter
eller fængsel indtil 3 maaneder.

Paa samme maate straffes den, som skaffer
sig eller andre utilbørlig vinding ved bruk av
midler, som er innsamlet i velgjørende eller
almennyttige øiemed.

Offentlig paatale efter første led finder alene
sted efter fornærmedes begjæring.»

Bestemmelsen står i kapitlet om «Løsgjænger-
i og Betleri», men gjelder etter sin ordlyd ikke tig-
ging. Første ledd rammer bedrageri i forbindelse
med innsamling av gaver til seg selv eller andre,
mens annet ledd retter seg mot den som skaffer
seg eller andre utilbørlig vinning ved bruk av inn-
samlede midler.

Bestemmelsen er ikke i bruk. Handlinger som
nevnt i første ledd, er straffbare som bedrageri (straf-
feloven § 270). Handlinger som nevnt i annet ledd, er
straffbare som underslag (straffeloven § 255).

3.2.2 Nordisk rett

I *Danmark* er det straffbart å tigge og å la noen i
husstanden som er under 18 år, tigge (straffeloven
§ 197). Straffansvar for egen tigging er betinget av

en forutgående advarsel. Politiet kan bortvise en
tigger fra offentlig sted dersom vedkommende ved
sin tigging forstyrrer den offentlige orden.

Etter *finsk* rett er det verken straffbart eller for-
budt å tigge. Politiet har heller ikke hjemmel til å
bortvise den som tigger.

Etter *islandsk* rett er det ikke straffbart å tigge.
Politivedtektene inneholder heller ikke noe ekspli-
sitt forbud mot å tigge, men dersom slik atferd
samtidig forstyrrer den offentlige ro og orden, kan
bøter ilegges. Politiet kan også bortvise mennes-
ker som forstyrrer den offentlige ro.

I *Sverige* er det ikke straffbart å tigge. Pågå-
ende og hensynsløs tigging kan straffes som freds-
forstyrrelse (4 kap. 7 § brottsbalken). Politiet kan
bare bortvise tiggere som forstyrrer eller er en
fare for den offentlige orden.

3.2.3 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen foreslår at tigging i ordi-
nær form – det vil si å be andre om penger – ikke
lenger skal være straffbart. Kommisjonen begrun-
ner sitt syn slik (NOU 2002: 4 s. 451):

«Det ubehaget som for de forbigående kan
være forbundet med å måtte ta stilling til en slik
forespørsel, har ikke en slik art at det er rimelig
å anvende straff overfor tiggere.»

Straffelovkommisjonen foreslår på denne bak-
grunn å oppheve løsgjengerloven § 11, og som en
konsekvens, § 12.

Kommisjonen foreslår også å oppheve løsgjen-
gerloven § 13 om truende tigging mv. Begrunnel-
sen for forslaget er ikke at slik atferd bør gjøres
straffri, men at andre, generelle straffebestemmel-
ser kan ramme truende eller kvalifisert plagsom
tigging (NOU 2002: 4 s. 451):

«Slike handlinger omfattes for en stor del av utk
§ 20-1 om ordensforstyrrelse, § 26-10 om hen-
synsløs atferd og §§ 32-1 til 32-3 om vanlig,
grovt og lite bedrageri. Etter omstendighetene
kan også utk §§ 26-8 og 26-9 om vanlige og
grove trusler komme i betraktning. Etter kom-
misjonens oppfatning er det derfor ikke behov
for å opprettholde bestemmelsen.»

Som en følge av at kommisjonen foreslår å opp-
heve straffebudet mot tigging, foreslår den også å
oppheve § 14 om medvirkning i form av bevitnelse
etc. Kommisjonen tilføyer at forholdet etter
omstendighetene kan straffes som dokumentfalsk
eller som medvirkning til bedrageri.

Kommisjonen foreslår å oppheve § 15 og viser
til at bestemmelsens anvendelsesområde er dek-
ket av straffelovens generelle bestemmelser om

bedrageri og underslag, som foreslås videreført i kommisjonens utkast til ny straffelov.

3.2.4 Høringsinstansenes syn

Sosial- og helsedirektoratet støtter at løsgjengerlovens straffebud mot tigging oppheves.

Politidirektoratet støtter i utgangspunktet forslaget om å oppheve løsgjengerloven, men tilføyer:

«...tigging er et utbredt problem særlig i de større byene, og bør derfor ikke uten videre avkriminaliseres. Selv om truende eller kvalifisert plagsom tigging kan rammes av andre bestemmelser som for eksempel utk § 20-1 om ordensforstyrrelse eller § 26-10 om hensynsløs atferd, kan det i slike saker ofte være vanskelige bevissspørsmål.»

Politidirektoratet viser videre til Troms politidistrikt, som uttaler:

«I Tromsø by har vanemessig tigging tatt seg opp den senere tid. Hvorvidt dette er et blaff og et forbigående problem vites ikke. Politiet har fått en rekke klager på forholdet og mange føler seg utrygge. Personene – både kvinner og menn – som tigger, spenner fra de «snille og pen i tøyet» til de frekke og truende.

På denne bakgrunn bes det overveid om forbudet burde fortsette, dog kanskje i andre lover (muligens politiloven). Den mer kvalifiserte form for tigging antas likevel å rammes av straffeloven § 390 a.»

3.2.5 Departementets vurdering

Som Straffelovkommisjonen foreslår departementet at alminnelig tigging, jf. løsgjengerloven § 11, avkriminaliseres. Departementet har i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 88 flg. lagt til grunn at skadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering. I tillegg bør straff bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige, og bare dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene. Selv om prinsippene for kriminalisering gjør seg sterkest gjeldende ved nykriminalisering, har de også relevans ved avkriminalisering.

Den mest grunnleggende konsekvensen av skadefølgeprinsippet er at handlinger som i vår tid ikke er egnet til å medføre skade eller fare for skade, bør avkriminaliseres. Det ubehaget som alminnelig tigging kan vekke hos forbipasserende, kan etter departementets syn ikke anses som en skade og bør derfor ikke kvalifisere til bruk av straff. (Skade eller fare for skade kan derimot oppstå ved kvalifisert tigging, se under.)

Anvendelsen av skadefølgeprinsippet gir en tilstrekkelig begrunnelse for å oppheve straffebudet mot alminnelig tigging. Men det kan også pekes på andre momenter som taler for en avkriminalisering. Departementet har grunn til å tro at de fleste som tigger, er i en vanskelig livssituasjon. Mange er rusmisbrukere som finansierer sitt rusmisbruk ved midler innsamlet fra forbipasserende. Riktig nok åpner løsgjengerloven § 12 for at den som tigger på grunn av en uforutsett nødstilstand, ikke kan straffes. Men det er uklart hvor langt dette unntaket rekker. Og nøden kan være like stor for den enkelte selv om den kan forutses. Dersom de som i dag tigger, ikke hadde tigget, ville de kanskje finansiert rusmisbruket ved salg av seksuelle tjenester eller ved vinningskriminalitet. Det ikke å straffe den som tigger, kan dermed føre til en nedgang i andre – og grovere – straffbare handlinger (vinningskriminalitet), eller i uønsket atferd (salg av seksuelle tjenester).

Selv om straffebudet mot alminnelig tigging foreslås opphevet, mener ikke departementet at tigging er et ønsket fenomen. Imidlertid er virksomheten uønsket først og fremst av hensyn til den som tigger, fremfor av hensyn til forbipasserende. Det er uverdigg at innbyggere i Norge skal føle seg tvunget til å tigge. Men å reagere med straff på tigging, løser ikke de underliggende problemene. Etter departementets syn bør det brukes sosialpolitiske virkemidler, ikke kriminalpolitiske, i arbeidet for å unngå at medmennesker skal tigge. Det vises til punkt 2.1.5 for en oversikt over tiltak som kan være relevante i den forbindelse.

Departementet har fra politihold fått opplyst at noe av tiggervirksomheten har et mer «profesjonelt» preg. Disse tiggerne har ikke synlige rusproblemer, de kommer ofte fra utlandet, og tiggingen deres synes til dels å inngå i en mer organisert virksomhet. Departementet har grunn til å tro at noen også tvinges til å tigge. Det er ønskelig å ramme *bakmennene* i slike tilfeller, og departementet vil derfor sende på høring et forslag om å endre straffeloven § 224 (menneskehandel), slik at det går klart frem at også det å utnytte noen til tigging, rammes. I dag retter bestemmelsen seg blant annet mot det å utnytte noen til «tvangsarbeid», men det er tvilsomt om dette omfatter tigging.

Det kan også være behov for å *bortvise* tiggere i enkelte tilfeller. Utlendingslovens bortvisningsregler kan være aktuelle i noen tilfeller. Truende eller kvalifisert plagsom tigging vil etter forslaget fortsatt være straffbart (se nedenfor), og gi grunnlag for bortvisning. Dessuten har politiet hjemmel til å bortvise tiggere som forstyrrer den alminnelige ro og orden (politiloven § 7 annet ledd jf. første

ledd nr. 1). Den enkelte kommune kan om ønskelig fastsette politivedtekter med hjemmel i politiloven § 14 nr. 1 om at tiggere som forstyrrer ro og orden, kan bortvises. Departementet foreslår at opphevelsen av løsgjengerloven § 11 først settes i verk når de kommunene som ønsker det, har hatt tid til å fastsette slike vedtekter.

På denne bakgrunn foreslår departementet at løsgjengerloven § 11 oppheves. Som en konsekvens foreslås også § 12, som hjemler unntak fra § 11, opphevet.

Departementet legger som Straffelovkommisjonen til grunn at tigging som skjer på en *truende* eller *kvalifisert plagsom* måte, er straffbar etter generelle bestemmelser i straffeloven. Kommisjonen nevner straffebudene mot ordensforstyrrelser, hensynsløs atferd, trusler, bedrageri mv. Departementet antar at også bestemmelsen om tvang kan være aktuell, se punkt 3.2.1.

Departementet antar på denne bakgrunn at slik tigging som Troms politidistrikt beskriver i sin høringsuttalelse, et stykke på vei vil kunne rammes av straffeloven. Politidirektoratet uttaler at det kan være vanskelig å bevise at truende eller kvalifisert plagsom tigging faller inn under straffelovens generelle bestemmelser. Departementet vil derfor vurdere om det bør åpnes for at politivedtektene skal kunne regulere kvalifisert plagsom tigging. En slik regulering vil ikke utvide området for det straffbare, men kan bli en mer praktikabel og informativ hjemmel enn straffelovens generelle bestemmelser om trusler mv. Spørsmålet om å foreta en slik endring i politiloven eller de standardvedtekter som er mønster for kommunale politivedtekter, vil i så fall bli sendt på høring på vanlig måte.

Som Straffelovkommisjonen mener departementet at bestemmelsene i løsgjengerloven §§ 14 og 15 er overflødige og kan oppheves. Departementet viser til Straffelovkommisjonens begrunnelse.

Departementet foreslår på denne bakgrunn å oppheve bestemmelsene i løsgjengerloven som gjelder tigging og gaver mv. (§§ 11-15).

3.3 Løsgjengerloven § 17

3.3.1 Gjeldende rett

Løsgjengerloven § 17 lyder:

«Den, som forsætlig eller uaktsomt hensatter sig i en beruset tilstand, hvorunder han forstyrrer den almindelige fred og orden eller den lovlige færdsel eller forulemper eller volder fare for andre, straffes med bøter eller fængsel indtil 3 maaneder.»

Et grunnvilkår er at gjerningspersonen har hensatt seg i en beruset tilstand. Da løsgjengerloven ble til, hadde man bare i tankene beruselse som følge av drikk av alkoholholdige varer. I dag kan rus oppnås på mange andre måter, for eksempel ved innsprøyting av et narkotisk stoff i blodet. Med støtte i lovens forarbeider (Ot.prp. nr. 2 (1898-1899) side 11) er det lagt til grunn at § 17 bare rammer beruselse som skyldes *drikk* av rusmidler – alkohol eller andre. Det stilles ikke noe krav til graden av beruselsen, men av bevismessige grunner kreves det normalt at beruselsen har gitt seg synlige eller hørbare utslag i en eller annen form.

Beruselsen må ha resultert i (minst) en av fire handlinger:

1) *Forstyrrelse av den alminnelige fred og orden*. Utgangspunktet for bedømmelsen er den fred og orden som normalt hersker på dette stedet på det aktuelle tidspunktet. Skrik, skråll og slåsskamp i nærvær av andre er eksempler på handlinger som kan rammes av dette alternativet. 2) *Forstyrrelse av den lovlige ferdsel*. Et eksempel på atferd som rammes av dette alternativet, er det å legge seg til å sove på fortauet til hinder for fotgjengere. 3) *Forulemping av andre*. Typeeksempler på oppførsel som rammes av dette alternativet, er slibrige bemerkninger, napping i klær, spying i andres umiddelbare nærhet. 4) *Fareforvoldelse for andre*. Faren behøver ikke å ha resultert i noen skade. Dette alternativet er det minst brukte i § 17.

Overtredelser av § 17 er ikke begrenset til «offentlig sted» (straffeloven § 7 nr. 1). For eksempel kan atferden ha funnet sted i gjerningsmannens/den utsattes hjem.

Skyldkravet er forsett eller uaktsomhet med hensyn til den omstendighet at man «hensatter sig i en beruset tilstand». Kan det bebreides gjerningspersonen som uaktsomt at han drakk seg beruset, er det nok.

Påtalen er ubetinget offentlig, jf. straffeloven § 77.

Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 3 måneder. De fleste overtredelsene avgjøres ved forelegg (se punkt 3.1.2). Etter § 28 tredje ledd kan den subsidiære fengselsstraffen ikke overstige 18 dager (se nærmere punkt 3.5 om bestemmelsen).

Ofte rammes atferd som nevnt i løsgjengerloven § 17 også av andre straffebud, spesielt straffeloven § 350 (ordensforstyrrelse). Bestemmelsen kan anvendes i konkurrans med straffeloven § 228 (legemsfornærmelse), § 391 (skadeverk) og alkoholoven § 8-9 (serverings- og drikkeforbud), men neppe med straffeloven §§ 350, 390 (fredskrenkelse) og 390 a (hensynsløs adferd).

3.3.2 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen legger til grunn at løsgjengerloven § 17 i stor grad faller sammen med straffeloven § 350 (ordensforstyrrelse). Av hensyn til saklig sammenheng i regelverket, foreslår kommisjonen derfor at løsgjengerloven § 17 slås sammen med bestemmelsen om ordensforstyrrelse i sitt utkast til ny straffelov (utkastet § 20-1, jf. NOU 2002: 4 side 298).

Kommisjonen har ikke utformet et konkret forslag til ny bestemmelse om ordensforstyrrelse, men den uttaler dette om forholdet mellom løsgjengerloven § 17 og straffeloven § 350 (NOU 2002: 4 side 298):

«Bestemmelsene er i stor grad overlappende ved at begge rammer forstyrrelser av den alminnelige fred og orden. Begge bestemmelsene kan også benyttes mot forstyrrelse av enkeltpersoner, men løsgjengerloven § 17 har en videre rekkevidde enn strl § 350 ved at den også kan komme til anvendelse på handlinger foretatt i private hjem mv, som ikke er å regne som offentlig sted, jf utk § 2-2. Det er ikke noe vilkår i § 17 at omgivelsene blir forstyrret.

Skyldkravet i løsgjengerloven § 17 er uakt-somhet med hensyn til den omstendighet at man «hensetter sig i en beruset tilstand». Det er imidlertid ikke behov for noe slikt avvik fra forsettskravet i utk § 20-1. Kommisjonen nøyer seg i den forbindelse med å vise til den alminnelige regelen om selvforskyldt beruselse, jf utk § 3-12 tredje ledd.»

Departementet forstår kommisjonens forslag slik at innholdet i § 17 skal videreføres fullt ut.

3.3.3 Høringsinstansenes syn

Asker og Bærum politidistrikt, Troms politidistrikt, Sosial- og helsedirektoratet og Politidirektoratet støtter uttrykkelig forslaget om å slå sammen løsgjengerloven § 17 og straffeloven § 350 i en ny bestemmelse. Flere av høringsinstansene uttaler at en slik omredigering gir et mer oversiktlig regelverk.

3.3.4 Departementets vurdering

3.3.4.1 Innledning

Departementet er enig med Straffelovkommisjonen og høringsinstansene i at det gir bedre saklig sammenheng i reglene å regulere atferd som nevnt i løsgjengerloven § 17 i straffelovens bestemmelse om ordensforstyrrelse. Departementet foreslår derfor å endre straffeloven § 350 i tråd med dette.

Løsgjengerloven § 17 og straffeloven § 350 er langt på vei sammenfallende. Begge rammer for-

styrrelse av den offentlige fred og orden. Forseelse mot løsgjengerloven § 17 og straffeloven § 350 første ledd er prosessuelt samme forhold, idet begge straffebud verner offentlige interesser. Dette innebærer at dersom den tiltalte frifinnes for forseelse mot løsgjengerloven § 17 fordi retten ikke finner beruselse bevist, plikter den å vurdere om forholdet kan subsumeres under straffeloven § 350 første ledd.

Bestemmelsene skiller seg imidlertid også fra hverandre på enkelte punkter. Når departementet nå foreslår å slå sammen bestemmelsene, bør det derfor foretas en viss tilpasning.

3.3.4.2 Nærmere om utformingen av en felles bestemmelse om ordensforstyrrelser

Straffeloven § 350 lyder:

«Med Bøder eller med Fængsel indtil 2 Maanedes straffes den, som ved Slagsmaal, Skrig, fornærmelig Opførsel eller anden utilbørlig Adfærd forstyrrer den almindelige Fred og Orden eller den lovlige Færdsel, eller som medvirker hertil.

Paa samme Maade straffes den, som ved Skrig, Støi eller paa anden Vis uden skjellig Grund forstyrrer Omgivelsernes Nattero eller som ved saadan Adfærd paa Sted, hvor han forbliver uden Berettigelse og trods Tilhold om at fjerne sig, volder Omgivelserne Skræk eller Forstyrrelse, eller som medvirker hertil.

Offentlig Paatale finder i det i 2det Led omhandlede Tilfælde alene Sted efter Begjæring af nogen fornærmet.»

Løsgjengerloven § 17 stiller krav om *beruselse*, mens dette ikke er et vilkår etter straffeloven § 350. Beruselse i seg selv er ikke straffbart etter gjeldende rett, jf. lov 6. mai 1970 nr. 27 som opphevet løsgjengerloven § 16 og avkriminaliserte åpenbar beruselse på offentlig sted (se punkt 3.1.1). En annen sak er at det er forbudt etter alkoholloven § 8-9 første ledd å drikke eller servere alkohol uten bevilling på nærmere angitte steder.

Gode grunner kan tale for ikke å videreføre grunnvilkåret om beruselse når § 17 nå skal inkorporeres i straffeloven § 350. For det første vil det gi bedre sammenheng i regelverket å oppheve grunnvilkåret: Straffeloven § 350, som langt på vei rammer den samme atferden, stiller ikke krav om beruselse. Når bestemmelsene skal slås sammen, fremstår det som lite hensiktsmessig at den felles bestemmelsen skal ramme to tilnærmet like handlingsalternativer, men der det ene har som grunnvilkår at gjerningspersonen var beruset. Og siden det å være beruset ikke er straffbart i seg selv, gir det også bedre sammenheng med *det* prinsippet

dersom den nye straffebestemmelsen rammer de ordensforstyrrende/forulempende handlingene, uavhengig av om en beruselse ligger bak. For det annet vil en bestemmelse som ikke krever at gjerningspersonen var beruset, være enklere å håndheve. Riktig nok vil det ofte være enkelt å fastslå om en person er beruset slik som nevnt i løsgjengerloven § 17. Men der påvirkningsgraden er lav, vil det kunne lette håndhevingen å kunne gå rett på handlingene og slippe å bevise at gjerningspersonen var beruset.

Et forslag om å fjerne vilkåret om beruselse kan umiddelbart se ut til å innebære en nykriminalisering: Flere enn i dag vil kunne rammes av bestemmelsen. Departementet legger til grunn at det ikke er tilfellet. Dersom en handling omfattes av gjerningsbeskrivelsen i løsgjengerloven § 17 – men vilkåret om beruset tilstand ikke er oppfylt – vil regelmessig straffeloven §§ 350, 390 eller 390 a være overtrådt. Alternativet til å anvende løsgjengerloven § 17 vil i slike tilfeller derfor sjelden være å unnlate å påtale handlingene, men å anvende et annet straffebud. Bare dersom den atferden som i dag er straffbar etter løsgjengerloven § 17 ikke kan straffes etter andre straffebud, ville et bortfall av vilkåret om beruselse innebære nykriminalisering. Spørsmålet om å oppheve grunnvilkåret om beruselse, må derfor ses i sammenheng med bestemmelsens virkeområde for øvrig.

Det er noen nærmere angitte *handling*er som beruselsen måtte føre til, som rammes av løsgjengerloven § 17.

De *handlingene* som er straffbare etter straffeloven § 350 og løsgjengerloven § 17, er langt på vei de samme. Begge bestemmelsene retter seg mot forstyrrelse av den alminnelige fred og orden og den lovlige ferdselen. Etter straffeloven § 350 må forstyrrelsen ha skjedd ved slagsmål, skrik, fornærmelig oppførsel eller annen utilbørlig atferd. Departementet legger til grunn at forstyrrelser av den alminnelige fred og orden og den lovlige ferdselen som skyldes beruselse, samtidig vil være utført på en måte som beskrevet i straffeloven § 350 første ledd. For disse handlingene antar departementet derfor at kravet om beruselse ikke har selvstendig betydning, noe som taler mot å videreføre et særskilt straffebud om forstyrrelse av fred, orden og lovlig ferdsel forårsaket av *beruselse*. Spørsmålet må imidlertid ses i sammenheng med bestemmelsenes stedlige rekkevidde (se under).

Løsgjengerloven § 17 rammer også det å forulempe eller volde fare for andre, handlingsalternativer som straffeloven § 350 ikke omfatter. Straffeloven § 350 rammer på sin side i annet ledd det å

forstyrre omgivelsenes nattemo og å volde omgivel-sene skrekk og forstyrrelse.

Etter omstendighetene vil straffeloven § 390 a (krenking av en annens fred) kunne være over-trådt når det er tale om å bruke alternativet «forulemper» eller «volder fare for» andre, men bestem-melsene er ikke helt overlappende. På denne bak-grunn foreslår departementet å innlemme i straffe-loven § 350 alternativene «forulemping» og «fare-forvoldelse». Et spørsmål er om disse handlings-alternativene bare skal gjelde når atferden er forår-saket av rus. Det vil være en videreføring av gjel-dende rett og i tråd med Straffelovkommissjonens forslag. Dersom rustilstanden ikke skal være et vil-kår for straff, vil straffebudet rekke betenkelig langt. Når det spesielt gjelder fareforvoldelse, kan det hevdes at nettopp rustilstanden gjør handling-gen fareforvoldende. Til fordel for å la alternati-vene gjelde generelt, og ikke bare når gjernings-personen er ruset, taler for det første hensynet til dem straffebudet skal verne. For personer som blir forulempet eller utsatt for fare, kan det etter omstendighetene være uten betydning om gjer-ningspersonen handler i rus eller ikke. Og de generelle hensynene for å fjerne grunnvilkåret om rus (se over), gjelder like fullt for disse handlings-alternativene. Når det spesielt gjelder det å volde fare, antar departementet at hvorvidt gjerningsper-sonen var ruset, kan ha betydning for bedømmel-sen av om atferden voldte fare for andre. Departementet har likevel kommet til at disse handlingene bør være straffbare bare dersom gjerningsperso-nen var ruset, og har lagt avgjørende vekt på at regelen uten grunnvilkåret om rus vil være en større utvidelse av det straffbare. Et eget spørsmål er om den gjeldende forståelsen av «beruset» skal videreføres, slik at bare rusmidler som inntas ved drikke, skal omfattes av alternativet. Dagens rus-bilde er atskillig mer nyansert enn da løsgjenger-loven ble vedtatt. Departementet legger til grunn at begrepet i dag bør være rusnøytralt, og foreslår at begrepet rus bør velges i stedet, og at uttrykket skal forstås på samme måte som ellers i straffe-loven. Det fremgår av §§ 40 og 45 at rus kan være fremkalt ved alkohol eller andre midler.

Departementet viser ellers til at politiloven § 9 om inngrep overfor berusede personer (tidligere løsgjengerloven § 20) gjelder beruselse forårsaket av alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler. Løsgjengerloven § 20 fikk dette tillegget ved lov 6. mai 1970 nr. 27. Komiteen mente at politiet også burde ha hjemmel til å ta seg av misbrukere av andre rusmidler enn alkohol (Innst. O. X. (1969-70) side 10). Løsgjengerloven § 20 første ledd var ellers en ordrett gjengivelse av § 17, men komiteen omta-

ler ikke § 17. Hensynene bak en innbringelseshjemmel og et straffebud er ulike, likevel taler sammenhengen mellom disse to regelsettene for at rus bør avgrenses likt i begge henseender.

Departementets forslag innebærer en begrenset utvidelse av området for det straffbare ved at rus skal omfatte alle rusmidler. Departementet legger imidlertid til grunn at den aktuelle atferden i dag langt på vei kan straffes etter andre bestemmelser, særlig straffeloven § 390 a, og at straffverdigheten er den samme uansett rusmiddel.

En tredje ulikhet mellom straffeloven § 350 første ledd og løsgjengerloven § 17 ligger i den *stedlige rekkevidden* av bestemmelsene. Ulikheten går ikke frem av ordlyden, men forarbeidene forutsetter at for domfellelse etter § 350 første ledd må *virkingen* (forstyrrelsen av fred og orden eller ferdse) ha nådd utover et *begrenset privat område* (SKM side 270). Dette ble ikke fulgt opp i Rt. 1932 side 112 for så vidt gjelder ferdse i utmark. Men i Rt. 1932 side 720 kom Høyesterett til at § 350 første ledd ikke kunne anvendes på fredsforstyrrelse i en privat leilighet. I Norsk Lovkommentar 2002 (bind 1 side 138) antas det derfor at løsningen er forskjellig ved forstyrrelser av henholdsvis fred og ferdse. Bratholm/Matningsdal antar derimot at begge typene forstyrrelser må ha skjedd på offentlig sted, jf. straffeloven § 7 nr. 1 (Bratholm og Matningsdal (red): Straffeloven med kommentarer, bind 3 (Oslo 1998) side 109-110). (Gjerningspersonens oppholdssted under atferden er derimot likegyldig og behøver ikke være et «offentlig sted».) Løsgjengerloven § 17 er forstått slik at også handlinger som har virkning på et sted som ikke er offentlig, kan omfattes av bestemmelsen (Norsk Lovkommentar 2002 (bind 1) side 31). Husbråk kan for eksempel forstyrre naboenes fred på privat grunn. I et slikt tilfelle kan både alternativet «forstyrre den alminnelige fred» og «forulempe andre» i § 17 være anvendelige. Departementet foreslår at alternativene «forulemper andre» og «volder fare for andre» i løsgjengerloven § 17 innarbeides fullt ut i straffeloven § 350, slik at rekkevidden ikke begrenses til at handlingens virkning har inntrådt på offentlig sted. En endring i forhold til gjeldende rett er dermed at forstyrrelse av den alminnelige fred og orden og lovlige ferdse etter forslaget bare er straffbart når forstyrrelsen har nådd utover et *begrenset privat område* – slik dette er forstått i rettspraksis, mens slik atferd i dag også kan rammes når virkingen inntre på et slikt område, så lenge gjerningspersonen var beruset. Departementet legger imidlertid til grunn at endringen ikke medfører en avkriminalisering i praksis, fordi den atferden det er tale om, også kan henføres

under alternativet «forulempe andre». Som i dag, vil slik atferd være straffbar også når effekten av handlingen inntre på sted som ikke er offentlig.

Uaktsomhet er tilstrekkelig etter løsgjengerloven § 17 med hensyn til den omstendighet at man «hensetter sig i en beruset tilstand». Som Straffelovkommisjonen antar departementet at det ikke er nødvendig å videreføre denne skyldformen når løsgjengerloven § 17 inkorporeres i straffeloven § 350. Prinsippet om at selvforskyldt rus ikke fritar for straffansvar (jf. straffeloven §§ 40 første ledd annet punktum, 42 tredje ledd og 45), innebærer at det ikke er behov for et slikt avvik fra forsettskravet. (Departementet foreslo i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) å videreføre prinsippene om rus og skyld og rus og tilregnelighet, men med en noe annen lovteknisk utforming (ikke regulere betydningen av selvforskyldt rus i forsettsbestemmelsen). Komiteen sluttet seg til departementets forslag (Innst. O. nr. 72 (2004-2005) side 51 og 53).)

En annen ulikhet mellom løsgjengerloven § 17 og straffeloven § 350 finnes i *strafferammen*. Etter løsgjengerloven § 17 er straffen bøter eller fengsel inntil tre måneder, mens straffen etter straffeloven § 350 er bøter eller fengsel inntil to måneder. Av løsgjengerloven § 28 tredje ledd følger det at den subsidiære straffen etter § 17 ikke kan overstige 18 dager (bestemmelsen omtales nærmere i punkt 3.5). Departementet ser ingen grunn til å opprette ulike strafferammer når løsgjengerloven § 17 skal inkorporeres i straffeloven § 350. Spørsmålet er om strafferammen bør være bøter eller fengsel inntil to måneder eller bøter eller fengsel inntil tre måneder. Når det som her er tale om å innlemme løsgjengerloven § 17 i et eksisterende straffebud i straffeloven, er det etter departementets syn mest nærliggende å videreføre den strafferammen som gjelder i det straffebudet som blir stående, med mindre gode grunner taler for å endre den. I forbindelse med sin gjennomgåelse av løsgjengerloven § 28, uttaler kommisjonen at det kan være aktuelt å videreføre den spesielle pågrepshjemmelen i § 28 fjerde ledd ved å øke strafferammen for forhold som i dag bedømmes etter § 17 (se punkt 3.5.2). I så fall måtte strafferammen være høyere enn fengsel i 6 måneder. Departementet går ikke inn for å videreføre spesialregelen i § 28 fjerde ledd (se punkt 3.5.4). Uansett bør en slik spesialregel ikke videreføres ved en kunstig høy strafferamme.

Forelegg er den reaksjonen som i praksis brukes ved overtredelser av løsgjengerloven § 17 (se punkt 3.1.2). Siden fengselsstraff nærmest ikke brukes i slike saker, har det liten betydning om strafferammen er to eller tre måneder. Departementet foreslår på denne bakgrunn å videreføre

strafferammen på bøter eller fengsel inntil to måneder i utkastet til endret § 350 i straffeloven. Spesialregelen om 18 dagers subsidiær fengselsstraff i løsgjengerloven § 28 tredje ledd omtales sammen med resten av § 28 i punkt 3.5.

Påtalereglene er ulike i løsgjengerloven § 17 og straffeloven § 350. Mens påtalen etter løsgjengerloven § 17 er ubetinget offentlig, jf. straffeloven § 77, er offentlig påtale i saker som nevnt i straffeloven § 350 annet ledd betinget av fornærmedes begjæring, jf. § 350 tredje ledd. Påtalen er ubetinget offentlig i saker som nevnt i § 350 første ledd, jf. § 77.

I proposisjonen om ny straffelov – alminnelig del foreslo departementet at ordningen med påtalebegjæring fra fornærmede skal falle bort. Etter utkastet til ny § 62 a i straffeprosessloven skal påtalemyndigheten påtale straffbare handlinger når ikke annet er bestemt ved lov. For lovbrudd med strafferamme på 2 år eller lavere, kan påtale unnlates hvis ikke allmenne hensyn tilsier påtale (Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 514). Komiteen sluttet seg til forslaget (Innst. O. nr. 72 (2004-2005) side 13 og 124). Ny § 62 a trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer og skal etter lovvedtaket § 102 nr. 4 ha virkning fra den nye straffeloven trer i kraft.

I tråd med hovedregelen i ny § 62 a i straffeprosessloven foreslår departementet ikke å videreføre bestemmelsen i § 350 tredje ledd om påtalebegjæring fra fornærmede. Etter utkastet vil alle forseelser mot § 350 være underlagt offentlig påtale, jf. straffeloven § 77.

Medvirkning er nevnt i § 350 (første og annet ledd i.f.), mens det ikke er nevnt i § 17. Det er heller ikke nærliggende å tolke § 17 slik at medvirkningshandlinger rammes. Når nå bestemmelsene skal smeltes sammen, oppstår spørsmålet om medvirkning bør være straffbart også for de nye elementene i § 350. Eksempler på medvirkning til atferd som nevnt i § 17 kan være oppfordring til ordensforstyrrelsen/forulempingen/fareforvoldelsen eller etter omstendighetene skjenking av gjerningspersonen. Et praktisk eksempel kan også være at flere som er påvirket av rusmidler, er sammen om en fredsforstyrrelse, men det er vanskelig å påvise hvem som har gjort hva. Etter departementets syn er det liten grunn til å opprettholde ulike regler for medvirkningshandlinger når gjerningsinnholdet i § 350 skal utvides. På denne bakgrunn foreslår departementet i utkastet til § 350 at medvirkning skal være straffbart.

En prosessuell forskjell mellom § 350 og § 17 ligger i *pågrepelsesreglene*. Det er etter løsgjengerloven § 28 fjerde ledd en videre adgang til å pågripe og varetektsfengsle etter brudd på § 17 enn etter § 350. Denne regelen blir nærmere omtalt i punkt 3.5.

3.4 Løsgjengerloven § 24

3.4.1 Gjeldende rett

Løsgjengerloven § 24 rammer den som utviser eller lar utvise noen fra skjenkested uten å sørge for at vedkommende gis nødvendig bistand, der- som vedkommende er blitt overstadig beruset av drikkevarer servert på samme sted. Bestemmelsen lyder:

«Med Bøder eller Fængsel indtil 3 Maaneder straffes den, som fra Sted hvor Udskjænkning foregaar, udviser eller lader udvise nogen, som ved der erholdte Drikkevarer er bleven overstadig beruset, uden at sørge for, at han medgives den for Tilfældet fornødne Bistand.

Kommer den saaledes Udviste til Skade, fordi fornøden Bistand ikke er ham medgivet, kan den Skyldige efter Omstændighederne tilpligtes helt eller delvis at yde ham eller hans Efterladte Erstatning.»

Straffelovrådet anbefalte i 1964 at §§ 22, 23, 24 og 26 skulle overføres til den daværende alkoholoven (innstilling 9. april 1964 om endringer i de strafferettslige reglene om drukkenskapsforseelser og alkoholmisbruk side 58), og at Sosialdepartementet i den forbindelse skulle vurdere bestemmelsene nærmere med tanke på eventuelle reformbehov. For så vidt gjelder § 24, ble dette ikke fulgt opp. I forbindelse med utarbeidingen av ny alkohollov ga Sosialdepartementet, i tilslutning til Edruelighetskomiteen av 1947, uttrykk for at bestemmelsen etter sin hensikt ikke hørte hjemme i en alkoholomsetningslov (Ot.prp. nr. 31 (1988-89) side 29). Sosialdepartementet gikk derfor inn for at bestemmelsen fortsatt skulle stå i løsgjengerloven.

Løsgjengerloven § 24 er lite brukt i praksis. Overtredelser av bestemmelsen kan etter omstendighetene rammes av straffeloven § 242 (hensette noen i hjelpeløs tilstand) eller § 387 (forsømmelse av hjelpeplikt).

3.4.2 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen går inn for at løsgjengerloven § 24 overføres til alkoholoven 2. juni 1989 nr. 27 og begrunner forslaget slik (NOU 2002: 4 side 448):

«Straffelovkommisjonen viser til at overtredelser av løsgjengerloven § 24 etter omstendighetene vil kunne rammes av utk § 27-13 om forsømmelse av hjelpeplikt, jf strl § 387, eller utk § 27-14 om hensettelse i hjelpeløs tilstand mv, jf strl § 242. Kommisjonen antar likevel at det kan

være grunn til å ha en særbestemmelse som løsgjengerloven § 24, og er uenig i at en slik bestemmelse ikke hører hjemme i alkoholloven 2. juni 1989 nr. 27. Loven og den tilhørende forskriften 11. desember 1997 nr. 1292 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. inneholder en rekke bestemmelser om hvordan skjenkebevillinger skal utøves, og dette regelverket er etter kommisjonens oppfatning det mest passende stedet å plassere en bestemmelse som løsgjengerloven § 24.»

3.4.3 Høringsinstansenes syn

Politidirektoratet, Sosial- og helsedirektoratet og Forbundet Mot Rusgift støtter forslaget om å videreføre løsgjengerloven § 24 i alkoholloven. *Forbundet Mot Rusgift* kommenterer kommisjonens forslag slik:

«Forbundet Mot Rusgift ser i likhet med kommisjonen intet i veien for å innføre en slik bestemmelse i Alkoholloven. Det vil være en fordel her å tydeliggjøre skjenkebevillingshaverens ansvar for gjestenes tilstand - og forpliktelse til å yte bistand - når ikke gjesten er fullt i stand til å ta ansvar for seg selv og sin egen sikkerhet. Dette hører logisk sammen med øvrige forpliktelser som bevillingshaver har etter Alkoholloven.

Samtidig kan slik unnlatelse av å ta ansvar i alvorlige tilfeller medføre svært negative helsemessige konsekvenser for den enkelte, med dødsfall som verst tenkelige utgang. Forbundet Mot Rusgift finner det derfor også rimelig at det særlige bevillingshaveransvaret ved overstadig beruselse blir nevnt som et kriterium i en framtidig straffelov.

Forbundet Mot Rusgift vil i denne sammenhengen nevne en beslektet problemstilling som ikke er godt regulert i norsk lov, nemlig det ansvaret både bevillingshaver og andre voksne har dersom de skjenker eller bringer til veie alkohol til mindreårige, med den følge at disse havner i en hjelpeløs eller sterkt redusert tilstand. For bevillingshaver skjer dette som en følge av brudd på de generelle aldersbestemmelsene i alkoholloven, hvilket må ansees som en skjerpande omstendighet ved reaksjon. Men for foresatte eller andre voksne eksisterer ikke slike aldersgrenser for vederlagsfritt å skjenke en samtykkende mindreårig alkohol. Men dette vil etter omstendighetene og etter gjeldende rett kunne være en legemsfornærmelse (eventuelt en legemsbeskadigelse). En voksen skjenker f.eks. en 12-åring brennevin. Samtykket opphever ikke her det straffbare, iallfall ikke hvis en rusvirkning kan inntre (Bratholm 1980). FMR mener overlatelse/skjenking av alkohol til mindreårige med sterk

beruselse som følge bør være forbundet med et straffansvar, og ber om at en eksplisitt bestemmelse om dette blir tatt inn i den nye straffeloven.»

3.4.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med Straffelovkommisjonen og høringsinstansene i at det fortsatt er behov for en spesifikk bestemmelse som retter seg mot det å utvise overstadig berusede personer fra skjenkesteder uten å sørge for at vedkommende gis nødvendig bistand, til tross for at atferden kan rammes av mer generelle bestemmelser i straffeloven. En særbestemmelse på dette feltet kan bidra til å synliggjøre det ansvaret bevillingshaver har overfor gjestene.

Departementet er videre enig med Straffelovkommisjonen og høringsinstansene i at bestemmelsen best kan plasseres i alkohollovgivningen. I samråd med Arbeids- og sosialdepartementet har departementet kommet til at bestemmelsen passer best i forskrift til lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholloven).

Det vises til at forskriftene til alkoholloven også inneholder flere andre bestemmelser knyttet til åpenbar beruselse. I høringsnotat 1. mars 2005 om endringer i alkoholloven foreslo Arbeids- og sosialdepartementet å presisere bevillingshaverens plikt til å sørge for at åpenbart berusede personer forlater stedet. I den forbindelse er det vist til at bestemmelsen viker for løsgjengerloven § 24 og straffeloven § 242. En uttrykkelig bestemmelse om bevillingshaverens plikt til å gi åpenbart berusede personer nødvendig bistand, dvs. hindre at personer blir hensatt i hjelpeløs tilstand, harmonerer godt med forskriftens øvrige bestemmelser knyttet til åpenbar beruselse. Allerede 1. juli 2005 trådte følgende i kraft (Forskrift 8. juni 2005 nr. 538 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholforskriften) § 4-1):

«Personer som er åpenbart påvirket av rusmidler må ikke gis adgang til skjenkestedet.

Dersom en person som er åpenbart påvirket av rusmidler befinner seg på skjenkestedet, har bevillingshaver plikt til å sørge for at vedkommende forlater stedet. Bevillingshaver har plikt til å sørge for at personer som trenger det, får nødvendig bistand.»

Paragrafen inneholder dels bestemmelser som videreføres fra forskrift 11. desember 1997 nr. 1292 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. og er dels en innarbeiding av den aktuelle bestemmelsen i løsgjengerloven. Løsgjengerloven § 24 er slik videreført i det vesentlige, likevel med endringer

slik at begrepsbruk og innretning harmonerer med alkohollovgivningen for øvrig.

Forbundet Mot Rusgift går i sin uttalelse inn for at ny straffelov bør ha bestemmelser som dekker bevillingshaverens ansvar for overstadig berusede og overlattelse/skjenking av alkohol til mindreårige. Disse spørsmålene vil bli vurdert i proposisjon om ny straffelov - spesiell del. Departementet vil ellers vise til at flere bestemmelser i straffeloven kan være overtrådt i slike tilfeller, jf. §§ 228 flg. (legemskrenkelser), § 242 (hensette noen i hjelpeløs tilstand) eller § 387 (forsømmelse av hjelpeplikt). Videre vil slike forhold også kunne rammes av alkoholloven, jf. § 1-5 om aldersgrenser, det generelle kravet i § 4-7 om at bevillingen skal utøves i henhold til loven, bevillingsvedtaket og for øvrig på en forsvarlig måte, de konkrete bestemmelsene i alkoholforskriften kapittel 1 knyttet til hvordan bevillingen skal utøves og bestemmelsene i alkoholloven kapittel 10 om straffansvar for overtredelser av alkoholloven og dens forskrifter.

3.5 Løsgjengerloven § 28

3.5.1 Gjeldende rett

Løsgjengerloven § 28 lyder:

«Påtale etter §§ 17 og 19 kan unnlates på betingelse av at siktede avholder seg fra å nyte rusdrikk i et tidsrom av ett år. I så fall bør han dog på forhånd gi skriftlig avholdsløfte eller melde seg inn i en avholdsforening eller ta opphold på et kursted for alkoholister. Nærmere forskrifter angående betingelsene for å unnlate påtale m.v. gis av Kongen.

Kan bot som er ilagt etter § 17 ikke straks bli betalt, skal vedkommende gis en etter forholdene rimelig frist til å betale boten, dersom ikke særlige grunner taler mot det. Nærmere forskrifter om dette gis av Kongen.

Når bot ilegges etter § 17, kan den subsidiære fengselsstraff ikke settes høyere enn 18 dager. Dette gjelder også når boten er ilagt for flere forseelser mot § 17.

Den som med skjellig grunn mistenkes for forseelse mot §§ 2, 4, 17 eller 19, kan pågripes og settes i varetektsfengsel ikke bare under de betingelser som er nevnt i straffeprosessloven §§ 173 og 174, jf. § 184 annet ledd, men også under de betingelser som er nevnt i samme lov §§ 171 og 174, jf. § 184 annet ledd, uansett at straffen er mindre enn der bestemt.

Har noen ved overtredelse av § 17 voldt skade, kan skadelidtes borgerlige rettskrav

mot siktede forfølges i forbindelse med straffesaken etter reglene i straffeprosessloven kapittel 29.»

Bestemmelsen gir anvisning på en rekke unntak fra generelle regler i straffeprosessloven og straffelovens alminnelige del. I praksis gjelder unntakene bare for overtredelse av løsgjengerloven § 17.

Første ledd første og annet punktum angir vilkår som kan settes for påtaleunnlatelse for overtredelse av § 17: skriftlig avholdsløfte, innmelding i avholdsforening eller innlegging i kurhjem. Bestemmelsen overlappes av reglene om hvilke vilkår som kan settes for påtaleunnlatelse i straffeprosessloven § 69 tredje ledd jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav c, d, e og g. Det er gitt forskrifter i medhold av tredje punktum blant annet om innhenting av rådgivende uttalelser ved frivillig opphold på kursted (forskrift 7. november 1930 nr. 9534 jf. kgl. res. 27. oktober 1950). Så vidt departementet kjenner til, er § 28 første ledd ikke videre praktisk og benyttes sjelden eller aldri.

Annet ledd bestemmer at det skal gis en etter forholdene rimelig frist for betaling av bot ved overtredelse av løsgjengerloven § 17, dersom ikke særlige grunner taler mot det. «Særlige grunner» kan være at den botlagte har ukjent bopel, er utlending eller at det er åpenbart at vedkommende rår over tilstrekkelige midler til å betale boten. Regelen representerer i prinsippet et unntak fra straffeprosessloven §§ 452 og 454 om at all straff, også bøter, skal fullbyrdes straks. Det er imidlertid fastsatt regler for innkreving av bøter i påtaleinstruksen kapittel 30, jf. straffeprosessloven § 457. Bøter innkreves av Statens innkrevingssentral (straffeprosessloven § 455 tredje ledd første punktum). Det følger av påtaleinstruksen § 30-3 annet ledd første og annet punktum at Statens innkrevingssentral straks skal sende en betalingsanmodning til skyldneren, med angivelse av de pådømte krav og om betalingsordningen. Det skal settes frist for betalingen, som normalt ikke bør overstige en måned. Forskriftshjemmelen i løsgjengerloven § 28 annet ledd annet punktum er ikke benyttet.

Tredje ledd bestemmer at den subsidiære fengselsstraffen for overtredelser av § 17 ikke kan settes høyere enn 18 dager. Grensen på 18 dager gjelder også når dommen eller forelegget gjelder flere overtredelser av § 17. Bestemmelsen innebærer et unntak fra straffeloven § 28 første ledd, som bestemmer at subsidiær straff skal være fengsel fra 1 dag til 3 måneder (4 ½ måned når flere lovovertridelser avgjøres under ett, jf. straffeloven § 63). Regelen kom inn ved lov 6. mai 1970 nr. 27,

og formålet var å begrense den subsidiære fengselsstraffen – som ofte ble avsonet, samt få en mer ensartet straffutmåling i slike saker (Straffelovrådets innstilling side 38). Løsgjengerloven § 28 tredje ledd omtaler «ileggelse av bot», og må gjelde enten boten ilegges ved dom eller forelegg. Straffeloven § 28 gjelder «dom på bot». Regelen gjelder også når boten blir ilagt ved forelegg, jf. straffeprosessloven § 256 første ledd nr. 4.

Fjerde ledd gir særregler som utvider adgangen til pågrepelse og varetekt i forhold til straffeprosesslovens regler, ved at vilkåret om minstestraft i § 171 ikke behøver å være oppfylt. Bestemmelsen benyttes ikke ofte i praksis.

Femte ledd gir regler om at skadelidtes borgerlige rettskrav kan forfølges etter reglene i straffeprosessloven kapittel 29. Bestemmelsen brukes i praksis. Det er ingen privat fornærmet ved overtredelse av § 17, og eventuelle borgerlige rettskrav som har oppstått i forbindelse med overtredelsen, kan likevel tas med i saken. Det samme følger imidlertid av straffeprosessloven § 3, som sidestiller skadelidte med fornærmede, jf. oppregningen i § 3 siste ledd jf. kapittel 29.

3.5.2 Straffelovkommisjonens forslag

Straffelovkommisjonen viser til at løsgjengerloven § 28 *første ledd* overlappes av de generelle bestemmelsene om hvilke vilkår som kan settes for påtaleunnlattelse (se punkt 3.5.1) og foreslår at bestemmelsen oppheves (NOU 2002: 4 side 452).

Om *annet ledd* uttaler kommisjonen at det er liten grunn til å fravike de fristene som gjelder generelt for inndriving av bøter (NOU 2002: 4 side 452).

Straffelovkommisjonen foreslår også å oppheve *tredje ledd* og begrunner forslaget slik:

«Løsgjengerloven § 28 tredje ledd bestemmer at den subsidiære fengselsstraffen ikke kan settes høyere enn 18 dager, og gjør dermed unntak fra strl § 28, som bestemmer at straffen skal være fengsel fra 1 dag til 3 måneder. Kommisjonen foreslår et maksimum på 120 dager, og at fengselsstraffen ikke lenger fastsettes som en subsidiær straff på tidspunktet for botelegging, men idømmes når det viser seg at inndriving av boten ikke er mulig, jf. utk § 9-3 og avsnitt 8.9.4 foran. Det er ikke behov for noen særregel om utmålingen av subsidiær fengselsstraff for den type overtredelser som rammes av løsgjengerloven § 17.»

Kommisjonen holder det åpent om *fjerde ledd* bør videreføres og kommenterer bestemmelsen slik:

«Løsgjengerloven § 17 foreslås videreført i utk § 20-1 om ordensforstyrrelse, med en strafferamme i det lavere sjiktet, jf. avsnittene 9.6.2 og 9.6.3 foran. Om man ønsker å beholde den nåværende adgangen til pågrepelse og varetekt, bør dette gjøres enten ved å fastsette en høyere strafferamme enn den nåværende, eller ved å innta en særregel for blant annet denne typen overtredelser i strpl § 171, jf. avsnitt 11.6.2 nedenfor.»

Kommisjonen foreslår å oppheve *femte ledd* fordi bestemmelsen overlappes av straffeprosessloven kapittel 29.

3.5.3 Høringsinstansenes syn

Bare *Politidirektoratet* har hatt merknader til spørsmålet om § 28 bør videreføres, og uttaler:

«Videre vil direktoratet påpeke nødvendigheten av å opprettholde adgangen til pågrepelse og varetektsfengsling etter løsgjengerloven § 28 *fjerde ledd*, enten dette skjer i form av heving av strafferammen i utk § 20-1 i forhold til bestemmelsen i strl. § 350 eller som et unntak i strpl. § 171.»

3.5.4 Departementets vurdering

Departementet foreslår som Straffelovkommisjonen å oppheve løsgjengerloven § 28 *første ledd*. Det er ikke grunn til å videreføre særregler for påtaleunnlattelse for den typen lovbrudd som beskrives i § 17, og som etter forslaget her skal innlemmes i straffeloven § 350. De generelle reglene om fastsetting av vilkår ved påtaleunnlattelse (straffeprosessloven § 69 tredje ledd jf. straffeloven § 53 nr. 3, særlig bokstav c, d, e og g) gir etter departementets syn tilstrekkelig rom for å spesialtilpasse vilkårene når lovbryster har et rusproblem. (Adgangen til å fastsette vilkår ved påtaleunnlattelse er videreført i ny straffelov, jf. § 37 bokstav d, e, f og h, jf. straffeprosessloven § 69 tredje ledd.) Bestemmelsen benyttes dessuten sjelden eller aldri i dag.

Departementet viderefører også kommisjonens forslag om å oppheve *annet ledd*. Heller ikke når det gjelder betalingsutsettelse, er det grunn til å ha særlige regler for denne typen lovbrudd. En effekt av fristregelen i gjeldende § 28 *annet ledd* er at politiet ikke uten videre kan overføre en person som har vedtatt et forelegg, fra arrest på grunnlag av beruselse (politiloven § 9 første ledd) til fengsel for avsoning av den subsidiære fengselsstraffen ved manglende betaling. En slik adgang for politiet vil imidlertid ikke åpne seg ved å gå over til de generelle innkrevingsreglene, siden det der også

skal settes en frist (se påtaleinstruksen § 30-3 annet ledd annet punktum).

I forslaget til ny straffelov – alminnelig del videreførte ikke departementet kommisjonens forslag om å endre tidspunktet for fastsettingen av subsidiær straff, men forslaget om ny maksimumstid (120 dager) for ett eller flere forhold ble videreført (Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 312-316 og lovutkastet § 55). Stortinget sluttet seg til departementets forslag (Innst. O. nr. 72 (2004-2005) side 80-81). Valget av tidspunktet for idømmelsen av en subsidiær fengselsstraff har imidlertid ikke betydning for om særregelen på 18 dager skal videreføres. Departementet ser som Straffelovkommisjonen ikke grunn til å fravike de generelle reglene om lengstetid for den subsidiære fengselsstraffen (jf. straffeloven § 28 første ledd og utkast til ny straffelov § 55) for de straffbare forhold som i dag omfattes av løsgjengerloven § 17 og som etter forslaget her skal videreføres i straffeloven § 350. På denne bakgrunn foreslår departementet å oppheve løsgjengerloven § 28 *tredje ledd*.

Departementet foreslår også å oppheve § 28 *fjerde ledd* og legger avgjørende vekt på at det ikke synes å være grunn til å beholde en utvidet adgang til pågrepelse og varetektsfengsling i disse sakene. Bestemmelsen blir – så langt departementet kjenner til – ikke brukt i praksis. Departementet har riktig nok fått opplyst fra Oslo politikammer at bestemmelsen kan være anvendelig som grunnlag for pågrepelse i såkalte «husbråksaker», selv om det ikke går frem av deres statistikk om det er pågripelseshjemmelen i § 28 fjerde ledd eller innbringelsesadgangen i politiloven § 9 som brukes i slike saker. Siden den atferden som gir grunnlag for å pågripe etter § 28 fjerde ledd (jf. § 17), alltid samtidig kan foranledige innbringelse etter politiloven § 9, mener departementet at innbringelseshjemmelen i politiloven § 9 er tilstrekkelig når det er tale om atferd som i dag omfattes av løsgjengerloven § 17. Er det derimot skjellig grunn til mistanke for alvorligere handlinger som rammes av strengere straffebud, kan pågrepelse ofte skje med hjemmel i straffeprosessloven § 171 flg. I saker om mishandling i nære relasjoner kan for eksempel pågrepelse være aktuelt på grunnlag av mistanke om brudd på straffeloven § 219. Det kan også være aktuelt å illegge besøksforbud i medhold av straffeprosessloven § 222 a, jf. særlig annet ledd siste punktum om besøksforbud i eget hjem. Departementet foreslår etter dette å oppheve løsgjengerloven § 28 fjerde ledd.

Departementet ser som Straffelovkommisjonen ikke grunn til å videreføre *femte ledd* om borgerlige rettskrav og viser til at adgangen til å ta

med borgerlige rettskrav i saken også fremgår av straffeprosessloven § 3 jf. kapittel 29.

Departementet foreslår etter dette å oppheve hele løsgjengerloven § 28.

3.6 De øvrige bestemmelsene i løsgjengerloven

3.6.1 Løsgjengerloven § 3

Løsgjengerloven § 3 lyder:

«Paatalemyndigheten skal opfordre enhver, som hengir sig til ørkesløshet eller driver omkring, til at gjøre rede for sine erhvervskilder, saafremt der er grund til mistanke om, at han helt eller delvis skaffer sig midlerne til sin livsførsel ved straffbare handlinger eller ved andres erhvervsmæssige utugt.

Naar straf efter § 4 er anvendelig, skal paatalemyndigheten, hvis det finnes formaalstjenlig, advare den skyldige om, at han vil bli sat under tiltale, saafremt han ikke inden en opgit frist paaviser at ha skaffet sig lovlig erhverv. Er han omstreifer, maa erhvervet være av regelmæssig art.»

Bestemmelsen gir retningslinjer for politiets forholdsregler overfor personer som antas å gjøre seg skyldige i overtredelse av § 4. *Straffelovkommisjonen* foreslår § 4 opphevet (se punkt 3.6.2), og ser dermed ikke behov for å videreføre § 3. Kommisjonen peker også på at politiloven § 6 gir alminnelige regler om hvordan polititjenesten skal utføres. Ingen høringsinstanser har uttalt seg spesielt om § 3. Som kommisjonen går departementet inn for å oppheve løsgjengerloven § 4 (se punkt 3.6.2.3). På denne bakgrunn er det heller ikke behov for § 3. Departementet viser for øvrig til politiloven § 6.

3.6.2 Løsgjengerloven § 4

3.6.2.1 Gjeldende rett

Løsgjengerloven § 4 lyder:

«Den, som hengir sig til ørkesløshet eller driver omkring under saadanne forhold, at der er grund til at anta, at han helt eller delvis skaffer sig midlerne til sin livsførsel ved straffbare handlinger eller ved andres prostitusjon, straffes for løsgjængeri med fængsel indtil 3 maaneder.

Det samme gjælder den, som hengir sig til ørkesløshet eller driver omkring og herunder ved voldsom, truende eller paatrængende opførsel forulemper eller volder fare for andre.»

Bestemmelsens *første ledd* rammer lediggang dersom det er grunn til å tro at vedkommende liv-

nærer seg av straffbare handlinger eller andres prostitusjon. Bestemmelsen er ikke i bruk. Der- som arbeidsledige personer mistenkes for å liv- nære seg ved straffbare handlinger, vil strafforføl- gingen i praksis knyttes til disse straffbare handlin- gene, og ikke til brudd på løsgjengerloven § 4. Videre anvendes andre bestemmelser når prostitu- sjonens bakmenn skal strafforfølges: Straffeloven § 202 første ledd bokstav a rammer det å fremme andres prostitusjon, og § 224 første ledd rammer det å utnytte eller forlede en person til prostitusjon ved ulike tvangsmidler. Løsgjengerloven har imid- lertid et noe annet anvendelsesområde enn straffe- lovens bestemmelser mot hallikvirksomhet, ved at den retter seg mot det å leve av andres prostitu- sjon. Tidligere inneholdt også straffeloven en bestemmelse som rammet det å la seg underholde av en prostituert (§ 206 tredje ledd før endringen ved lov 11. august 2000 nr 76). Under revisjonen av straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd foreslo departementet å oppheve regelen og uttalte (Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) side 88):

«Departementet foreslår også - som utvalget - å oppheve straffebestemmelsen mot å la seg underholde av en prostituert når ingen utnyt- telse foreligger. Riktignok kan bevishensyn tale for å opprettholde en streng regel her. Men bestemmelsen favner så vidt at den lett kan lede til urimelige resultater, og dette hensyn veier etter departementets syn tyngre. Det vises til at Danmark for kort tid siden opphevet en tilsvarende regel om «passivt alfonseri». Begrunnelsen var i hovedsak at så lenge ikke prostitusjon i seg selv er straffbart, bør det hel- ler ikke være straffbart å leve sammen med eller la seg underholde av en prostituert, med mindre det er tale om utnyttelse. Justitsministe- riet anførte (jf. Lovforslag nr. L 43 1998-99) at de tilfelle hvor det dreide seg om en utnyttelse, ville rammes av hallikbestemmelsen for øvrig, og fortsatte (s. 4): «Der bør ikke opretholdes en kriminalisering av et bredere område alene for at sikre, at man kan straffe nogle personer, hvis adfærd formodes reelt at falde ind under beskrivelsen i § 229, stk. 1, men hvor dette ikke kan bevises.» Departementet slutter seg til disse betraktningene.»

Bestemmelsens *annet ledd* rammer lediggjen- gere som oppfører seg voldsomt, truende eller påtrengende og dermed forulemper eller volder fare for andre. Heller ikke denne delen av bestem- melsen er i bruk. Atferden som beskrives, kan etter omstendighetene rammes av straffeloven § 227 (trusler), § 350 (ordensforstyrrelser) eller § 390 a (fredskrenkelse). Straffeloven har imidlertid ingen generell bestemmelse om farevoldende atferd.

3.6.2.2 *Straffelovkommisjonens forslag og høringsinstansenes syn*

Om løsgjengerloven § 4 første ledd uttaler *Straffe- lovkommissjonen* (NOU 2002: 4 side 450):

«Det å «hengi seg til ørkesløshet» eller «drive omkring» er ikke i seg selv straffverdig. En bestemmelse basert på formodning om at ved- kommende har begått straffbare handlinger, jf «grund til at anta», er etter kommisjonens mening i strid med det beviskravet man ellers normalt opererer med når det dreier seg om straff.

Når det særskilt gjelder det å skaffe seg livs- opphold ved andres prostitusjon, peker kommi- sjonen på at løsgjengerloven § 4 bare er anven- delig dersom gjerningspersonen «hengir seg til ørkesløshet» eller «driver omkring». Bestem- melsen har derfor en forholdsvis begrenset rekkevidde. Det å forlede noen til prostitusjon eller å fremme eller utnytte andres prostitusjon er straffbart etter strl § 202, som foreslås vide- reført i utk § 28-16 om hallikvirksomhet mv. For så vidt angår hallikvirksomhet, er løsgjen- gerloven § 4 dermed overflødig. Bestemmel- sen går imidlertid lenger enn til bare å ramme hallikvirksomhet.»

Kommisjonen viser til departementets uttalelse i Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) (sitert i punkt 3.6.2.1), slutter seg til denne og foreslår første ledd opphe- vet.

Om annet ledd sier kommisjonen (NOU 2002: 4 side 451):

«Slike handlinger vil som regel rammes av strl § 350, som foreslås videreført i utk § 20-1 om ordensforstyrrelse. Noen egen bestemmelse om farevoldende atferd i alminnelighet går kommisjonen ikke inn for.»

Ingen *høringsinstanser* har uttalt seg spesielt om § 4.

3.6.2.3 *Departementets vurdering*

Departementet foreslår som Straffelovkommisjo- nen at løsgjengerloven § 4 oppheves. Bestemmel- sen har gått ut av bruk. Det er ikke ønskelig i dagens samfunn å ha egne straffebud rettet mot lediggjengere.

Departementet er for det første enig med kom- misjonen i at det ikke er grunn til å opprettholde en bestemmelse som retter seg mot lediggjengere man *tror* skaffer seg livsopphold ved straffbare handlinger. I slike tilfeller bør strafforfølgelsen i stedet knyttes til disse handlingene og følge almin- nelige beviskrav. Videre er det godt i samsvar med endringsloven 11. august 2000 nr. 76 at også løs-

gjengerlovens bestemmelse om å leve av andres prostitusjon, oppheves.

Departementet ser som kommisjonen heller ikke behov for å videreføre straffebudet i annet ledd. Departementet legger til grunn at andre bestemmelser i hovedsak kan ramme slike handlinger (se punkt 3.6.2.1 og utkastet til § 350).

3.6.3 Løsgjengerloven § 22

3.6.3.1 Gjeldende rett og tidligere utredninger

Løsgjengerloven § 22 lyder:

«Med Bøder straffes den, der

- a) forleder nogen til at hensætte sig i en Tilstand af aabenbar Beruselse eller nogen, der er i saadan Tilstand, til at nyde berusede Drik eller
- b) ved Trusel eller underfundig Adfærd bringer nogen til at nyde Drik, hvorved han beruses, eller
- c) paa almindelig befærdet eller for almindelig Færdsel bestemt Sted skaffer Person under 18 Aar berusende Drik i en saadan Mængde, at han hensættes i en Tilstand af aabenbar Beruselse.

Er Forseelsen forøvet under Udskjænkning eller Udsalg, der drives som Næringsvei, eller er den Skyldige tidligere i Løbet af de to sidste Aar straffet efter denne Paragraf eller §§ 23 eller 24, anvendes Bøder eller Fængsel indtil 3 Maaneder.»

Handler som nevnt i første ledd, dekkes delvis av alkoholloven § 8-11, jf. straffebestemmelsen i § 10-1, som forbyr det å selge eller skjenke alkoholholdig drikk til personer som er åpenbart beruset, eller skjenke alkoholholdig drikk på en slik måte at vedkommende må antas å bli åpenbart beruset. Da § 8-11 ble vedtatt, ble samtidig den tidligere bestemmelsen i løsgjengerloven § 23, som rammet tilsvarende handlinger ved skjenking som næringsutøvelse, opphevet. Paragraf 22 første ledd bokstav a, som etter ordlyden også får anvendelse i private sammenhenger, ble ikke kommentert. Bestemmelsen har også ved ordet «forleder» et videre omfang enn alkoholloven § 8-11, som bare rammer salg og skjenking, det vil si salg for drikking på stedet, jf § 1-4 annet ledd.

Straffeloven § 228 kan etter omstendighetene ramme også det å narre, tvinge eller true noen til å innta alkohol.

Første ledd bokstav b rammer det å bringe noen til å nyte alkohol ved trussel eller underfun-

dig atferd. De generelle straffebudene mot trusler (§ 227) og legemskrenkelser (§ 228 flg.) kan anvendes i stedet.

Første ledd bokstav c om på offentlig sted å skaffe person under 18 år alkohol i en slik mengde at vedkommende blir åpenbart beruset, dekkes i det vesentlige av alkoholloven § 8-8 om ulovlig kjøp av alkohol til personer under aldersgrensene på 20 år for brennevin eller 18 år for andre alkoholholdige drikkevarer.

Løsgjengerloven § 22 første ledd har i dag liten praktisk betydning, idet de nevnte bestemmelsene i alkoholloven og straffeloven passer bedre og brukes i stedet.

Lovstrukturutvalget la i sin utredning Bedre struktur i lovverket til grunn at det kunne være aktuelt å videreføre § 22 (NOU 1992: 32 side 230).

Straffelovrådet foreslo at § 22, sammen med §§ 23, 24 og 26 skulle videreføres i alkoholloven (Innstilling om endringer i de strafferettslige regler om drukkenskapsforseelser og alkoholmisbruk 9. april 1964 side 58). Sosialdepartementet foreslo i forbindelse med at det ble fremmet forslag om ny alkohollov å oppheve §§ 23 og 26, samt å la § 24 bli stående i løsgjengerloven. Paragraf 22 ble ikke kommentert (Ot.prp. nr. 31 (1988-89) side 29).

3.6.3.2 Straffelovkommisjonens forslag og høringsinstansenes syn

Straffelovkommisjonen foreslår å oppheve løsgjengerloven § 22, og viser til at bestemmelser i straffeloven og alkoholloven i all hovedsak rammer slik atferd. Om anvendelsesområdet i løsgjengerloven § 22 første ledd bokstav a uttaler kommisjonen (NOU 2002: 4 side 451):

«Kommisjonen peker på at strl § 228, som foreslås videreført i utk § 27-1 om legemskrenkelse, etter omstendighetene vil kunne ramme også det å narre, tvinge eller true noen til å innta alkohol. Andre former for forledelse er det etter kommisjonens oppfatning ikke behov for å ramme med straffebestemmelser.»

Ingen *høringsinstanser* har uttalt seg spesielt om forslaget om å oppheve § 22.

3.6.3.3 Departementets vurdering

Departementet foreslår som Straffelovkommisjonen å oppheve løsgjengerloven § 22 og viser til dens begrunnelse.

4 Forslaget til endring i straffeloven § 219 – nytt straffebud mot vold i nære relasjoner

4.1 Gjeldende rett

Straffeloven § 219 retter seg mot vold i nære relasjoner og lyder:

«Med Fængsel indtil 2 Aar straffes den, som udsætter nogen hans Husstand tilhørende Person for Nød ved modvillig at unddrage sig den ham paahvilende Forsørgelsespligt, eller som ved Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt krænker sine Pligter mod Ægtefælle eller Barn eller mod nogen hans Husstand tilhørende eller hans Omsorg undergiven Person, som paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder er ude af Stand til at hjælpe sig selv. Har Forbrydelsen havt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred tilfølge, anvendes Fængsel indtil 6 Aar.

Paa samme Maade straffes den, som ved Forledelse eller Tilskyndelse medvirker til nogen oven omhandlet Handling.»

Bestemmelsens annet straffalternativ retter seg mot den som «ved Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt» krenker sine plikter mot ektefelle, barn eller andre som står under hans omsorg. «Vanrøgt» dreier seg først og fremst om mangel på grunnleggende livsnødvendigheter, samt manglende stell og pleie hvor dette er nødvendig. «Mishandling» omfatter naturlig nok legemskrenkelser, men også innesperring uten grunn. Betegnelsen «lignende Adfærd» gir anvisning på at også psykisk mishandling dekkes av straffebudet. Dette medfører at bestemmelsen fanger opp handlinger som faller utenfor anvendelsesområdet til straffeloven §§ 228 og 229 (se nedenfor).

Det er ektefelle, barn eller annen person i gjerningspersonens omsorg og som tilhører hans husstand, som er beskyttet av straffebudet. Samboerforhold likestilles med ekteskap, jf. straffeloven § 5 tredje ledd. Etter lovens ordlyd er ektefelle og barn beskyttet selv om de ikke lenger tilhører husstanden. En fraseparert ektefelle er dermed beskyttet mot misligheter fra den annen ektefelle, jf. Bratholm og Matningsdal (red.): Straffeloven med

kommentarer (Oslo 1995) side 506. Skjæringspunktet går ved skilsmissen – en tidligere ektefelle faller utenfor den beskyttede personkrets.

For å straffes etter § 219 må den fornærmede «paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder» være «ude af stand til at hjælpe sig selv.» Det er delte meninger i juridisk teori om dette vilkåret gjelder alle gruppene i den beskyttede personkretsen. I kommentarutgaven uttales det at vilkåret gjelder for alle gruppene (Bratholm/Matningsdal (red.): Straffeloven med kommentarer (Oslo 1995) side 506), mens det i Norsk Lovkommentar 2002 (bind 1 side 104, v/Matningsdal) legges til grunn at vilkåret er begrenset til alternativet «nogen hans Omsorg undergiven person». Skeie på sin side synes å mene at vilkåret refererer seg både til husstands- og omsorgsalternativet (Skeie: Den norske strafferett bind II (2. utg., Oslo 1946) side 51). I kjennelsen 29. juni 2005 slo Høyesterett fast at § 219 skal forstås slik at barn og ektefeller (og samboere, jf. § 5 siste ledd) vernes uten at det er noe krav om hjelpeløshet.

I saker om vold i nære relasjoner brukes oftere de alminnelige straffebestemmelsene om legemskrenkelser enn § 219.

De viktigste straffebudene om legemskrenkelser finnes i straffeloven §§ 228–231.

Straffeloven § 228 om legemsfornærmelser retter seg mot den som «øver Vold» eller «paa anden Maade fornærmer [noens] Legeme». Det antas at enhver kraftanvendelse mot en annens legeme dekkes av voldsbegrepet, jf. Skeie: Den norske strafferett bind II (2. utg., Oslo 1946) side 40. Med andre ord rammes alle former for slag, spark, klyping, lugging eller skalling. Loven krever ikke at den fornærmede er påført skade eller smerte, og det skal således lite til før gjerningsbeskrivelsen anses å være oppfylt. Det er imidlertid et krav om at det er offerets *legeme* som rammes. Bestemmelsen verner med andre ord ikke mot psykiske lidelser som voldshandlingene kan påføre offeret. Dersom legemsfornærmelsen har til følge en betydelig skade (§ 228 annet ledd) omfattes også alvorlig *psykisk* skade (§ 9 første ledd). Handlinger som nevnt i § 228 første ledd,

straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder. Offentlig påtale er betinget av fornærmedes begjæring, men § 228 fjerde ledd fastsetter at påtalen er ubetinget offentlig når forbrytelsen er forøvd mot den skyldiges tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, barn eller slektning i rett oppstigende linje (bokstav b-d).

Bestemmelsen i straffeloven § 229 retter seg mot den som «skader en anden paa Legeme eller Helbred», og omhandler de mer alvorlige legems-krenkelsene. Grensedragningen mot straffeloven § 228 er glidende og skjønnsmessig. I vurderingen av om voldshandlingen skal karakteriseres som «legemsfornærmelse» eller «legemsbeskadigelse», vil skadens omfang, art, varighet og lokalisering være viktige momenter, jf. Bratholm/Matningsdal (red.): Straffeloven med kommentarer (Oslo 1995) side 569–570. Strafferammen for legemsbeskadigelser er fengsel inntil 3 år. Dersom legemsbeskadigelsen har hatt til følge en betydelig skade (§ 229 i.f.), omfattes også alvorlig psykisk skade (§ 9 første ledd).

Straffeloven § 231 omfatter grov legemsbeskadigelse og kommer til anvendelse når noen forsettlig er tilføyd «betydelig Skade paa Legeme eller Helbred». «Betydelig skade» er definert i straffeloven § 9. Etter § 9 første ledd regnes også alvorlig psykisk skade som «betydelig skade».

I medhold av straffeloven § 232 forhøyes strafferammen dersom det foreligger «andre særdeles skjerpende omstendigheter». Alternativet ble tilføyd ved lov 16. juni 1989 nr. 68 og er begrunnet i behovet for å markere en høyere straffverdighet for de alvorligere formene for legemsfornærmelser og legemsbeskadigelser (se Ot.prp. nr. 79 (1988–89) side 4–13). Ved avgjørelsen av om andre særdeles skjerpende omstendigheter foreligger, skal det blant annet særlig legges vekt på om overtredelsen «er begått mot en forsvarsløs person». Forarbeidene gir anvisning på at dette momentet sikter til tilfeller hvor det er et klart misforhold i styrke mellom offeret og gjerningspersonen (Ot.prp. nr. 79 (1988–89) side 47). Det skal videre vektlegges om overtredelsen «har karakter av mishandling». Forarbeidene nevner i denne sammenheng spesifikt mishandling som skjer over lengre tid, for eksempel tilfeller av gjentatte overgrep i par- eller familieforhold, hvor offeret gjerne har en sterk psykisk og økonomisk binding til gjerningspersonen, jf. Ot.prp. nr. 79 (1988–89) side 47).

Høyesterett har nylig behandlet flere saker om vold i nære relasjoner. I Rt. 2004 s. 844 uttalte Høyesterett om betydningen av at volden var utøvd i et nært forhold (avsnitt 13 og 18):

«Sentralt i vurderingen av hvor straffverdig forholdet er, blir da ikke bare hvor grove voldshandlingene er, men også mishandlingens varighet over tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingene skjer skjult - i hjemmet, som skulle være et trygt sted. Den frykten for vold - følelsen av å leve i et trusselregime - som blir skapt, kan oppleves som langt verre enn de enkelte voldshandlingene

...

Straffen i vår sak bør avspeile den frykten for vold som konen og barna har levd under i årevis, og med den risikoen for skade på lang sikt som en slik livssituasjon innebærer».

I Rt. 2004 s. 1556 understreket Høyesterett at voldshandlingene ikke skal ses på som enkeltstående hendelser, men som ett samlet forhold, da det er dette som betoner alvoret i situasjonen (avsnitt 14):

«Straffutmålinga i vår sak bør etter mitt syn skje ut frå ei samla vurdering av handlingane. Det er først og fremst dette som viser alvoret, både vurdert ut frå krenkinga i dei om lag fem og eit halvt åra dei fann stad, og vurdert ut frå risikoen for skade på lang sikt. I tillegg til å bli utsett for dei konkrete strafflagde handlingane måtte den krenkte her heile tida leve i ein situasjon med ei stadig frykt for slike handlingar. I tråd med HR-2004-00907-A meiner eg at det då må skje ei samla vurdering, og at det ikkje er grunn til å prøve å bryte straffutmålinga ned på einskildhandlingar, eller på brot på einskilde straffebod.»

I saker som gjelder vold mot nærstående, kan det også være aktuelt å bruke andre straffebud som omhandler forbrytelser mot den fysiske integritet, for eksempel bestemmelser om trusler, seksualforbrytelser og frihetsberøvelser.

Straffeloven § 227 knytter straffansvar til trusler og retter seg mot den som «truer med et straffbart Foretagende». Bestemmelsen vil dermed kunne få anvendelse i de situasjoner hvor gjerningsmannen fremsetter trusler mot offeret, men hvor trusselen ennå ikke har manifestert seg i en konkret voldshandling. Trusselen kan fremsettes i ord eller handling, herunder ved tegn, og må – rent objektivt sett – være «skikket til» å fremkalle «alvorlig frykt», jf. Bratholm/Matningsdal (red.): Straffeloven med kommentarer (Oslo 1995) side 539.

Det straffbare foretagende som det trues med, må kunne medføre mer enn 1 års hefte eller 6 måneders fengsel. Det betyr at dersom det trues med brudd på straffeloven § 228, for eksempel

trussel om «juling», vil ikke dette være en straffbar handling.

Straffeloven §§ 222 og 223 gir beskyttelse mot ulike former for frihetsberøvelse. Bestemmelsen i straffeloven § 222 knytter straffansvar til bruk av tvang, mens bestemmelsen i § 223 verner om den enkeltes rett til fri bevegelse og samvær med andre personer.

Straffeloven kapittel 19 om seksualforbrytelser rammer forskjellige former for seksuelle krenkelser, som kan få anvendelse i nære relasjoner. Straffeloven § 192 om voldtekt kan være særlig aktuell i slike saker.

4.2 Nordisk rett

Danmark har en bestemmelse som likner den norske straffeloven § 219:

«Den, som ved vanrøgt eller nedværdigende behandling krænker sin ægtefælle, sit barn eller nogen hans myndighed eller forsorg undergiven person under 18 år eller en i opstigende linie beslægtet eller besvogret, eller som ved modvillig at unddrage sig en ham over for nogen af de nævnte personer påhvilende forsørgelses- eller bidragspligt udsætter dem for nød, straffes med fængsel indtil 2 år» (Straffeloven (Lovbekendtgørelse nr. 960 af 21. september 2004) § 213).

Hensikten med bestemmelsen er først og fremst å ramme handlinger som ikke – eller vanligvis ikke – fanges opp av de generelle bestemmelsene i den danske straffeloven. I praksis anvendes bestemmelsene om legemskrenkelser, frihetsberøvelse, seksualovertrædelser og tvang i stedet for § 213.

Island har en bestemmelse som rammer den som

«ved grov vanrøgt eller nedværdigende handlinger krænker sin ægtefælle, sit barn eller nogen hans myndighed eller forsorg undergiven person» (Den islandske borgerlige straffelov nr. 19, 1940 § 191).

Bestemmelsen anses foreldet og er i praksis ikke i bruk. I stedet anvendes de generelle straffebestemmelsene om legemskrenkelser, tvang, frihetsberøvelse og seksuelle overgrep i familievoldssaker.

Island vurderer for tiden et nytt straffebud som rammer vold i nære relasjoner, eventuelt om dette forholdet bør inntas som et straffskjerpende moment i straffutmålingsspørsmålet.

Sverige har valgt en annen løsning og innførte 1. juli 1998 en bestemmelse om vold i nære relasjoner. Bakgrunnen for å innføre en slik bestemmelse var å understreke alvoret i denne type vold og for å markere det straffverdige i en langvarig og systematisk krenkelse av en nærstående. Bestemmelsen rammer den som

«begår brottslige gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla...» (Brottsbalken 1962:700 4. kapitel 4a §).

Det er inntatt en presisering i siste ledd at dersom de «brottslige gärningar» er begått av en mann mot en nåværende eller tidligere ektefelle, skal han i stedet dømmes for «grov kvinnofridskränkning».

Det er et vilkår at gjerningen utgjør en del av en «upprepad kränkning». Strafferammen er fengsel inntil 6 år, med en minstestraff på fengsel i 6 måneder.

Den *finske* straffeloven inneholder ingen særskilt bestemmelse om vold i nære relasjoner. De generelle straffebudene om legemskrenkelser mv. blir brukt i slike situasjoner.

4.3 Er det behov for et eget straffebud mot vold i nære relasjoner?

4.3.1 Straffelovkommisjonens forslag og høringsinstansenes syn

Straffelovkommisjonen foreslår i delutredning VII å oppheve straffeloven § 219 med følgende begrunnelse (NOU 2002:4 side 407–408):

«Bestemmelsen rammer forskjellige former for overtrædelser i familieforhold, for det første det å unndra seg lovpålagt forsørgelsesplikt, jf. ekteskapsloven 4. juli 1991 nr 47 § 38 og barneloven 8. april 1981 nr 7 §§ 51 og 52. Kommisjonen er ikke kjent med at denne delen av bestemmelsen brukes i praksis, og med vår tids sosiale støtteordninger må det antas at den har mistet sin betydning.

Etter bestemmelsens andre handlingsalternativ straffes den som ved vanrøkt, mishandling eller liknende atferd oftere eller grovt krenker sine plikter overfor ektefelle, barn eller andre i husstanden. Forutsetningen er at den fornærmede på grunn av sykdom, alder eller andre omstendigheter er ute av stand til å hjelpe seg selv. I nyere rettspraksis brukes denne delen av bestemmelsen ofte i tilfeller

hvor også andre straffebud kan anvendes på de aktuelle handlingene, for eksempel straffebudene mot legemsovertredelser, trusler, frihetsberøvelser og seksualovertrædelser. Kommisjonen legger til grunn at de straffebudene som retter seg mot de konkrete handlingene, i tilstrekkelig grad dekker slike tilfeller. Opphevelsen av strl § 219 vil derfor ikke svekke det strafferettslige vernet mot slike handlinger i familieforhold.

Psykisk mishandling og andre former for omsorgssvikt enn de nevnte omfattes også av det andre handlingsalternativet i strl § 219. Kommisjonen er ikke kjent med at strl § 219 i nyere tid har vært benyttet i andre tilfeller enn de som uansett dekkes av straffebudene mot legemsovertredelser mv. Der hvor slike straffebud likevel ikke er dekkende, legger kommisjonen til grunn at man i våre dager heller bør la sakene bli håndtert av det sosiale hjelpeapparatet enn av strafferettspleien. Strl § 219 foreslås på denne bakgrunn ikke videreført.»

Delutredning VII har vært på høring (se punkt 2.1.2). Flere høringsinstanser har uttalt at de er generelt positive til kommisjonens forslag om å oppheve bestemmelser i straffeloven. To høringsinstanser hadde særskilte merknader til forslaget om å oppheve straffeloven § 219.

Barne- og familiedepartementet uttaler:

«Mishandling og vanskjøtsel av barn er alvorlige samfunnsproblemer. Barne- og familiedepartementet er opptatt av at barn gis et best mulig vern mot dette. Så langt vi kjenner til, er § 219 lite brukt. Hvorvidt den burde vært mer brukt eller om foreldre oftere burde vært politiettersøkt/tiltalt i slike saker, er vanskelig å vurdere for oss. Så lenge det finnes straffebud som kan ramme denne typen handlinger, vil departementet ikke motsette seg at § 219 ikke videreføres.»

Gulating lagmannsrett uttaler:

«Straffelovkommisjonen har foreslått opphevet straffeloven § 219 som rammer forskjellige former for overtrædelser i familieforhold. Bestemmelsens andre handlingsalternativ gjelder vanrøkt, mishandling eller liknende atferd. Kommisjonen mener at de straffebud som retter seg mot de konkrete handlingene i tilstrekkelig grad dekker slike tilfelle og at opphevelse av bestemmelsen ikke vil svekke det strafferettslige vernet. Det er imidlertid fare for at bevisreglene faktisk vil svekke det strafferettslige vern. Eksempelvis kan det være klart at et lite barn over tid har vært utsatt for legemsbeskadigelser fra en av eller begge foreldrene, men det er tvil om hvem som har utøvet volden, eventuelt om begge har medvirket. I en slik

situasjon vil begge foreldrene måtte frifinnes. Etter § 219 vil straffansvar kunne gjøres gjeldende mot begge dersom de i en slik situasjon for eksempel ikke skaffer barnet nødvendig legetilsyn. Problemstillingen har vært aktuell i en sak med dødsfølge. Det er derfor vår oppfatning at bestemmelsens § 219 andre handlingsalternativ ikke bør oppheves.»

4.3.2 Kvinnevoldsutvalgets forslag

Utvalget redegjør for hvilke strafferettslige bestemmelser som etter dets syn kan få anvendelse i saker der menn har utøvd vold mot kvinner i nære relasjoner (utredningen punkt 3.4.5). Oppregningen svarer langt på vei til den som er gjengitt i punkt 4.1, men utvalget har ikke vist til straffeloven § 219.

Utvalget har følgende bemerkninger til spørsmålet om å innføre et nytt straffebud som retter seg mot vold mot kvinner i nære relasjoner (utredningen side 144):

«En kvinne som har levd i et mishandlingsforhold har ofte vært utsatt for mange typer overgrep. I tillegg til at hun har vært utsatt for handlinger som er straffbare, har hun ofte vært utsatt for overgrep som ikke er straffbare, for eksempel at mannen har fjernet telefonen og nektet henne å ringe, forbudt kvinnen å treffe slektninger, tatt fra henne nøklene eller til stadighet omtalt kvinnen nedlatende.

Selv om denne type handlinger som regel ikke fanges opp av dagens straffebestemmelser, er de ledd i den mishandlingen kvinnen er utsatt for. I norsk rett har vi ingen lovbestemmelse som fanger opp psykisk vold, i motsetning til en del andre land som har valgt å inkludere en slik bestemmelse i sin straffelovgivning.

Slik utvalget ser det, er det en mangel at norsk rett ikke fanger opp den psykiske volden/terroren som voldsutsatte kvinner i mange tilfeller utsettes for. Det er også et problem at dagens straffebud ikke fanger opp trusler om de minst alvorlige legemskrenkelsene (straffelovens § 228 første ledd), disse oppleves som alvorlige for de kvinnene som utsettes og er en del av mishandlingen.

En annen mangel ved norsk straffelovgivning er at dagens strafferegler ikke fanger opp kompleksiteten i saker om vold mot kvinner og barn i nære relasjoner. For en kvinne som utsettes for vold behøver det ikke å være det enkelte voldslovbrudd som gjør kvinnen særlig utsatt. Det er summen av voldslovbrudd – det at hun hele tiden lever under trusselen om voldsbruk – som kjennetegner vold mot kvinner i nære relasjoner. Slik utvalget ser det, er

det viktig at rettsapparatet ikke ser på volden og truslene som enkeltstående handlinger, men at helheten i mishandlingen fanges opp.

Både for å fange opp det helhetlige i mishandlingen og for å fange opp de handlingene som er en del av mishandlingen, men som i dag ikke er straffbare, kan det være aktuelt å innføre en ny straffebestemmelse som retter seg spesielt mot vold mot kvinner i nære relasjoner.»

Utvalget peker på at det ble innført en slik bestemmelse i Sverige 1. juli 1998. Erfaringene fra Sverige har avdekket at det er bevisproblemer i slike saker. Slik utvalget ser det, kan ikke bevisproblemer alene være nok til ikke å innføre en tilsvarende straffebestemmelse i Norge.

Utvalget fremhever videre de forebyggende, normative og symbolske effektene en ny straffebestemmelse om vold mot kvinner i nære relasjoner vil kunne ha (utredningen side 145):

«En ny straffebestemmelse vil signalisere til allmennheten generelt, og til voldsutøvende menn spesielt, at vold mot kvinner blir tatt på alvor. Bestemmelsen vil sette en standard for sosialt liv, og straffetrusselen vil ha en forebyggende eller preventiv effekt.»

På denne bakgrunn anbefaler utvalget at det innføres en ny straffebestemmelse som retter seg mot vold mot kvinner i nære relasjoner. Det anbefales at bestemmelsen utformes slik at den fanger opp kompleksiteten i denne type vold, og at den også bør ramme psykisk vold.

4.3.3 Høringsinstansenes syn

De fleste høringsinstansene er positive til at straffeloven bør inneholde et straffebud som retter seg mot vold i nære relasjoner. Mens én gruppe støtter utvalgets forslag om en ny bestemmelse, mener en annen gruppe at § 219 allerede dekker disse forholdene, eller at denne bestemmelsen kan videreføres i en modernisert form. (Siden Kvinnevoldsutvalget i sin utredning ikke har drøftet § 219, er det grunn til å tro at ikke alle høringsinstansene har vært oppmerksomme på denne bestemmelsen.)

Følgende instanser støtter uttrykkelig at det innføres et nytt straffebud som retter seg mot vold i nære relasjoner:

Amnesty International Norge, Det Kriminalitetsforebyggende Råd (KRÅD), Fagforbundet, Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO), Fylkesmannen i Vestfold, Juridisk rådgivning for kvinner (JURK), Kirkerådet, Krisesenteret i Trondheim, Kvinnefronten, Likestil-

lingssenteret, Norges Kvinne- og Familieforbund, Norsk krisesenterforbund, Norsk Teologforening, Presteforeningen, Sarpsborg kommune, Stine Sofies stiftelse og Universitetet i Bergen (Det psykologiske fakultet).

Høringsinstansene peker på mange av de samme argumentene som utvalget for et nytt straffebud. For eksempel uttaler *Det Kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)*:

«I den vil ligge både en forenkling av saksbehandling og en klar markering av at vold i nære relasjoner er straffbart. Med dette vektlegges et forebyggende aspekt. Det vil være betydelig enklere å forholde seg til én konkret straffebestemmelse enn å skulle manøvrere mellom flere bestemmelser.»

Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) støtter innføringen av en ny bestemmelse blant annet fordi dagens lovgivning etter høringsinstansens syn ikke fanger opp kompleksiteten i overgrepssituasjonen:

«I tillegg vil en straffebestemmelse bidra til normdanning i samfunnet, slik at det over tid blir mindre akseptert å utsette kvinner i nære relasjoner for vold. En slik straffebestemmelse kan også bidra til ansvarliggjøring av voldsutøveren.»

Likestillingssenteret tror at en ny straffebestemmelse vil medføre at disse sakene får en høyere prioritet innenfor rettssystemet.

Salten tingrett, Domstoladministrasjonen, riksadvokaten, Nordland Statsadvokatembeter, Politidirektoratet, Agder Politidistrikt, Dommerforeningens utvalg for strafferett, Kirkens Bymisjon og Prostituerteres interesseorganisasjon (PION) stiller seg tvilende til om det er et behov for en ny straffebestemmelse sett i lys av gjeldende rettstilstand. Flere av høringsinstansene legger til grunn at straffeloven § 219 dekker kompleksiteten ved vold og mishandling i nære relasjoner, og at det vil være lite hensiktsmessig å ha straffebud som overlapper hverandre.

Domstoladministrasjonen sier det slik:

«... det er nødvendig med en nærmere utredning av behovet for en ny straffebestemmelse som rammer vold i nære relasjoner. Det bør vurderes hvorvidt man skal «modernisere» de hjemlene man har i dag, eller om man skal utarbeide en helt ny lovbestemmelse, slik utvalget anbefaler.»

Riksadvokaten uttaler:

«Det avgjerande argumentet mot å innføre ein særregel om «kvinnofridskrenkning» er at

loven alt i dag har eit straffebud som fangar opp kompleksiteten ved vald og mishandling i nære relasjonar. Straffeloven § 219 andre straffalternativ rettar seg mot den som ved «Vanrøkt, Mishandling eller anden lignende Adfærd» krenkar sine plikter mot ektefelle, born eller andre som står under hans omsorg. Regelen omfatter ikkje berre fysisk mishandling men også andre integritetsovergrep og psykiske krenkingar. (...) Riksadvokaten er klår over at Straffelovkommisjonen (NOU 2002:4) går inn for å oppheve § 219. Dette er – i seg sjøl – ikkje noko avgjerande innvending mot å vidareføre regelen i ein «modernisert form», eventuelt utforme eit nytt straffebud retta mot mishandling i nære relasjoner.»

Politidirektoratets synspunkter går i samme retning. Direktoratet fremhever at spørsmålet om et eget straffebud må vurderes ut fra eventuelle mangler ved dagens straffebestemmelser, sammenholdt med Straffelovkommisjonens forslag om å oppheve straffeloven § 192 fjerde ledd (grov uakt-som voldtekt) og straffeloven § 219:

«Dersom disse bestemmelsene opprettholdes, vil begrunnelsen for en egen straffebestemmelse i stor grad bortfalle».

Nordland statsadvokatembete slutter seg til synspunktet om at § 219 dekker «flere av de aspekter som utvalget påpeker at de øvrige straffebestemmelsene om vold og trusler i straffeloven ikke dekker».

Dommerforeningens utvalg for strafferett uttaler:

«Det gjør seg gjeldende motforestillinger mot nye generelt utformede straffebud som overlapper eksisterende bestemmelser. Det kan vise seg i praksis at anvendelse av slike bestemmelser medfører komplikasjoner som ikke står i forhold til hva man forventer i form av økt reaksjonsnivå og symbolvirkning.»

Agder Politidistrikt uttaler:

«Vi mener det ville vært bedre å bearbeide någjeldende straffelovens § 219 (...) slik at den ble ikledd en mer moderne språkdrakt, med det siktemål at folk i sin alminnelighet forstår hva slags krenkelser som er straffbare. Det må være den grove krenkelse man ønsker å ramme med straff. Dagens § 219 er ikke så lite anvendelig som man skulle tro.»

Riksadvokaten drøfter om det i stedet for et eget straffebud kan føyes til som et straffskjerpende moment i straffeloven § 232 at de nevnte forbrytelsene har skjedd i «nære relasjoner», men går ikke inn for en slik løsning:

«Hovedinnvendinga er at ein på denne måten ikkje får fram det som er kjernen i desse sakene, det samansette mønsteret av fysisk vald, psykisk terror, undertrykking og audmjuking, ofte med det siktemål å skaffe seg fullstendig kontroll over den andre.»

Bare *Likestillingsombudet* går uttrykkelig imot en egen straffebestemmelse og uttaler:

«Slik jeg ser det kan en slik bestemmelse lett få en tilslørende funksjon, dvs. at det tegnes et bedre bilde av tingenes tilstand enn det er grunnlag for. Eksempelvis kan det medføre at det dannes et bilde av at vi gjør det vi kan for å bekjempe vold mot kvinner, uten at det faktisk er tilfelle.»

Ombudet foreslår at «vold i nære relasjoner» heller inngår som et straffskjerpende moment i straffeloven § 232 siste punktum.

4.3.4 Departementets vurdering

Gode grunner taler for å ha et eget straffebud som retter seg mot vold i nære relasjoner. Som Kvinnevoldsutvalget og flertallet av høringsinstansene legger departementet til grunn at de generelle straffebudene mot legemskrenkelser mv. ikke like godt fanger opp kompleksiteten og helheten ved denne typen vold som det et eget straffebud kan gjøre. Riktig nok har Høyesterett i sin avgjørelse om straffutmåling i sak om familievold inntatt i Rt. 2004 side 844 fastslått at voldshandlingene alene ikke skal være avgjørende for straffverdigheten, men også mishandlingens varighet over tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingene skjer i hjemmet. (Gjerningspersonen ble dømt etter straffeloven §§ 227, 228 og 229 jf. 232.) Og i Rt. 2004 side 1556 la Høyesterett til grunn at voldshandlingene ikke skulle ses på som enkeltstående hendelser, men som ett samlet forhold. (Mishandlingen ble henført under §§ 228, 232, 227 og 192.) Etter gjeldende rett skal dermed kompleksiteten og helheten ved vold i nære relasjoner vektlegges som et moment ved straffutmålingen ved anvendelsen av de generelle bestemmelsene mot legemskrenkelser mv. Etter departementets syn blir dette prinsippet enda tydeligere dersom det også går frem av lovens ordlyd.

I tillegg deler departementet utvalgets og høringsinstansenes syn på at det er behov for å belegge med straff de psykiske krenkelsene som ofte kjennetegner vold i nære relasjoner, krenkelser som i dag ikke fullt ut omfattes av straffeloven §§ 228-229. Også trusler om mindre alvorlige

legemskrenkelser bør belegges med straff når de inngår som et ledd i systematisk mishandling av gjerningspersonens nærmeste.

Departementet viser til at nesten alle høringsinstansene støtter at straffeloven bør inneholde et eget straffebud mot vold i nære relasjoner – enten ved at det innføres et nytt straffebud, eller ved en videreføring og eventuell modernisering av § 219. Ingen høringsinstanser går imot et straffebud med den begrunnelse at de generelle straffebestemmelsene om legemskrenkelser mv. er dekkende for denne typen vold.

Straffelovkommisjonen begrunnet forslaget om å oppheve § 219 dels med at andre straffebud kan anvendes på de aktuelle handlingene denne bestemmelsen retter seg mot, dels med at det sosiale hjelpeapparat bør håndtere saker om psykisk mishandling og andre former for omsorgssvikt.

Departementet er et stykke på vei enig med Straffelovkommisjonen i at også andre straffebud enn § 219 vil dekke tilfeller av vold i nære relasjoner. Men disse straffebudene vil ikke dekke *alle aspekter* som kjennetegner slike voldshandlinger. Selve kjernen i straffeloven § 219 er den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående. I tillegg til krenkelsen av legeme og sjel, vil tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet, særprege denne typen vold. Det er disse elementene som gjør at offeret i begrenset grad kan føle seg trygg, og som forsterker frykten og risikoen for langvarige skadevirkninger hos offeret. Og mens §§ 228-229 bare fanger opp fysiske krenkelser – med mindre legemskrenkelsen har hatt til følge en betydelig skade i form av en alvorlig psykisk skade, jf. § 9 – retter § 219 seg også mot krenkelser av og skader på den psykiske integriteten.

Departementet er dermed enig med Kvinnevoldsutvalget og høringsinstansene i at straffebestemmelsene om legemskrenkelser etc. ikke dekker alle elementene ved vold i nære relasjoner. I tillegg til at det etter departementets syn dermed er et *reelt behov* for en slik bestemmelse for å få dekket alle straffverdige sider ved vold i nære relasjoner, legger departementet vekt på at straffebudet vil synliggjøre at samfunnet ikke aksepterer vold mot nærstående. Departementet deler ikke Likestillingombudets frykt for at et eget straffebud mot vold i nære relasjoner har en tilslørende effekt. Men et straffebud alene vil ikke være et tilstrekkelig virkemiddel i kampen mot vold i nære relasjoner. Et bredt spekter av andre tiltak må også settes inn (se punkt 2.2.5).

Departementet har vurdert om en tilføyelse i § 232 – ved at det at forbrytelsen har skjedd i en nær relasjon skal være straffskjerpende – kan tre i stedet for et eget straffebud. Departementet er enig med riksadvokaten i at et eget straffebud som klart hjemler det straffverdige ved denne typen vold, er å foretrekke. For det første vil ikke rene psykiske krenkelser i like stor grad omfattes dersom straffskjerpelsessporet velges, siden slike krenkelser bare rammes av §§ 228-231 dersom fornærmede påføres «alvorlig psykisk skade» som følge av legemskrenkelsen (straffeloven § 9 første ledd). Et eget straffebud vil dessuten i større grad klargjøre hvilke handlinger det er knyttet straffansvar til, og signalisere til allmennheten og voldsutøveren at slike krenkelser ikke aksepteres. En slik signalisering kan også ha en preventiv effekt.

Det foreslåtte straffebudet vil ikke bare ha en symbolvirkning. Et straffebud mot vold i nære relasjoner vil ha et videre virkefelt enn de generelle bestemmelsene om legemskrenkelser mv. Innspilene fra høringsinstansene har videre vist at straffeloven § 219 anvendes i en viss utstrekning i saker om barne- og kvinnemishandling. Departementets gjennomgåelse av rettspraksis bekrefter dette inntrykket. Bestemmelsen kan dermed ikke betegnes som en «sovende» bestemmelse uten egenverdi.

Å ha en egen straffebestemmelse som retter seg mot vold i nære relasjoner, kan også være hensiktsmessig for å avdekke hvor mange voldssaker av denne typen som havner i rettsapparatet. Selv om statistikk på området trolig kan innhentes på andre måter enn gjennom å ha et eget straffebud, legger departementet til grunn at et eget straffebud kan være et egnet virkemiddel for å synliggjøre omfanget av slike saker.

Departementet går på denne bakgrunn inn for at det fortsatt bør være en straffebestemmelse som mer uttrykkelig rammer vold i nære relasjoner.

4.4 Den nærmere utformingen av bestemmelsen

4.4.1 Kvinnevoldsutvalgets forslag

Kvinnevoldsutvalget har ikke fremmet et konkret forslag til straffebud mot vold i nære relasjoner. Av utredningen går det imidlertid frem hvilke elementer utvalget ønsker at et straffebud skal inneholde (utredningen side 144-145). For det første sier utvalget noe om hvilken *personkrets* straffebudet skal verne: Det skal rette seg spesielt mot vold mot *kvinner i nære relasjoner*. Videre legger utvalget til grunn at straffebudet bør ramme de sidene ved

mishandling som ikke dekkes av de generelle straffebestemmelsene om legemskrenkelser mv., nemlig *psykisk vold* og *trusler om de minst alvorlige legemskrenkelsene*. Utvalget legger også til grunn at et eget straffebud bør fange opp *kompleksiteten og helheten* ved mishandlingen.

4.4.2 Høringsinstansenes syn

Følgende høringsinstanser har uttalt seg om den *personkretsen* straffebudet bør verne: *Domstoladministrasjonen, riksadvokaten, Politidirektoratet, Nordland statsadvokatembete, Agder politidistrikt, Likestillingsombudet og Prostituertes interesseorganisasjon (PION)*. Høringsinstansene støtter at straffebudet bør gjelde i *nære relasjoner*, men de er uenig med utvalget i at et straffebud bare skal ramme vold mot *kvinner* i slike relasjoner. For eksempel uttaler *Nordland statsadvokatembeter*:

«Det er nok i de såkalte «kvinnemishandlings-sakene» at bestemmelsen først og fremst vil bli anvendt, men også mishandling av barn (der både far og mor, og eventuelt andre nærstående kan være gjerningspersoner), mishandling av partner i et homofilt samliv og mishandling av foreldre (som typisk begås av voksne, rusbelastede personer av begge kjønn mot eldre, ofte skrupelige foreldre) kan være aktuelle saker.»

Riksadvokaten uttaler om § 219:

«Ein annan fordel er at den vernar ein større personkrins, ikkje minst born (som kanskje er den gruppe som i dag har det lågaste strafferechtslege vern av alle).»

Likestillingsombudet uttaler:

«Dersom man velger å innføre en slik bestemmelse må den utformes kjønnsnøytralt. Dette for å fange opp alle tilfeller av vold i nære relasjoner, eksempelvis der en datter utøver vold mot sin gamle mor, eller der kvinner øver vold mot menn.»

Høringsinstansene *Salten tingrett, Dommerforeningens utvalg for strafferett* og *Universitetet i Bergen (det psykologiske fakultet)* er kritiske til at bestemmelsen skal omfatte *psykisk vold*. *Salten tingrett* uttaler:

«Dynamikken mellom parter i et samliv kan være komplisert å forstå for utenforstående. (...) Man bør ikke innføre straffebestemmelser som innholdsmessig og bevismessig vil være svært problematisk å anvende og som kan øke konfliktnivået ved et samlivsbrudd for eksempel gjennom å innføre straff for psykisk vold.»

Dommerforeningens utvalg for strafferett uttaler:

«En mulig ulempe er at bruken av uskarpe straffbarhetsvilkår egnet til å fange opp de fenomener som i utredningen betegnes som psykisk vold, vil kunne lede til at sakene oftere må behandles to ganger fordi det på grunn av bevisetemaet er vanskelig for lagmannsretten å konstatere etter skriftlig behandling at det er «klart at anken ikke vil føre frem», slik at den kan nektes fremmet etter straffeprosessloven § 321 annet ledd første punktum. For fornærmede vil det gjerne være en stor belastning å gjennomgå en ny sak.»

Universitetet i Bergen (Det psykologiske fakultet) uttaler:

«Vi synes imidlertid ikke utvalget har vært kritisk nok i sin vurdering av å la bestemmelsen også gjelde psykisk vold. Siden det er svært vanskelig å avgrense hva som naturlig bør falle inn under begrepet psykisk vold, vil dette bli vanskelig å dokumentere i rettslige sammenhenger, med mindre en avgrenser tydelig hva det kan handle om.»

Salten tingrett mener at et straffebud mot vold i nære relasjoner bare bør gjelde ved *gjentatt* vold og trusler:

«Enkeltstående legemsfornærmelser eller legemsbeskadigelser fra nærstående bør ikke omfattes av noen særbestemmelse.»

Nordland statsadvokatembete har synspunkter på *utformingen* av straffeloven § 219 og mener at denne bestemmelsen har flere svakheter:

«For det første er vilkårene i bestemmelsen kompliserte, og videre er strafferammen i bestemmelsen etter vår oppfatning for lav sett på bakgrunn av de alvorlige forholdene disse sakene kan omfatte.»

Riksadvokaten uttaler:

«For heilskapen skuld bør det nemnast at § 219 kan brukast - og ofte vert brukt - i konkurrans med andre straffebod.»

4.4.3 Departementets vurdering

Flere høringsinstanser har gått inn for å modernisere straffeloven § 219 fremfor å innføre et helt nytt straffebud. Departementet er enig i at det har lite for seg å innføre et nytt straffebud mot vold i nære relasjoner ved siden av § 219. Men slik § 219 i dag er utformet, er bestemmelsen lite tilgjengelig, lite tidsmessig og inneholder til dels kompliserte vilkår. Departementet foreslår derfor store endringer i bestemmelsen, slik at den fremstår som et – i

form og innhold – *nytt* straffebud. Departementet følger på denne måten dels opp Straffelovkommissjonens forslag om å oppheve paragrafen, dels Kvinnevoldsutvalgets forslag om å innføre et nytt straffebud mot vold i nære relasjoner.

Departementet foreslår som Straffelovkommissjonen å ikke videreføre § 219 første ledd første straffalternativ. Denne delen av straffebudet er – så langt departementet kjenner til – ikke brukt. Det er heller ikke grunn til å regulere det å unndra seg lovpålagt forsørgelsesplikt i straffeloven. Barneloven 8. april 1981 nr. 7 § 78 har regler om gjennomføring av avgjørelser om bidrag. Lov 9. desember 1955 nr. 5 om innkreving av underholdsbidrag mv., som vil bli avløst av lov 29. april 2005 nr. 20 om innkreving av underholdsbidrag mv. (bidragsinnkrevingsloven) fra den tid Kongen bestemmer, gir ytterligere regler. Av barneloven § 79 fremgår at lov 17. februar 1989 nr. 2 om bidragsforskott (forskotteringsloven) gjelder for utbetaling av forskudd. Underholdsbidrag mellom ektefeller er regulert i ekteskapsloven 4. juli 1991 nr. 47 § 38 og §§ 79 flg. Også bidrag fastsatt i medhold av ekteskapsloven kan inndrives med hjemmel i innkrevingsloven, jf. bidragsinnkrevingsloven § 1. Etter gjeldende bidragsinnkrevingslov § 12 (ny lov § 33) kan den som forsettlig eller uaktsomt har unnlatt å betale bidrag eller andre pengeytelser som innkreves etter loven, skjønt han har midler til å betale eller evne til å skaffe seg dem, straffes med bøter eller med fengsel i inntil 6 måneder. På denne bakgrunn foreslår ikke departementet å videreføre § 219 første ledd første alternativ.

Departementet foreslår heller ikke å videreføre uttrykket «Vanrøgt». Begrepet forstås som mangel på de mest grunnleggende livsnødvendigheter samt manglende stell og pleie når dette er nødvendig. Departementet antar at et slikt eksempel som Gulating lagmannsrett nevner i sin uttalelse til Straffelovkommissjonens forslag, kan ses som vanrøkt. Etter omstendighetene kan slik atferd rammes av begrepet «på annen måte krenke» i departementets utkast til ny § 219. Det kan imidlertid være vel så aktuelt å henføre slike handlinger under § 242 (hjelpeløs tilstand). Forholdet kan også gi grunnlag for andre reaksjoner enn straff: Omsorgsovertakelse etter barnevernloven 17. juli 1992 nr. 100 § 4-12 første ledd, særlig bokstav b og d, kan være aktuelt. Dersom det er grunn til å tro at et barn lider av en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade, og dersom foreldrene ikke sørger for at barnet kommer til undersøkelse eller behandling, kan fylkesnemnda vedta at barnet med bistand fra barneverntjenesten skal undersø-

kes av lege, eller bringes til sykehus for å bli undersøkt (barnevernloven § 4-10).

Departementet er enig med Kvinnevoldsutvalget og høringsinstansene i at straffebudet skal gjelde mishandling i *nære relasjoner*. Som utvalget legger departementet til grunn at de fleste tilfellene av slik vold utøves av menn mot kvinner. Etter departementets syn bør imidlertid et straffebud mot vold i nære relasjoner ikke begrense seg til dette. Høringsinstansene nevner i sine uttalelser en rekke andre typetilfeller som kan være aktuelle: mishandling av barn, homofilt samlevende og eldre. Departementets gjennomgåelse av rettspraksis bekrefter at vold i nære relasjoner er mer enn såkalte «kvinnemishandlingssaker». Barn som misbrukes og mishandles av sine foreldre utgjør en utsatt gruppe, og det finnes eksempler på at voksne barn går til angrep på sine eldre og forsvarsløse foreldre. En kjønnsnøytral bestemmelse vil videre fange opp de tilfellene hvor menn mishandles av sin kvinnelige samboer/ektefelle. Også vold i homofile og lesbiske par vil omfattes av en slik bestemmelse. Likestillingshensyn tilsier dessuten en kjønnsnøytral utforming.

Departementet har særskilt vurdert om bestemmelsen bør utformes etter mønster av den svenske bestemmelsen, der første ledd i brottsbalken 4. kap. 4 a § gjelder *grov fredskrenkelse* og angir vilkårene for en slik handling, og annet ledd fastsetter at slik handling skal være *grov kvinnefredskrenkelse* når gjerningen er begått av en mann mot en kvinne han er/har vært gift/samboer med. Departementet vil ikke foreslå en slik utforming og legger avgjørende vekt på at en gjennomført kjønnsnøytral bestemmelse best gir uttrykk for at den skal ramme all vold i nære relasjoner. Kvinnens rettsvern svekkes ikke av at straffebudet er kjønnsnøytralt.

Straffeloven § 219 retter seg i dag mot mishandling eller liknende atferd mot *ektefelle, barn eller andre i gjerningspersonens omsorg eller husstand*. Det går frem av § 5 tredje ledd at samboere – heterofile og homofile/lesbiske – likestilles med ektefeller, og av partnerskapsloven § 3 annet ledd at partnerskap likestilles med ekteskap. Departementet foreslår i utkastet til ny § 219 å videreføre «ektefelle» som fellesbetegnelse på alle former for heterofilt og homofilt samlevende, men går for øvrig inn for en annen redigering av bestemmelsen. Departementet har tatt utgangspunkt i oppregningen i § 228 fjerde ledd bokstav b – d over grupper av fornærmede der det ikke kreves påtalebegjæring, med sikte på å omfatte foreldre og stebarn. Departementet foreslår likevel å videreføre betegnelsene «andre i hans omsorg» eller «hus-

stand» for ikke å utelukke andre som det er grunn til å beskytte.

Etter gjeldende rett er gjerningspersonens ektefelle og barn gitt en særlig beskyttelse, ved at krenkelser mot dem rammes av § 219 selv om de ikke lenger tilhører gjerningsmannens husstand. Beskyttelsen opphører ved skilsmisse. Et samlivsbrudd kan ofte utløse aggresjon hos voldsutøveren. Mishandlingen vil dermed ikke nødvendigvis opphøre ved bruddet, det kan tvert imot være fare for at terroriseringen øker som følge av at ektefellen/samboeren flytter ut. Departementet foreslår på denne bakgrunn å videreføre dette prinsippet, samt utvide det til å omfatte også fraskilte, stebarn og slektninger i rett oppstigende linje.

Departementet legger til grunn at den foreslåtte avgrensningen vil fange opp de nære relasjonene denne typen mishandling i praksis foregår i.

Departementet er enig med *Nordland statsadvokatembete* i at *vilkårene* i gjeldende § 219 er forholdsvis kompliserte. Dette har dels sammenheng med at flere av begrepene er utdaterte, for eksempel uttrykket «Vanrøgt». Departementet foreslår derfor en vesentlig fornying og forenkling av ordlyden i straffebudet. Departementet foreslår der nest ikke å videreføre vilkåret for noen i den beskyttede personkrets om at de «paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder er ude av stand til at hjelpe sig selv» i en ny bestemmelse. (Høyesterett slo i kjennelsen 29. juni 2005 fast at vilkåret ikke gjelder barn og ektefeller/samboere.) Etter departementets syn er for det første vilkåret vagt utformet, og grensen for når et menneske «er ute av stand til hjelpe seg selv» kan være vanskelig å trekke. Departementet finner heller ikke grunn til at straffebudet skal oppstille et slikt vilkår for å komme til anvendelse. Det er den grove og ofte vedvarende krenkelsen av offerets psykiske og fysiske helse som utgjør det straffverdige ved handlingen. Om offeret er ute av stand til å hjelpe seg selv, bør ikke være avgjørende for om handlingen skal belegges med straff.

Etter *annet alternativ* rammes krenkelse av plikter overfor en nærmere angitt personkrets ved vanrøkt, mishandling eller annen liknende atferd. Krenkelsene må ha skjedd oftere eller grovt. Departementet foreslår ikke at det nye straffebudet viderefører at *plikter* må være krenket, men at det i stedet rammer nærmere angitte krenkelser av de nærstående. Både i Kvinnevoldsutvalgets og departementets omtale av et nytt straffebud brukes begrepet «vold i nære relasjoner». For å fange opp mangesidigheten ved mishandling av nærstående, må imidlertid straffebudet rette seg mot mer enn tradisjonelle voldshandlinger. Departementet

foreslår at bestemmelsen skal ramme det å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke nærmere angitte nærstående. De fire første alternativene refererer seg til handlinger som i dag rammes av de generelle straffebestemmelsene om legemskrenkelser, tvang, trusler og frihetsberøvelse. Med «på annen måte krenke» sikter departementet til handlinger som inngår i mishandlingsmønstre og som i dag faller utenfor de generelle bestemmelsene, som psykiske krenkelser og trusler om legemsfornærmelser. På dette punktet viderefører forslaget gjeldende § 219 om «anden lignende Adfærd».

Enkelte høringsinstanser går imot at straffebudet skal ramme *psykisk vold*, fordi slik atferd er vanskelig å bevise. Departementet deler ikke denne bekymringen. Riktig nok vil fysisk vold ofte være lettere å påvise enn psykisk mishandling. Men forskningen rundt – og kunnskapen om – mishandling i nære relasjoner er økende, noe som også gir domstolene økt innsikt i kjennetegnene ved psykisk mishandling. Dessuten er slike krenkelser allerede straffbare etter gjeldende § 219, slik at domstolene er kjent med å anvende bevisregler på psykisk mishandling.

Etter gjeldende rett stilles det ikke krav om at krenkelser etter § 219 skal ha påført offeret skader på legeme eller helse. Departementet viderefører dette prinsippet: Straffbarheten bør ikke bero på om offeret har tålt belastningen ved krenkelsen eller ikke. Det kreves derfor ikke at for eksempel graden av psykisk skade som potensielt kan ha påført offeret, angis eksakt. En annen sak er at strafferammen etter forslaget øker når det foreligger «betydelig skade» (straffeloven § 9).

Et eget spørsmål er om vilkåret «oftere eller grovt» skal videreføres. Departementet har vurdert om ethvert brudd på ett av handlingsalternativene bør være tilstrekkelig for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. Bevismessige hensyn kunne tale for en slik ordning. Og forholdet kan være like straffverdige selv om det bare har skjedd én krenkelse: Det er særlig det relasjonelle aspektet som gjør at handlingen bør føres inn under et eget straffebud mot vold i nære relasjoner, og ikke under de generelle bestemmelsene mot legemskrenkelser mv. Departementet antar videre at én krenkelse kan være tilstrekkelig for å skape frykt hos offeret for at den skal gjenta seg. Nettopp frykten for nye overgrep er et element ved familievold som både Kvinnevoldsutvalget og Høyesterett har trukket frem. På den annen side har Kvinnevoldsutvalget pekt på at det er *summen* og *kompleksiteten* av voldslovbrudd som kjennetegner vold mot kvinner i nære relasjoner, og at det er viktig at vold og

trusler ikke blir sett på som enkeltstående handlinger. Også Høyesterett har lagt vekt på mishandlingens varighet over tid (Rt. 2004 side 844). Departementet er enig i at det særlig er aktuelt å bruke den nye bestemmelsen på tilfeller der offeret er krenket flere ganger. På denne bakgrunn foreslår departementet å videreføre vilkåret om at krenkelsen må ha vært grov eller gjentatt. Gjelder det en enkeltstående mindre alvorlig handling, er det mer nærliggende at den bedømmes etter de generelle reglene. I den svenske bestemmelsen om grov fredskrenkelse/grov kvinnefredskrenkelse må handlingene ha utgjort ledd i en «upprepad kränkning» av personens integritet. Departementet har vurdert om vilkåret i § 219 bør formuleres som det svenske, slik at handlingene må inngå i en vedvarende/gjentatt krenkelse. Departementet vil imidlertid ikke foreslå at det alltid må være gjentatte krenkelser. Er krenkelsen grov, bør som etter gjeldende rett ett tilfelle være nok. Ved bedømmelsen av om krenkelsen er grov, bør det i tillegg til en vurdering av handlingens objektive grovhet legges vekt på om den har skapt frykt hos fornærmede for nye liknende krenkelser.

Etter gjeldende rett kan § 219 anvendes i konkurrans med andre straffebestemmelser. Så vidt departementet kjenner til, er det mest vanlig at § 219 brukes i konkurrans med andre straffebud (se blant annet Rt. 1990 side 728 og Rt. 2002 side 41). I noen dommer er § 219 anvendt alene (se for eksempel Rt. 1982 side 718 og Rt. 1991 side 274).

Departementet legger til grunn at utkastet til ny § 219 tar opp i seg kompleksiteten og helheten ved mishandling av nærstående, slik at det ikke er like naturlig at den brukes i konkurrans med andre straffebud, som bestemmelsene om legems-krenkelser, trusler, tvang og frihetsberøvelse. Det er departementets ønske at den nye straffebestemmelsen mot vold i nære relasjoner heretter skal anvendes i stedet for de generelle bestemmelsene når vilkårene er oppfylt. På denne bakgrunn legger departementet til grunn at § 219 i utgangspunktet ikke skal anvendes i konkurrans med disse generelle bestemmelsene. Departementet viser i den forbindelse til at strafferammen foreslås hevet (se under). Bestemmelsen bør imidlertid kunne brukes i konkurrans med de nevnte straffebudene

dersom det er aktuelt å bruke straffalternativer der som har en høyere strafferamme enn dem i utkastet til ny § 219. Bestemmelsen bør også kunne anvendes i konkurrans med straffebud mot seksuallovbrudd. Selv om slike krenkelser kan inngå i mishandlingen, inneholder seksuallovbrudd elementer som ikke vil være fullt ut dekket av straffebudet mot vold i nære relasjoner.

I dag er *strafferammen* i § 219 fengsel inntil 2 år (første ledd første punktum), men fengsel inntil 6 år når forbrytelsen har hatt til følge døden eller betydelig skade på legeme eller helbred (første ledd annet punktum). Departementet er enig med *Nordland statsadvokatembete* i at strafferammen er for lav med tanke på de alvorlige forholdene bestemmelsen retter seg mot. I Rt. 2004 side 844 fastsatte Høyesterett straffen til fengsel i to år og tre måneder, men det ble tatt noe hensyn til det lange tidsforløpet. Førstvoterende uttalte at en passende straff ville ha vært to år og seks måneder. På denne bakgrunn foreslår departementet at den ordinære strafferammen settes til fengsel inntil 3 år, og at strafferammen på 6 år videreføres for tilfeller der handlingen har ført til betydelig skade eller død. Departementet foreslår videre at strafferammen settes til 6 år for *grov* mishandling. Det er et grunnvilkår i straffebudet at mishandlingen har vært grov eller gjentatt. Straff for *grov* mishandling kan bl.a. være aktuelt når mishandlingen har pågått i *meget* lang tid, eller den er *særlig* grov.

Etter gjeldende rett rammes *medvirkning* i form av forledelse eller tilskyndelse, jf. § 219 annet ledd. Etter departementets syn vil nok medvirkning sjelden være aktuelt ved denne typen lovbrudd. I utgangspunktet er det den som står i relasjon til den nærstående, som bør straffes. Det kan likevel ikke utelukkes at straffverdige tilfeller av medvirkning kan oppstå, for eksempel ved at personer som har innflytelse over gjerningspersonen, oppfordrer og tilskynder til «hardhendt» behandling av familien som ledd i «oppdragelsen». På denne bakgrunn foreslår departementet at medvirkning fortsatt skal være straffbart. Departementet går inn for at medvirkning generelt gjøres straffbart, men antar at psykisk medvirkning i form av forledelse eller tilskyndelse nok vil være mest praktisk.

5 Forslag til andre lovendringer

5.1 Forslag til endring i straffeloven §§ 256 annet ledd, 271 annet ledd, 276 annet ledd og 286 første punktum

Lov 19. november 2004 nr. 73 om bokføring (bokføringsloven) inneholder regler om bokføring som tidligere stod i regnskapsloven. Bokføringsloven gjeninnfører begrepet «bokføring». I straffeloven §§ 256, 271, 276 og 286 brukes uttrykkene «registrert» og «registrering». Departementet foreslår i samråd med Finansdepartementet å erstatte uttrykkene med henholdsvis «bokført» og «bokføring». Forslaget er i hovedsak en teknisk tilpasning som følge av ny begrepsbruk i bokføringsloven.

5.2 Forslag til endring i lov om tjenesteplikt for politiet

Lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt for politiet § 1 første ledd lyder:

«Menn som i henhold til sivilforsvarslovgivningen er pliktig til å gjøre tjeneste i Sivilforsvaret kan i stedet pålegges å gjøre tjeneste i politiet»

Bestemmelsen gjelder etter sin ordlyd bare menn. Da loven ble vedtatt, var det nok menn man hadde i tankene, og forarbeidene nevner ikke kvinner. Sammenhengen med sivilforsvarsloven tilsier også at «menn» skulle tas på ordet. Under arbeidet med lov om tjenesteplikt for politiet så justiskomiteen hen til Sivilforsvarslovkomiteens utkast til ny sivilforsvarslov (Innst. O. nr. 129 (1952) side 124). Lovkomiteens utkast til sivilforsvarslov § 25 første ledd tilsvarer dagens lov 17. juli 1953 nr. 9 om sivilforsvaret § 23 første ledd, som lyder:

«Menn og kvinner mellom 18 og 65 år som oppholder seg i riket, kan pålegges tjenesteplikt i sivilforsvaret.»

Dersom lovgiverne hadde ment at også kvinner som pliktet å gjøre tjeneste i sivilforsvaret, skulle kunne pålegges å gjøre tjeneste i politiet, ville de ha sagt det uttrykkelig.

Nyere lovgivning kan imidlertid tale for at «menn» i dag må tolkes utvidende til også å omfatte kvinner.

Ikke minst taler lov 9. juni 1978 nr. 45 om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven) for en slik forståelse. Likestillingsloven § 3 (generalklausul) første ledd lyder:

«Direkte eller indirekte forskjellsbehandling av kvinner og menn er ikke tillatt.»

Det kan også vises til at kvinner fra 1. januar 1985 har vært likestilt med menn i Forsvaret.

På denne bakgrunn kan det være nærliggende i dag å fortolke ordet «menn» i polititjenestepliktløven § 1 første ledd som en kjønnsnøytral betegnelse på personell som er kvalifisert til å tjenestegjøre i politiet, jf. polititjenestepliktløven § 2 første punktum. I samme retning taler at bestemmelsen har vært forstått slik i praksis: Politidirektoratet har innkalt kvinner til tjeneste i Politireserven. Det er likevel uheldig både rent språklig og av informasjonshensyn at ordlyden blir stående.

Også som et likestillingsfremmende tiltak er det god grunn til å endre loven. Over 30 % av studentene som tas opp på Politihøgskolen, er kvinner. Likevel har det knapt vært kvinner i Politireserven. Den sentrale politiledelsen har i mange år bevisst satset på likestilling i politiet. Det er etter departementets syn ingen grunn til å gjøre forskjell i så måte på ordinært politi og Politireserven. Ønsket om bred deltakelse fra begge kjønn i Politireserven vil komme bedre frem dersom lovteksten uttrykkelig nevner kvinner.

På denne bakgrunn foreslår departementet at polititjenestepliktløven § 1 endres slik at det går klart frem at også kvinner kan pålegges tjeneste.

For å styrke kvinnes andel i Politireserven og dermed også fremme likestillingen, vil Politidirektoratet foreslå endringer i opptaksreglementet for Politireserven. I dag viser det til menn og militær førstegangstjeneste. I det nye opptaksreglementet vil det som alternativ bli foreslått at vedkommende kan godtgjøre tilfredsstillende helse og våpenferdighet. På den måten vil man blant annet kunne ta inn personer som har gjennomgått Politihøgskolen, men som har sluttet i politiet.

5.3 Forslag til endringer i straffeprosessloven

5.3.1 Forslag til endring i straffeprosessloven § 67 annet ledd

Ved lov 19. november 2004 nr. 73 om bokføring (bokføringsloven) ble bokføringsreglene tatt ut av regnskapsloven. Straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav d fastsetter at politiet har påtalekompetansen i saker om forbrytelse mot regnskapsloven § 8-5 første ledd første og tredje punktum jf. tredje ledd første punktum. Ved en inkurie ble ikke § 67 annet ledd bokstav d endret da straffebed knyttet til bokføring, som tidligere var hjemlet i regnskapsloven, ble tatt inn i bokføringsloven § 15 første ledd første og tredje punktum jf. tredje ledd første punktum. Det kan derfor reises spørsmål om det nå er statsadvokaten som har kompetansen til å ta ut tiltale etter den alminnelige regel i straffeprosessloven § 66. Det var uansett ikke meningen at påtalekompetansen skulle endres i forhold til tidligere rett på dette området. Departementet foreslår på denne bakgrunn en endring av straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav d ved å ta inn en henvisning til bokføringslovens regel i stedet for regnskapsloven.

5.3.2 Forslag til endring i straffeprosessloven § 147 a annet punktum

Staten overtok ansvaret for spesialisthelstjenesten 1. januar 2002, jf. spesialisthelstjenesteloven 2. juli 1999 nr. 61 § 2-1 slik den lyder etter endringen ved lov 15. juni 2001 nr. 93 om helseforetak. Endringen innebar at fylkeshelsesjefens funksjon opphørte. Ved en inkurie ble ikke straffeprosessloven § 147 a annet punktum – som fastsetter at rettspsykiatrisk sakkyndige skal underrette *fylkeshelsesjefen* i saker der det kan bli lagt ned påstand om særreaksjon (overføring til tvungent psykisk helsevern eller tvungen omsorg) – endret.

Det regionale helseforetaket er det organet som i liknende tilfeller har overtatt fylkeshelsesjefens oppgaver. For eksempel er det regionalt helseforetak som etter psykisk helsevernloven § 5 – 2 første ledd avgjør hvilken institusjon som skal ha behandlingsansvaret for den som er idømt tvungent psykisk helsevern. Helseforetaket har også ansvaret for at det tvungne psykiske helsevernet settes i verk umiddelbart etter at dommen er rettskraftig (§ 5 – 2 annet ledd). I tråd med dette foreslår departementet i samråd med Helse- og omsorgsdepartementet at det regionale helseforetaket utpekes som det orga-

net de sakkyndige skal underrette etter straffeprosessloven § 147 a annet punktum.

Helse- og omsorgsdepartementet har gitt uttrykk for at det kan være hensiktsmessig at det regionale helseforetaket får adgang til å delegere til et nærmere bestemt helseforetak ansvaret for å håndtere meldinger etter § 147 a. Departementet foreslår at lovteksten formuleres slik. Det er i så fall viktig at de sakkyndige vet hvor de skal sende sin melding. Dersom en delegasjonsordning vedtas, vil Helse- og omsorgsdepartementet sørge for at de regionale helseforetakene varsler påtalemyndigheten – som er den som etter § 147 a første punktum underretter de rettspsykiatrisk sakkyndige om at det kan bli lagt ned påstand om særreaksjon – om hvor de sakkyndiges meldinger skal sendes.

5.4 Forslag til endringer som følge av endret bruk av begrepet «særreaksjon»

I proposisjonen om ny straffelov – alminnelig del uttalte departementet følgende om begrepet «særreaksjon» i sin gjennomgåelse av forvaringsstraffen (Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 274):

«Forvaring er en tidsubestemt frihetsstraff for særlig farlige tilregnelige lovbrøyttere. Straffen gjennomføres i en anstalt underlagt kriminalomsorgen. Forvaringsstraff omtales gjerne som en strafferettslig særreaksjon. I det følgende vil departementet reservere betegnelsen «særreaksjon» til de strafferettslige reaksjonene overfor utilregnelige lovbrøyttere; overføring til tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg.»

Som en konsekvens av denne språkbruken, foreslår departementet i proposisjonen her å erstatte begrepet «særreaksjon» i lovbestemmelser der ordet nå omfatter både forvaringsstraffen og særreaksjoner overfor utilregnelige, med formuleringen «særreaksjon eller forvaring». Der som begrepet bare omfatter forvaring, foreslås «forvaring» i stedet. Bestemmelser som i dag inneholder formuleringer som «særreaksjon og straff» eller «særreaksjon eller straff», foreslås ikke endret. Forvaring omfattes da av alternativet «straff», ikke «særreaksjon».

Det foreslås etter dette endringer i straffeloven, straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven. Det vises til lovutkastet og merknadene til bestemmelsene.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser av lovforslagene

6.1 Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget om å oppheve løsgjengerloven

Forslaget innebærer at straffebudet mot tigging oppheves. Siden det ikke har vært reagert med straff mot overtredelser av straffebudet de siste tiårene, kan det ikke forventes besparelser i rettsapparatet.

Etter forslaget skal løsgjengerloven § 17 videreføres i straffeloven § 350. Forslaget innebærer en forenkling av regelverket. Det vil være en fordel for aktørene å forholde seg til én bestemmelse, og over tid kan antakelig forslaget innebære en viss besparelse for aktørene i disse straffesakene.

Løsgjengerloven § 24 er nylig videreført i alkoholforskriften. Forskriftsendringen innebærer en regelforenkling, som i seg selv kan innebære en besparelse. Bestemmelsen er imidlertid lite brukt, slik at besparelsen vil være marginal.

På denne bakgrunn antar departementet at forslaget om å oppheve løsgjengerloven ikke vil ha nevneverdige økonomiske eller administrative konsekvenser.

6.2 Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget til endring i straffeloven § 219 – nytt straffebud mot vold i nære relasjoner

Lovutkastet innebærer en revisjon og videreføring av straffeloven § 219. Siktemålet er at bestemmelsen skal bli mer brukt, noe som kan føre til at flere saker blir forfulgt av rettsvesenet. Handlingene er imidlertid straffbare etter eksisterende regelverk. Strafferammen foreslås hevet fra 2 til 3 års fengsel, noe som kan gi høyere straffer i saker om vold i nære relasjoner. Departementet legger imidlertid til grunn at et slikt utslag vil være beskjedent, siden mange saker i dag henføres under andre bestemmelser som gir en høyere strafferamme enn 2 år og antar at forslaget ikke vil ha nevneverdige økonomiske eller administrative konsekvenser.

6.3 Økonomiske og administrative konsekvenser av de øvrige lovforslagene

De øvrige foreslåtte endringene i straffeloven, samt forslagene til endringer i lov om tjenesteplikt for politiet, straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven er av redaksjonell karakter og har ikke økonomiske eller administrative konsekvenser.

7 Merknader til de enkelte bestemmelsene

7.1 Merknader til opphevelsen av løsgjengerloven

Løsgjengerloven (lov 31. mai 1900 nr. 5 om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap) foreslås med dette opphevet. Paragraf 17 foreslås et stykke på vei videreført i straffeloven § 350 (se merknaden til den bestemmelsen), mens § 24 er videreført i forskrift 8. juni 2005 nr 538 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholforskriften) til lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholloven).

Departementet viser til kapittel 3 for en nærmere gjennomgåelse av de enkelte bestemmelsene i løsgjengerloven som etter forslaget vil bli opphevet.

7.2 Merknader til endringene i straffeloven

Til §§ 26 og 39 h

Det vises til punkt 5.4. Forslagene til endring er av rent språklig karakter.

Til § 219

Bestemmelsen retter seg mot mishandling i nære relasjoner og viderefører deler av gjeldende § 219. Samtidig utvides anvendelsesområdet for bestemmelsen. Forslaget følger opp Kvinnevoldsutvalgets forslag om et eget straffebud mot vold i nære relasjoner (NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold). Forslaget viderefører ikke fullt ut Straffelovkomisjonens forslag om å oppheve § 219 (NOU 2002: 4), men første straffalternativ i gjeldende § 219 – om unndragelse av forsørgelsesplikt – foreslås ikke videreført og er en oppfølging av kommisjonens forslag. Bestemmelsen foreslås betydelig modernisert og omredigert.

Innledningen i *første ledd første punktum* angir hvilke handlingsmåter som rammes av bestemmelsen. Fire handlingsalternativer nevnes eksplisitt, nemlig det å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til og utøve vold mot den nærstående. Alternativene dekker handlinger som rammes av gjer-

ningsbeskrivelsen i straffelovens bestemmelser om legemskrenkelser (§§ 228-231), tvang og trusler (§§ 222 og 227) og frihetsberøvelse (§ 223). Forslaget er på dette punktet en videreføring og utdyping av begrepet «mishandling» i gjeldende § 219. I tillegg til de fire oppregnede handlingstypene rammer utkastet «på annen måte krenker». Slik krenkelse kan være trusler som ikke rammes av § 227, fordi den handlingen det trues med ikke har en strafferamme over 6 måneders fengsel (for eksempel legemsfornærmelse, § 228 første ledd), eller psykisk terror som ikke rammes av §§ 228-231. Forslaget viderefører her langt på vei gjeldende rett – i dag dekker alternativet «anden lignende Adferd» psykisk vanskjøtsel og terror. Også andre krenkelser kan tenkes inn under dette alternativet, for eksempel seksuelle krenkelser og brudd på besøksforbud og etter omstendighetene mangel på nødvendig stell og pleie (se nedenfor).

Alternativet «vanrøgt» i gjeldende bestemmelse, som omhandler mangel på grunnleggende livsnødvendigheter, foreslås ikke videreført. Dette er først og fremst en språklig forenkling, men innebærer også en liten innsnevring av hva som dekkes av § 219. Slik atferd kan imidlertid etter omstendighetene rammes av § 242 (hjelpeløs tilstand). Det å unnlate å gi stell og pleie kan også være en form for mishandling som naturlig faller inn under begrepet «på annen måte krenke» i utkastet her. Ellers kan tiltak etter barnevernloven være aktuelle, jf. særlig §§ 4-10 og 4-12.

Handlingene rammes bare av utkastet til ny § 219 dersom de utføres «grovt eller gjentatt». Dette er en videreføring av gjeldende rett, som krever at krenkelsen må ha skjedd «oftere eller grovt». Bestemmelsen tar primært sikte på å fange opp mishandling som strekker seg over tid, men den begrenser seg ikke til det. Også enkelttilfeller kan omfattes, så lenge krenkelsen er grov. Ved avgjørelsen av om krenkelsen er grov, skal det foruten handlingens objektive grovhet legges vekt på om den var egnet til å skape frykt for nye krenkelser. Det er ikke et vilkår at det må være samme handlingsalternativ som er overtrådt flere ganger for at det skal være «gjentatt». Det kan for eksempel dreie seg om én legemskrenkelse og senere trus-

ler om nye legemskrenkelser. Det stilles ikke opp noe vilkår om hvor nært i tid de ulike krenkelsene må være for at de skal regnes som gjentatte. Men i den konkrete straffutmålingen vil intensiteten og varigheten av krenkelsene få betydning, jf. også Rt. 2004 side 844. Det vises for øvrig til Rt. 2004 side 1556 som slår fast at det i mishandlingssaker ikke er grunn til å prøve å bryte straffutmålingen ned på enkelthandlinger, eller på brudd på enkelte straffebud. Kjerneområdet til utkastet til nytt straffebud er nettopp det sammenhengende og vedvarende handlingsmønsteret til gjerningspersonen.

Første ledd bokstav a – e angir hvilken personkrets som beskyttes av straffebudet. Bokstav a – c er utformet etter mønster av § 228 fjerde ledd bokstav b – d. Etter *bokstav a* rammes krenkelser av tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer, likevel slik at lovteksten bare nevner ektefelle. Det følger av § 5 tredje ledd at to personer som bor fast sammen under ekteskapsliknende forhold, likestilles med ektefeller. Samboere omfatter både heterofilt og homofilt/lesbisk samliv. Partnerskap registrert etter lov 30. april 1993 nr. 40 likestilles med ekteskap, jf. partnerskapsloven § 3 annet ledd. Bestemmelsens virkefelt utvides med dette i forhold til gjeldende rett ved at også *tidligere* ektefelle mv. omfattes.

Etter *bokstav b* er både gjerningspersonens barn og barn til tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer beskyttet. Etter gjeldende rett er det nærliggende å forstå § 219 til bare å gjelde egne barn. Dersom stebarn samtidig hører til gjerningspersonens husstand, vil § 219 gjelde også når de er ofre. Utkastet gjelder fullt ut for krenkelser av barn og stebarn, også etter at de ikke lenger tilhører gjerningspersonens husstand.

Bokstav c omhandler slektninger i rett oppstigende linje. Det mest praktiske eksemplet er foreldre, men også besteforeldre og eventuelt oldeforeldre vil omfattes. Heller ikke her stilles det etter utkastet krav om husstandstilhørighet. Det voksne barnet oppsøker kanskje sine svake foreldre i deres hjem og mishandler dem der. Dette er en endring i forhold til gjeldende § 219, som bare vil gjelde for denne gruppen så lenge de hører til husstanden.

Bokstav d viderefører vernet av den som hører til husstanden. Begrepet husstand skal forstås på samme måte som i straffeloven § 260. Vurderingstemaet er om man bor sammen og har felles husholdning, jf. Rt. 1973 s. 442. Etter dette alternativet vil venner som bor sammen i et husstandsfelleskap, være omfattet.

Bokstav e viderefører beskyttelsen av andre gjerningspersonen har omsorg for. Alternativet er

tatt med for å sikre at alle som etter gjeldende rett vernes av § 219, fortsatt vil være omfattet.

Gjeldende vilkår om at den beskyttede personkrets må ha vært ute av stand til å hjelpe seg selv, foreslås ikke videreført (se for øvrig Høyesteretts kjennelse 29. juni 2005 om rekkevidden av vilkåret etter gjeldende rett).

Strafferammen for overtredelse av første ledd første punktum er fengsel inntil 3 år.

Bestemmelsen oppstiller ingen krav om at krenkelsen må ha hatt et skaderesultat på offerets legeme eller sjel. Det er gjerningspersonens langvarige terrorisering og mishandling av den nærstående som utgjør det straffverdige ved handlingen, uavhengig av hvilke fysiske eller psykiske skader handlingene har påført offeret. Men graden av skader kan ha betydning ved straffutmålingen. Og strafferammen øker dersom handlingen har til følge døden eller betydelig skade på legeme eller helse: Etter *annet ledd første punktum* heves strafferammen i slike tilfeller til 6 år. Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende rett. Språkbruken er imidlertid modernisert, blant annet er «helbred» erstattet med «helse» etter mønster av formuleringen i straffeloven § 192 tredje ledd bokstav d første punktum. Strafferammen øker også til 6 år ved *grov mishandling*, jf. utkastet *annet ledd første punktum*. Siden gjentakelse er et alternativt vilkår etter bestemmelsens første ledd, kan det ikke så lett tenkes at strafferammen vil øke ved gjentakelse, jf. straffeloven § 61. Det er likevel et behov for å kunne idømme en strengere straff når krenkelsene har vedvart over lengre tid. Det vil være en glidende overgang mellom vanlig og grov mishandling, der mange av de samme momentene har betydning. Handlingens grovhet og mishandlingens varighet vil stå sentralt. *Annet ledd annet punktum* nevner hva det særlig skal legges vekt på. Ved siden av lang varighet er det vist til momenter som nevnt i § 232. I dag anvendes ofte § 232 i konkurrans med § 219 og/eller §§ 228/229. Departementet legger til grunn at § 219 heretter skal være den primære bestemmelsen i saker om mishandling i nære relasjoner, og i mindre grad anvendes i konkurrans med de nevnte bestemmelsene. Henvisningen til forhold som nevnt i § 232 i utkastet annet ledd tredje punktum er foreslått for å få skjerpet straffen når slike momenter foreligger. Det er fortsatt meningen at § 219 skal kunne anvendes i konkurrans med § 231.

Medvirkning straffes etter utkastet *tredje ledd* på samme måte. Det er en liten utvidelse i forhold til gjeldende rett, der bare medvirkning i form av forledelse eller tilskyndelse rammes.

Skyldkravet er forsett, jf. § 40. Det kreves kun forsett med hensyn til det faktum at offeret utsettes for en handling som nevnt i utkastet første ledd første punktum. En forutsetning for straffskjerpning etter annet ledd første punktum er at skyldkravet i straffeloven § 43 er oppfylt.

Til §§ 256 annet ledd, 271 annet ledd, 276 annet ledd og 286 første punktum

Uttrykkene «registrert» og «registrering» foreslås erstattet med «bokført» og «bokføring». Forslaget til endring er en teknisk tilpasning som følge av at lov 19. november 2004 nr. 73 om bokføring bruker begrepet «bokføring». Frem til 1. januar 2006 kan man velge mellom å følge bokføringsreglene i regnskapsloven 13. mai 1977 nr. 35, regnskapsloven 17. juli 1988 nr. 56 eller bokføringsloven 19. november 2004 nr. 73, jf. forskrift 1. desember 2004 nr. 1531 § 2. Dersom begrepsendringene som foreslås i proposisjonen her settes i kraft før 1. januar 2006, skal uttrykkene «bokført» og «bokføring» også omfatte bokføring etter regnskapslovene.

Til § 350

Bestemmelsen foreslås betydelig omformulert, men *innholdet* i gjeldende § 350 foreslås i all hovedsak videreført. En endring er at det etter utkastet ikke kreves påtalebegjæring fra fornærmede for noen av tilfellene i bestemmelsen, mens det i dag kreves for saker i annet ledd. Forslaget om å fjerne kravet om påtalebegjæring er i tråd med ny § 62 a første ledd i straffeprosessloven, som trer i kraft samtidig med den nye straffeloven. Utkastet tar også opp i seg det vesentlige fra løsgjengerloven § 17. Forslaget følger opp Straffelovkommisjonens forslag i delutredning VII (NOU 2002: 4).

Første ledd rammer forstyrrelser av ulikt slag og viderefører gjeldende første og annet ledd. Etter gjeldende § 350 er «forstyrrer» nøkkelbegrepet i første ledd og annet ledd første alternativ, mens annet ledd annet alternativ bruker uttrykket «volder skrekk eller forstyrrelse». I utkastet brukes fellesbegrepet «forstyrrer». Å volde omgivelsene skrekk kan ses som en forstyrrelse av omgivelsene. Forslaget viderefører dermed gjeldende rett på dette punktet.

I *innledningen* er den forstyrrende atferden nærmere beskrevet. Forstyrrelsen må etter utkastet ha skjedd «ved slagsmål, støy eller annen utilbørlig atferd». I dag bruker første ledd uttrykkene «slagsmål, skrik, fornærmelig oppførsel eller annen utilbørlig atferd», mens annet ledd rammer «skrik, støy eller på annet vis uten skjellig grunn forstyrrer». I utkastet foreslås at det brukes færre

begreper for å beskrive den forstyrrende atferden. Denne delen av forslaget er ment bare å være redaksjonell, uten betydning for innholdet. «Slagsmål», som videreføres fra gjeldende § 350, er et praktisk eksempel på forstyrrende atferd. Begrepet «støy», som også brukes i gjeldende § 350, er ment å dekke også «skrik» – et begrep som ikke lenger nevnes særskilt i lovteksten. Uttrykkene «fornærmelig oppførsel» og «på annet vis uten skjellig grunn» videreføres ikke, men slik oppførsel vil i hovedsak være dekket av begrepet «annen utilbørlig atferd».

Bokstav a – d angir objektene for den forstyrrende oppførselen. *Bokstav a* rammer forstyrrelse av den alminnelige fred og orden, og *bokstav b* retter seg mot forstyrrelse av den lovlige ferdsel. *Bokstav a* og *b* er en videreføring av gjeldende § 350 første ledd. Virkningen av en forstyrrelse av fred og orden må ha nådd utover et begrenset privat område (men handlingsstedet er likegyldig). Forstyrrelse av lovlig ferdsel kan etter rettspraksis også skje på privat grunn (Rt. 1932 side 112). Utkastet må ses i sammenheng med forslaget om å oppheve løsgjengerloven. Etter utkastet skal også forstyrrelser av den alminnelige fred og orden og den lovlige ferdsel som skjer i *beruset tilstand* (jf. løsgjengerloven § 17 første og annet straffalternativ) omfattes av henholdsvis bokstav a eller b. Dette innebærer en endring i forhold til gjeldende rett, siden løsgjengerloven § 17 også kan anvendes når virkningen av den forstyrrende atferden skjer på et privat sted, typisk «husbråk». (Imidlertid foreslår departementet et nytt annet ledd (se nedenfor) som rammer enkelte rushandlinger og viderefører deler av løsgjengerloven § 17. Den bestemmelsen gjelder også når handlingens virkning har inntruffet på et privat sted.) *Bokstav c* rammer forstyrrelse av omgivelsenes nattero og viderefører gjeldende § 350 annet ledd første straffalternativ. *Bokstav d* retter seg mot den som forstyrrer omgivelsene på et sted hvor vedkommende uberettiget forblir, tross pålegg om å fjerne seg. Forslaget viderefører gjeldende § 350 annet ledd annet straffalternativ. Gjeldende begrep «volde skrekk» foreslås ikke videreført, men det er meningen å forstå «forstyrrer» slik at også forstyrrelse i form av å volde andre skrekk, er omfattet. Som etter gjeldende rett er det ikke et krav at forstyrrelse som nevnt i bokstav c og d inntreffer på offentlig sted. Et typisk eksempel er forstyrrelse av natteroen på privat grunn.

Strafferammen er som etter gjeldende § 350 bøter eller fengsel inntil 2 måneder. Dette innebærer en endring av strafferammen for forstyrrelser i beruset tilstand, siden strafferammen i § 17 er

bøter eller fengsel inntil 3 måneder. Departementet viser til at reaksjonen på forseelser mot § 17 i nesten alle tilfeller er bøter.

Annet ledd er nytt og viderefører tredje og fjerde straffalternativ i løsgjengerloven § 17, *forurempe* eller *volde fare for andre*. Som etter gjeldende § 17 er det ikke et krav at virkningen av atferden har skjedd på offentlig sted. Tilfeller av «husbråk» som i dag behandles etter løsgjengerloven § 17, kan rammes av utkastet annet ledd. Nytt er at begrepet «rus» skal forstås rusnøytralt. I dag rammer løsgjengerloven bare beruselse som skyldes *drikke* av alkohol eller andre rusmidler. «Rus» skal forstås på samme måte som ellers i straffeloven. Det fremgår av §§ 40 og 45 at rus kan være fremkalt ved alkohol eller andre midler.

Om strafferammen vises det til merknaden til første ledd.

I *tredje ledd* foreslås det at medvirkning skal rammes. Slik er det også i gjeldende § 350, jf. første og annet ledd, begge avslutningsvis. Medvirkning er ikke nevnt i løsgjengerloven § 17, og forslaget innebærer dermed en utvidelse av medvirkningsansvaret.

Påtalen er ubetinget offentlig, jf. straffeloven § 77. Forslaget innebærer en endring i forhold til gjeldende rett, der påtalebegjæring etter § 350 tredje ledd kreves i tilfeller som nevnt i annet ledd.

7.3 Merknader til endringen i lov om tjenesteplikt i politiet

Til § 1 første ledd

Det vises til punkt 5.2. Forslaget til endring i § 1 første ledd innebærer at det vil gå uttrykkelig frem av bestemmelsen at også kvinner kan pålegges å gjøre tjeneste i politiet. I tillegg foreslås to språklige endringer, ved at sivilforsvaret benevnes med liten s (slik det allerede gjøres i sivilforsvarsloven selv, se for eksempel §§ 1 annet ledd og 23 første ledd), og ved at et komma er tilføyd.

7.4 Merknader til endringene i straffeprosessloven

Til § 67 annet ledd bokstav d

Det vises til punkt 5.3.1. Det blir klargjort at politiet har påtalekompetanse i saker som nevnt i bokføringsloven § 15 første ledd første og tredje punktum jf. tredje ledd første punktum. Endringen er en

teknisk tilpasning som følge av at regler om bokføring ble tatt ut av regnskapsloven ved lov 19. november 2004 nr. 73.

Til §§ 76 tredje ledd første punktum, 96 femte ledd og 248 fjerde ledd

Det vises til punkt 5.4. Forslagene til endring er av rent språklig karakter.

Til § 147 a annet punktum

Det vises til punkt 5.3.2.

Forslaget til endring innebærer at de sakkyndige skal underrette *det regionale helseforetaket*. I gjeldende bestemmelse er det *fylkeshelsesjefen* som skal underrettes. Fylkeshelsesjefens funksjon opphørte 1. januar 2002 da staten overtok ansvaret for spesialisthelsetjenesten, jf. helseforetaksloven 15. juni 2001 nr. 93. Forslaget til endring innebærer at bestemmelsen ikke lenger legger kompetanse til en opphørt funksjon.

Det foreslås videre at det regionale helseforetaket skal kunne delegere til et nærmere bestemt helseforetak å håndtere melding om mulig domfelte. Helse- og omsorgsdepartementet vil sørge for at de regionale helseforetakene varsler påtalemyndigheten – som er den som etter § 147 a første punktum underretter de rettspsykiatriske sakkyndige om at det kan bli lagt ned påstand om særreaksjon – om hvor de sakkyndiges meldinger skal sendes.

7.5 Merknader til endringene i lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven mv.

Til romertall II nr. 3 annet og fjerde punktum og nr. 4 første punktum

Det vises til punkt 5.4. Forslagene til endring er av rent språklig karakter.

7.6 Merknader til endringene i straffegjennomføringsloven

Til §§ 1, 3 fjerde ledd, 5 fjerde ledd, 6 annet ledd annet punktum, 10 første og annet ledd, 11 tredje ledd, 40 sjuende ledd første punktum, samt overskriften til §§ 39 og 40 og kapittel 3

Det vises til punkt 5.4. Forslagene til endring er av rent språklig karakter.

7.7 Merknader til ikraftsettingsbestemmelsen

De ulike bestemmelsene kan tre i kraft til ulik tid. Det fremgår uttrykkelig av ikraftsettingsbestemmelsen at bestemmelsene i løsgjengerloven kan oppheves til ulik tid. Det kan for eksempel være aktuelt å oppheve løsgjengerloven § 11 på et senere tidspunkt enn loven for øvrig, fordi kommunene før opphevelsen av § 11 skal gis mulighet til å gi politivedtekter om bortvisning av tiggere som

forstyrrer ro og orden eller om tigging som er truende eller kvalifisert plagsom.

Justis- og politidepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)

Vi HARALD, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om oppheving av løsgjengerloven og endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)

I

Lov 31. mai 1900 nr. 5 om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap oppheves.

II

I straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 gjøres følgende endringer:

§ 26 skal lyde.:

De nærmere reglene om gjennomføring av fengselsstraff, samfunnsstraff, strafferettslige særreaksjoner og *forvaring* gis ved særskilt lov.

§ 39 h skal lyde:

Kongen kan gi forskrifter om gjennomføringen av *forvaring* etter § 39 c.

§ 219 skal lyde:

Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler

- a) sin tidligere eller nåværende ektefelle,*
- b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles slektning i rett nedstigende linje,*
- c) sin slektning i rett oppstigende linje,*
- d) noen i sin husstand, eller*
- e) noen i sin omsorg*

straffes med fengsel inntil 3 år.

Dersom mishandlingen er grov eller fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse, er straffen fengsel inntil 6 år.

Ved avgjørelsen av om mishandlingen er grov, skal det særlig legges vekt på om den har vart over lang tid og om det foreligger forhold som nevnt i § 232.

Medvirkning straffes på samme måte.

§ 256 annet ledd skal lyde:

Ved avgjørelsen av om underslaget er grovt skal det særlig legges vekt på om verdien av det underslåtte er betydelig, om underslaget er forøvd av offentlig tjenestemann eller noen annen ved brudd på den særlige tillit som følger med hans stilling eller virksomhet, om det er *bokført* uriktige

regnskapsopplysninger, utarbeidet uriktig regnskapsdokumentasjon eller uriktig årsregnskap, eller om den skyldige vitende har voldt velferdstap eller fare for noens liv eller helbred.

§ 271 annet ledd skal lyde:

Ved avgjørelsen av om bedrageriet er grovt skal det særlig legges vekt på om handlingen har voldt betydelig økonomisk skade, om den skyldige har foregitt eller misbrukt stilling eller oppdrag, om han har forledet almenheten eller en større krets av personer, om han har *bokført* uriktige regnskapsopplysninger, utarbeidet uriktig regnskapsdokumentasjon eller uriktig årsregnskap, eller om han vitende har voldt velferdstap eller fare for noens liv eller helbred.

§ 276 annet ledd skal lyde:

Ved avgjørelsen av om utroskap er grov skal det legges særlig vekt på om handlingen har voldt betydelig økonomisk skade, om den er forøvd av offentlig tjenestemann eller noen annen ved brudd på den særlige tillit som følger med hans stilling eller virksomhet, om den skyldige har *bokført* uriktige regnskapsopplysninger, utarbeidet uriktig regnskapsdokumentasjon eller uriktig årsregnskap, om han har tilintetgjort, ubrukbargjort eller skjult registrerte regnskapsopplysninger eller regnskapsmateriale, bøker eller andre dokumenter, eller om han vitende har voldt velferdstap eller fare for noens liv eller helbred.

§ 286 første punktum skal lyde:

Den som forsettlig eller uaktsomt vesentlig tilsidesetter bestemmelser om *bokføring* og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, årsregnskap, årsberetning eller regnskapsoppbevaring som er fastsatt i lov eller forskrift i medhold av lov, straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år eller begge deler.

§ 350 skal lyde:

Den som ved slagsmål, støy eller annen utilbørlig atferd forstyrrer

- a) *den alminnelige fred og orden,*
- b) *den lovlige ferdsl,*
- c) *omgivelsenes nattero eller*
- d) *omgivelsene på et sted hvor han uberettiget forblir tross pålegg om å fjerne seg, straffes med bøter eller fengsel inntil to måneder. På samme måte straffes den som i selvforskyldt rus forulemper eller volder fare for andre. Medvirkning straffes på samme måte.*

III

I lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt i politiet gjøres følgende endring:

§ 1 første ledd skal lyde:

Menn og kvinner som i henhold til sivilforsvarslovgivningen er pliktig til å gjøre tjeneste i *sivilforsvaret*, kan i stedet pålegges å gjøre tjeneste i politiet.

IV

I straffeprosessloven 22. mai 1981 nr. 25 gjøres følgende endringer:

§ 67 annet ledd bokstav d skal lyde:

d) *forbrytelse mot militær straffelov § 34 annet ledd annet straffalternativ, jf. tredje ledd, tolloven § 66, merverdiavgiftsloven § 72, ligningsloven § 12-1, utlendingsloven § 47 annet ledd, jf. femte ledd, regnskapsloven § 8-5 første ledd første og tredje punktum, jf. tredje ledd første punktum og bokføringsloven § 15 første ledd første og tredje punktum, jf. tredje ledd første punktum.*

§ 76 tredje ledd første punktum skal lyde:

Saker ved lagmannsrett og tingrett som gjelder forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, eller sak hvor påtalemyndigheten vil påstå idømmelse av *særreaksjon eller forvaring*, skal under hoved- og ankeforhandling føres av en statsadvokat.

§ 96 femte ledd skal lyde:

Vil påtalemyndigheten påstå idømt *særreaksjon eller forvaring*, skal siktede alltid ha forsvarer under hovedforhandlingen.

§ 147 a annet punktum skal lyde:

De sakkyndige skal straks etter at de har avgitt den rettspsykiatriske erklæringen, underrette *det regionale helseforetaket eller helseforetak det bemyndiger* om saken.

§ 248 fjerde ledd skal lyde:

Sak om *særreaksjon eller forvaring* kan ikke pådømmes ved tilståelsesdom.

V

I lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven m.v. (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner) gjøres følgende endringer:

II nr. 3 annet punktum skal lyde:

Hvis påtalemyndigheten mener at *særreaksjon eller forvaring* fortsatt er nødvendig etter utløpet av lengstetiden, må den reise sak med påstand om idømmelse av *særreaksjon eller forvaring* etter straffeloven §§ 39, 39 a eller 39 c.

II nr. 3 fjerde punktum skal lyde:

Retten avgjør ved dom om det skal idømmes *særreaksjon eller forvaring* som nevnt.

II nr. 4 første punktum skal lyde:

Den som er idømt sikring, kan kreve at påtalemyndigheten innstiller sikringstiltaket eller reiser sak med påstand om idømmelse av *særreaksjon eller forvaring* etter straffeloven §§ 39, 39 a eller 39 c.

VI

I lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) gjøres følgende endringer:

§ 1 skal lyde:

Anvendelsesområde

Denne loven gjelder for gjennomføring av fengselsstraff, strafferettslige *særreaksjoner, forvaring*, samfunnsstraff og varetektsfengsling og for gjennomføring av andre reaksjoner når det er særskilt bestemt i lov.

§ 3 fjerde ledd skal lyde:

Ved gjennomføringen av fengselsstraff, *forvaring* og strafferettslige *særreaksjoner* skal det så vidt mulig skje en gradvis overgang fra fengsel til full frihet og gis tilbud om deltagelse i fritidsaktiviteter.

§ 5 fjerde ledd skal lyde:

Kongen kan gi nærmere regler om kriminalomsorgens virksomhet, organisering og gjennomføringen av fengselsstraff, *forvaring*, strafferettslige *særreaksjoner*, varetekt, samfunnsstraff og andre reaksjoner når det er særskilt bestemt i lov.

§ 6 annet ledd annet punktum skal lyde:

Når den domfelte er idømt fengselsstraff på mer enn ti år, idømt en strafferettslig *særreaksjon eller forvaring* eller innsatt i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå etter § 10 annet ledd, treffer regionalt nivå også avgjørelse etter §§ 12 til 16, 20, 33, 35, 36 og 42 til 44.

Overskriften til kapittel 3 skal lyde:

Kapittel 3. Fengselsstraff, *forvaring* og strafferettslige særreaksjoner

§ 10 første og annet ledd skal lyde:

Fengselsstraff, *forvaring* og strafferettslige særreaksjoner kan gjennomføres

- a) i fengsel med høyt sikkerhetsnivå (lukket fengsel),
- b) i fengsel med lavere sikkerhetsnivå (åpent fengsel),
- c) i overgangsbolig,
- d) utenfor fengsel med særlige vilkår etter § 16, eller
- e) som prøveløslatt med vilkår etter § 43 annet ledd

Avdeling i fengsel med høyt sikkerhetsnivå kan tilrettelegges for innsatte med særlige behov, herunder personer som er idømt en strafferettslig særreaksjon *eller forvaring*, eller innrettes med særlig høyt sikkerhetsnivå.

§ 11 tredje ledd skal lyde:

Domfelte med særlige behov, herunder personer som er idømt en strafferettslig særreaksjon

eller forvaring, bør settes inn i avdeling tilrettelagt for dette etter § 10 annet ledd.

Overskriften til § 39 skal lyde:

Umiddelbar utelukkelse som følge av brudd ved gjennomføring av fengselsstraff, *forvaring* og strafferettslige særreaksjoner.

Overskriften til § 40 skal lyde:

Reaksjon på brudd ved gjennomføring av fengselsstraff, *forvaring* og strafferettslige særreaksjoner.

§ 40 sjuende ledd første punktum skal lyde:

Den som forsettlig unndrar seg gjennomføringen av fengselsstraff, *forvaring* eller strafferettslige særreaksjoner, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder.

VII

Loven trer i kraft når Kongen bestemmer. De ulike bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid. Dette gjelder også for oppheving av bestemmelsene i løsgjengerloven.